

DOLGOZATOK
A KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PETEK TUDOMÁNYEGYETEM
PHILOSOPHIAI SEMINARIUMÁBÓL

15

A S P O R T

KULTÚRFILOZÓFIAI TANULMÁNY

ÍRTA:

VARGA SÁNDOR FRIGYES

B U D A P E S T , 1936.

WACHS NYOMDAI MŰINTÉZET SZOLNOKON, GOROVE-UTCA 27.
TELEFONSZÁM: 296.

MINDEN JOG FENNTARTVA.

I.

BEVEZETÉS.

A modern élet egyik legérdekesebb és legjellegzetesebb megnyilvánulása kétségkívül a sport. Világszerte óriási érdeklődés nyilvánul meg iránta, hatalmas mágnesként vonzza magához a tömegeket s szinte máról-holnapra kész életformává lett. Bizonyos, hogy nagy kihatású jelenséggel van dolgunk, amely egyéni, társadalmi és kulturális megnyilvánulásaiban, valamint vonatkozásaiban bonyolult jelentésrendszert határoz meg. Mint a kultúra fiatal ága és életerős hajtása értékigénnyel lép fel: tisztáznunk kell jelentését, jelentőségét és értékét.

A sport szférájának rendszeres megismerésére irányuló törekvés a sporttudomány kialakítását munkálja. Ez az új diszciplína azonban még ma gyermekkorát éli. Ha áttekintjük a sport iránti eleven érdeklődés következtében enörmissá dagadt szakirodalmat, — mely az egységes és átfogó szempontokat még sok tekintetben nélkülözi, — megállapítható, hogy a sportfogalom főbb jelentésirányai már feltárultak. Azonban a sport tudományos vizsgálata ma még csak a jelentés erővonalait követi: átfogó szintézisre még nem került sor, minélfogva a tárgyra vonatkozó ismeretek igen szétkülönült állapotban vannak.

Tekintsük át a főbb szempontokat, melyek a sport jelentésének vizsgálata során felmerültek.

A sporttudomány első ága a sport konkrét jelenségét és történetét kutatja, továbbá a biológia, fiziológia, orvostudomány és statisztika szempontjából vizsgálja.

A jelenségi mivolt további nyomozása a sport társadalomtudományi elemzéséhez vezet. A sport, mint társadalmi jelenség, a maga gazdag etnográfiai és folklorisztikus vonatkozásaiban a szociológia hálás kutatási terévé szélesedett; fontosnak bizonyult gazdasági, üzemracionálizálási, népegészségügyi, szociális és katonai jelentőségének tisztázása is. A társadalomtudományi kutatás súlypontja a sport és munka korrelációjának felderítésére esik.

A sportnak megvan a maga sajátos lélektani jelentése is. A sporttal kapcsolatos lelki jelenségek vizsgálata a differenciális, társas és tömeglélektan feladatkörébe tartozik.

Jelenségünk szorosan összefügg a nevelés és pedig elsősorban a testnevelés, valamint a nemzetnevelés kérdéseivel. A sport a testi kultúra egyik leghatékonyabb eszköze, mely nemcsak egyéni nevelő, fegyelmező, akarat- és érzelemalakító mivoltánál, hanem nemzeti és kulturális Jelentőségénél fogva is nagy értéket képvisel. A sport kulturális értékét a testnevelési irodalom kellőképpen hangsúlyozza¹.

1. P. de Çoubertin: Pédagogie sportive. 1923,

A sporttudomány betetőző részeként kibontakozófélfben van a fogalom egyetemes jelentésének és jelentőségének átfogó kultúrfilozófiai vizsgálata is. Az idevágó kutatás indítékául főképpen az a konfliktus szolgál, amely a szellemi kultúra és a hipertrófiának minősített sportkultúra között mutatkozik.

Az itt vázolt fõszempontok nemcsak a sportfogalom jelentésirányait, hanem jelentésgazdagságát is mutatják. Egyenesen meglepõ vonatkozásgazdagság tárul elénk. De azt is látjuk, hogy a sport tudományos vizsgálatának egyik iránya sem magyarázhatta meg eddig a fogalom teljes jelentését. Még az idevágó filozófiai kutatásnak sem sikerült ez, mert kimondottan csak világnézeti szempontokból vetette vizsgálat alá a sportot, minélfogva kétséges értékû részeredményhez, téves értékeléshez jutott.

Nem bizonyul érdektelennek, ha mintegy tájékozódást keresve a sportfogalom jelentésirányait szemügyre vesszük, hogy ez által a sport birodalmának szerkezeti tagoltságát nagy vonalakban megismerhessük.

A legnépszerűbb magyarázat szerint a sport a test emancipációját jelenti, amely egyrészt a merev és mechanikus testi munka, másrészt pedig a szellem egyoldalú és túlhangsúlyozott uralma ellenhatásaként adódott s így nem más, mint a test felszabadulása a testellenes és eo ipso életellenes hatások bilincse alól. A testnek megvannak a higiénia biztosításában összpontosuló jogai és igényei: ez igények ösztönös és játékos tevényébõl fakadt, immár sudárba szõkkent hajtása volna a sport. A test tehát emancipálta magát a szellem és a munka megkötöttségei alól és mozgáséhségét az egészség szolgálatába állított játékos tevékenység keretében elégti ki.

Minden vitán felül áll, hogy a sport a test emancipációja. Ámde úgy tetszik, hogy sokkal inkább a testápolás fogalmát is felölelõ testnevelés jelenti a test igazi emancipációját. A sport más mint merõ és öncélú testnevelés, mert a testnevelés lényegében értelemtõl irányított testápolás és testfejlesztés, míg a sport értelemtõl irányított, játékos keretek között hatalmi, versengési célokat szolgáló testedzés. A testnevelés a test alapiskolázását jelenti, viszont a sport ennél jóval többet akar: nyilvánvaló, hogy az emancipált test egészségének, erejének és készségeinek tökéletes kibontakoztatására irányul.

Az emancipációs magyarázatnál mélyebbre nyúlik az u. n. regenerációs vagy felüdülési elmélet. Az üdülés általában a modern ember égetõ szükségû kérdése. A felüdülési, szórakozási vágy mélyre ágyazott, ösztönös rétegekbõl táplálkozik. Az ember észrevette, hogy az életnek lénye fölött deszpotikusan elhatalmasodó ráhatásaival és merevülõ formáival szemben a funkciók megnyilvánulását és az életritmus szabad lengését biztosítani kell. Az egyoldalú munkába befogott, zaklatott életû kultúrember tehát pihenésre szorul. Ez a pihenés, felüdülés biológiai jelentõségû, mert lehetővé teszi az életerõk regenerálását. Korunk emberének legerõtjeljesebb és legösztönösebb törekvését e regenerációs indítékú felüdülési törekvésben pillanthatjuk meg. Hogy a létfenntartás munkájának légkörébõl megszabaduljon s e munka okozta testi és lelki deformációkat eltüntesse: a modern ember életelexírként nyúl a szórakozás és a játék után. A regeneráció legbiztosabb módja a játékos testgyakorlás: a sport.¹

1. Peters: Psychologie des Sports. 1929. 2—3. o. Benary: Sport als Individual-und Socialerscheinung, 1923,

Úgy az emancipációs, mint a regenerációs elmélet szerint a sport létrejöttét az egészség utáni törekvés magyarázza. Kétségtelen, hogy a sportban óriási szerep jut a testi és lelki regenerációs törekvéseknek; feltétlenül a regeneráció is a sporttevékenység céljai közé tartozik, Bizonyos, hogy a ritkán igénybevett vagy egyoldalúan túlterherhelt test erőinek regenerálását, a szervek és a tagok működésének összehangzatossá tételét szolgálja a sport azoknál, akiknél ennek szüksége felmerül. Megjegyezzük, hogy a sport alkatánál fogva sokkal komolyabb erő kifejtést igénylő tevékenység, mintsem a regenerációs indítékú szórakozás formája lehetne. Nagy tömegek biológiai célzatú felüdülését bizonyos könnyebb formák: így a természetjárás, a weekend és a tánc szolgálják. A sportolók nagyrésznél semmi szükség nincsen a biológiai jelentőségű regenerációra, náluk inkább a teljes mértékben érvényesülő és öncélúvá lett emancipációs tényező a tevékenység oka: a felszabadított test öncélú tevékenysége. Az igazi sportoló testi teljesítőképességének teljességét akarja öncélú tevékenysége keretében kibontakoztatni és fokozni, tehát célja más és több, mint a puszta regeneráció. Állításunkkal azt az érvet lehetne szembeszegezni, hogy ezek az ízig-vérig sportolók is üdülést és szórakozást keresnek lényegében a sportban, ámde náluk a regeneráció túlkompenzálódott. Ez az ellenvetés azonban tarthatatlan.

A fővonalaiiban szemügy re vett két magyarázat a sport jelentésének, motivációjának egy-egy szeletét világítja meg. Egyrészt az a nagyjelentőségű, de könnyen megragadható igazság az alapjuk, hogy a sport az egészséget, a testi teljességet és a testi regenerációt, egyszóval a tökéletesebb élettani folyamatok biztosítása révén megalapozott testi képességek kibontakoztatását szolgálja; másrészt pedig azt a tényt hangsúlyozzák, hogy a sport, mint szórakozás, eszközértékű tevékenység.

A sport játékcselekvés keretében végbemenő értelemről irányított testedzés.¹ Vájjon mi ennek a játékmivoltnak a mélyebb jelentése? A sport kétségkívül komoly tevékenységgel kitöltött, életértékeket szolgáló játék, amely éppen a játéklényeg folytán lesz a regenerációs célzatú felüdülés eszköze. Játékdoldalát szemlélve megállapítható, hogy úgy formája, mint tartalma tekintetében komoly igényű és értékű, konkrét-valós szerkezetű játék. Játékformáját egész szabályrendszer határozza meg, tartalmát pedig olyan cselekvés tölti ki, amely az ember testi és lelki hatalmának fokozását szolgálja.

Meggondolásaink alapján immár a sport, mint játékos testedzés, vagyis öncélú testi halaimat gyakorlás és edzés útján kibontakoztató tevékenység jelenik meg előttünk. Célja pedig nem a test emancipációja, vagy regenerációja, hanem valami mély, ösztönös rétegekbe ágyazott cél kell, hogy legyen.

A sport valóságát vizsgálva felfedezzük, hogy csak közvetve és részben minősül a higiéniét, felüdülést, valamint szórakozást szolgáló diszciplínáit játékká: a tevékenység tartalmát hatalmas életelánú, ösztönös cselekvés alkotja. Láttuk, hogy a sporttevékenység gyökerét már a regenerációs elmélet is az életösztönök televényében keresi. Nyilvánvaló, hogy az életerők visszaszerzésére irányuló felüdülési törekvés nem lehet olyan konstruktív erejű, hogy öndiszciplínává, valamint távolabbi eszmények megvalósítását lehetővé tevő életformává legyen. A

regeneráció ösztöngépezete sokkal inkább a pihenést tartja szem előtt s nem is jut el kötött formákban való tárgyasulásig.

A sporttevékenység tartalmát tevékeny és erőteljes áthatott, sajátos módon a valóságba fűrődő életmegnyilvánulás alkotja. Ez a megnyilvánulás ösztönös erejű és lendületű, egyidős az étellel: a harc. A sport harclényege a versengésben, a küzdő erőknek nagyobb teljesítmény felé való feszülésében nyilvánul meg. A sporttevékenység hódító, expanzív jelenség, mely a maga valóságában az ember elemi és távolabbi hatalmi céljait szolgálja. A játékos keretek közé illesztett harc azonban már megszelídített, méregfogaitól megfosztott, szabályozott és kultúrált harc, sőt mivel alapvető harcindítékai hiányzanak: lényegében csak harcutánczat és a harc pótléka.

Mély belátás tükröződik ebben a tanításban, amely szerint a sport alkalmat nyújt az embernek nagyfeszültségű harcösztönei kiélésére. A sport alkalom arra, hogy kultúrált és „nem komoly” keretek között harci tevékenységet fejtsünk ki, azaz ösztönösen és teljes odaadással küzdjünk és funkcionáljunk: személyiségünket valami fiktív cél meghódítására beállítsuk. A sporttevékenység egyenesen felkelti, sőt felgerjeszti szunnyadó és lefojtott harcösztöneinket, alkalmat ad az életrekeltett ösztönök következménymentes kiélésére s ez által megtisztítja a lelket. Tehát a sport pszichiatrikusan, gyógyítóan hat.¹

A sport tartalmi oldalának futólagos megvilágítása a sportfogalom kimélyítéséhez vezetett. Több nagy horderejű kérdés merül fel e ponton. Így igen fontos problémát rejt magában az a sport lényegét érintő kérdés: vajjon a sport játékos harc-e? A kérdés más formában is megfogalmazható harcjáték-e, avagy csak olyan játék, aminek harc a tartalma? Hiszen a harc következmény nélküli, játékos tevékenységgé finomulhat, sőt a játék megjelenhet a harc álarcában, mint merő harcimitáció.

A mondottak alapján fontos megállapítást szűrhetünk le. Azt látjuk, hogy akár teleológiai, akár formai vagy tartalmi szempontból nyomozzuk a sport jelentését: egymással egyenrangúnak tetsző struktúra-elemek merülnek fel előttünk. Ezek az elemek bizonyos vonatkozásban megvilágítják a sport lényegét, ámde teljes jelentését nem tárják fel, legfeljebb csak utalnak a lényegre. Kétségtelen tehát, hogy igen összetett jelenséggel van dolgunk. A sport jelentésének csak egy-egy vetületét tudtuk megpillantani, maga a lényeg Proteusként kisiklik kezeink közül; egyre új arculatot ölt magára abban a körben, ahol a megismerés fényszórójának sugárkévéjét ráirányítottuk. Valóban, a sport sokszínű fonalakból összeszőtt komplex jelenség és jelentés. Valós és képzetes tényezőkből szövődik össze, minél fogva szerfelett nehéz a lényeg súlypontját megtalálni. Annál is inkább természetes a sport jelentés- és jelentőség-gazdagsága, mert nemcsak individuális, hanem a kultúra nagy egészébe ágyazott bonyolult társadalmi és kulturális hatások összessége. A sport tehát eredeti szerkezetű és önálló jelentésű kulturális magasépitmény.

Ezt a magasépitményt csak átfogó szemléletfel, módszeres úton ismerhetjük meg. Ha nem az egész megismerésére törekszünk, úgy csak egyes vonatkozáscsomópontokhoz s kétséges értékű megállapításokhoz jutunk. Elsősorban a sportfogalom jelentésének tisztázása a feladatunk. A jelentés erővonalait követve feltárul előttünk a lényeghez vezető út. Miután a lényeget gyökereiben megragadtunk, remélhető, hogy helyesen

¹ Peters: id. m. 6—7. o.

beállíthatjuk és megoldhatjuk a sporttal kapcsolatos kultúrfilozófiai kérdéseket s kidolgozhatjuk a sport kultúrfilozófiai alapvetését.

Mi lehet a sport módszeres megismerésének kiindulási pontja? Semmi más, mint a jelenség legalapvetőbb mozzanata; ez pedig sport cselekvésmivoltában van adva. Ebből következik, hogy a sport lényege felé vezető útnak csak egy kiindulási pontja van: a sport cselekvésméleti vizsgálata. E kiindulási pont átugrása esetén a kutató sohasem léphet a lényeghez vezető helyes útra.

A sport érdemleges vizsgálatának első útszakasza tehát a cselekvésmélet birodalmán vezet át.

II.

A SPORT CSELEKVÉSMÉLETI JELENTÉSE.

Mi a sport? Konkrét valóságát tekintve az az egyszerű, szinte kézenfekvő felelet adódik, hogy a sport tevékenység. Meghatározásunk azonban igen keveset mond, s ezért közelebbi kiegészítésre szorul, hiszen igen sokféle (cselekvő, alkotó, elméleti stb.) tevékenység van. A sport nem alkotó, vagy elméleti, hanem cselekvő tevékenység. Hogy a sport valóban cselekvő tevékenység, ezt a közvetlen tapasztalás is igazolja. Ugyanis, mint tevékenység, nem valami műre, alkotásra, sem pedig megismerésre, hanem sajátos módon önmagára irányul: a fizikai világban határozottan, szinte kézzelfoghatóan nyilvánul meg. A sport lényegében cselekvő tevékenység, azaz cselekvés. Tudjuk, hogy a cselekvés nem zárul le önmagában; cselekedetként, tettként tárul fel, szövődik a valóság eleven rendjébe. Ennélfogva a sport nemcsak cselekvés, hanem tett is. Megnyilvánulásában a tettmivolt pregnánsan kifejeződik: határozottan testi, valóságba hatoló, áthatoló, akadályokat legyőző, felülkerekedére törekvő megnyilvánulás. Mint erő kifejtés és hatalomnyilvánítás a maga megvalósultságában tiszta hatásként ragadható meg. Konkrét valóságában erőhatásként nyilvánul meg a világban. Ez annyit jelent, hogy a sportcselekvés mindig testi erőhatásként jelenik meg, illetve adódik, lényegében azonban nemcsak merő fizikai megnyilvánulás, hanem lelki hatás is.

A sportcselekvés lényegét ezen a ponton túl nem nyomozhatjuk, mert a cselekvés alapvetése nélkül az a veszély fenyeget, hogy zsákutcába jutunk. Csak a cselekvés és tett alapvető jelentőségű kérdéseinek ismerete alapján fordulhatunk a sport cselekvésméleti kérdéseinek megoldásához.

Az élet harmadik főágát, a cselekvés világát *Aristoteles* fedezte fel, aki megkülönbözteti és egyben elhatárolja egymástól a teoretikus, poétikus és praktikus tevékenységeket, valamint hatásait: az elméletet, a alkotást és a tettet. A *stagirita* azonban csak a gyakorlati valóság partjait derített fel, a tettvilág kontinense évezredek át térképezetlenül maradt. Ezt az úttörő munkát *báró Brandenstein Béla* napjainkban végezte el kifürkészvén a cselekvés világának tartományait.¹ A következőkben ismeretjük bölcseleink cselekvésméleti vizsgálatait.

¹ Báró Brandenstein Béla: A cselekvés elméletéről. 1929. 8—13. o., Művészet-bölcselet. 1930. Bölcseleti alapvetés. 1935. 334—361. o.

A kiindulási pontot a három életág: a cselekvő, alkotó és elméleti élet egymáshoz való viszonyának problémája alkotja. A valóságban rfiagában való cselekvő, alkotó és elméleti tevékenység nincsen, hanem a három főtevékenység kölcsönös vonatkozása és egymásba fonódása határozza meg a cselekvés, a műalkotás és az elmélet világát. Ez alapvető tevékenységek mindig egységet alkotnak, uralkodó jellegüket pedig a vonatkozásrendszerben préponderáló tevékenység határozza meg. Ebből következik, hogy a cselekvésnek megvan a maga poétikus és teoretikus oldala, az alkotásnak a praktikus és teoretikus, az elméletnek pedig a poétikus és praktikus meghatározottsága. Az alapvető tevékenységek között tehát szoros és bensőséges kapcsolat áll fenn; különösen a cselekvés és alkotás korrelációja szorosan meghatározott, mert kivitelező cselekvés nélkül sohasem jöhetne létre valamely mű. Az alkotáshoz szorosan hozzátartozik a cselekvés, mint kivitelező, tárgyi hatást létesítő mozzanat. Az alkotó tevékenység eredménye, a műalkotás, a maga önálló tárgy fennállásában semmiféle cselekvésmozzanatot sem tartalmaz, de visszamutat egy olyan hatásra, erő kifejtésre és alakításra 'egyszóval cselekvésre, ami által felépült és tárgyi megjelenülésre tett szert. A kérdés megfordítható: vajjon a cselekvés nem fogható-e fel olyan alkotásként, amely nem irányul semmiféle külső, a cselekvő alanyon kívülálló és megmaradó rögzülésre? Az alkotó tevékenységet éppen az jellemzi, hogy mindig valami rögzítésre irányul; a rögzített, tárgyi fennállásában meghatározott valóság pedig a műalkotás. Viszont a gyakorlati tevékenység lényegében mindig kivitelezés, végrehajtás, ráirányulás: tevés, valami, ami bármiféle téren és bármiféle vonatkozásban is rögzít. Természetes tehát, hogy semmiféle rögzülés sem jöhet létre kivitelező, rögzítő tevékenység, azaz cselekvés nélkül. A cselekvés mindig megrögzül valamiben. így a járás, futás, dobás, ugrás stb., — hogy csak a legegyszerűbb emberi cselekvések közül soroljak fel néhányat — tárgyi rögzüléssel is járnak: a talaj, a földfelszín alakításával, deformálásával. E cselekvések célja azonban csak a legkritkább esetekben ez a rögzítés, rendszerint valami hatalmi célt szolgálnak és azon akarunk nyilvánul meg általuk, hogy pl. valahová el akarunk jutni. A magasabb rendű, összetett cselekvésformák megnyilvánulásában — mini tanulmányunk során látni fogjuk — a cselekvés belső, poétikus hatása is kidomborodik. Megjegyezzük, hogy belső rögzítő hatása az elemi cselekvéseknek is van. Ugyanis a járás, futás ugrás stb. cselekvései a cselekvőre nézve önálló jelentéssel bírnak, minélfogva a cselekvés hatása sajátos módon belsőleg rögzül a cselekvőben, aki alkalmasabbá vagy alkalmatlanabbá lesz a tettben való önkifejezésre.¹

Lássuk most már közelebbről a cselekvést, mely belső mivoltában a tevő, cselekvő alany irányulása, valamire vonatkozása, hatáskifejtése. Ez azt jelenti, hogy a tevés, cselekvés, hatás végső gyökerében mindig az alany megnyilvánulása, akarati aktusa. A cselekvés magva tehát valami tárgyias aktus. A cselekvés valóságát azonban ez a megállapítás nem mereh' ki, mert tüstént felmerül a következő kérdés: mivel az aktus sohasem léphet ki az énből, hogyan lehetséges mégis a cselekvés alakító, valóságba nyúló, külső világban megnyilvánuló pozitív hatása? A cselekvés igenis érvényesül a külső fizikai világban: tetté lesz. A külső világban érvényesült, rögzült cselekvés pedig csak az az egyedüli hatás lehet, amely a fizikai világban megnyilvánulhat és érvényesülhet: az erőhatás.

¹ id. m. 12—14. o.

A cselekvés erőhatásként nyilvánul meg. A tett (kifejtett erőhatás) természetesen sohasem vak, önkényesen, kirobbanó megnyilvánulás; mindig belső célmeghatározottsága van. Önálló értelmét éppen a cselekvő szempontjából vett célt szolgáló mivoltából nyeri. A tett a cselekvő alany céljainak szolgálatában áll. Ezen a ponton *Brandenstein Béla* a tettnek önmagában érvényesülő jelentését hangsúlyozza. Ez a jelentés a tett érvénymozzanatából fakad.¹

A tett lényegének ismerete alapján bölcseleink fontos megállapításokat tesz. Mivel az energiahatás az anyagi világban nyilvánul meg: az anyagon kifejtett hatások okozatokként tárulnak fel. Lényegükben tehát szellemi okok és erők praktikus hatásai. A szellemi hatás belső erőki-fejtés. Világos immár, hogy tiszta és magában való elméleti és műalkotó tevékenységek nem állhatnak fenn, mert megnyilvánulásukban rögzítő, tárgyiasító, anyagba szövő gyakorlati tevékenység nélkül elképzelhetetlenek.² A világ tárgyi hatásait a cselekvés létesíti.

A cselekvés birodalma tágabb az anyagi világ körénél, felöleli a belső lelki cselekvést, és hatását, a belső tettet is. A fizikai-gyakorlati tevékenység szorosan összefügg az anyaggal, viszont a szellemi-gyakorlati tevékenység hatása az énben nyilvánul meg. A valóságban természetesen nem két egymástól élesen elhatárolt tettszféra van: a belső tett is többé-kevésbé anyagi hatásokat produkál, vagy bizonyos távolabbi kihatásában kapcsolódik anyagi erőhatással; viszont a külső tettet szellemi szálak szövik át. Megkülönböztethetjük továbbá az egyén lelki és fizikai életére vonatkozó, valamint az egyént körülvevő társadalom életére vagy általában az egyén környezetére vonatkozó cselekvésformákat. Ez utóbbi a szó legátfogóbb értelmében vett hatalmi, politikai tevékenység.³

Filozófusunk a cselekvő szellemet is megvilágítja. Elválasztja a tudomány emberétől és a művésztől, egyéni alkatának főbb vonásait kiemeli s jellegzetes típusait megmintázza. A tett emberének lényét annak világ-helyzetéből vezeti le. A cselekvő szellem mindig a világ felé fordul, behatol a valóságba, lénye hatásban, tevésben, energiaki-fejtésben nyilvánul meg. Főbb típusait az önző és az önzetlen cselekvő, továbbá a kormányzó és a diplomata alkotja.⁴

A cselekvés kategóriáit a valóság három alaphatározománya alapján vezethetjük le; ezek az alaphatározományok a tartalom, forma és alakulat. A tartalom szerű tettkategóriák: a jóakaratuság, becsületesség és szerénység; formászerű kategóriák: a feszesség, biztosság és célszerűség; alakulatszerű kategóriák: a kifejezőség, célegység és következetesség. A kategóriák nemcsak a tettet, de magát a cselekvő akaratot is meghatározzák.⁵

Brandenstein Béla cselekvéselmélete valóban úttörő munka eredménye. Nagy érdeme e tanításnak, hogy nemcsak a problémákat veti fel, hanem tisztázza is az alapvető kérdéseket (a cselekvés lényege és kategóriák.) Már e cselekvéselméleti alapvetés alapján helyesen beállíthatnák a sport lényegével kapcsolatos problémákat, ámde mielőtt ezt tennők egy-két vonatkozásban tovább kell építenünk a cselekvés elméletét.

A tett lényegét ismerve biztos kiindulási pontunk van, s bejárhatjuk a cselekvés világának egyes tartományait.

1 id. m. 16—18. o.

2 id. m. 18—20. o.

3 id. m. 18. o.

4 id. m. 20—23. o.

5 id. m. 34—55. o.

A cselekvés lényegében mindig valami határozott belső irányulás, ráható, világalakító törekvés, amely tettben jelenül meg. A világ anyagi-szellemi szerkezetének megfelelően a cselekvésnek két egyénien kvalifikált formája van: a fizikai és lelki cselekvés. Ez a két forma csak látszólag különül el élesen egymástól, a valóságban mindig összeszövődnek: kölcsönösen meghatározzák, feltételezik egymást. Kölcsönös feltételezésüket a következőképpen kell érteni. A külső erőhatás vagy fizikai tett mindig lelki okból, aktusból fakad; viszont a lelki tett sohasem tudná az én körét átlépni, tehát tisztára aktus maradnak, ha valamiképpen valóságalkító erőhatások indítékaként is nem nyilvánulhatnak meg. Evidens tehát, hogy a meghatározatlan tett üres és semmitmondó absztrakció: vagyis magában való, mással össze nem függő tett, azaz energiamegnyilvánulás nem egzisztálhat a valóságban. Ennélfogva a valóság-szféra az erőhatások, sőt még mélyebbre ásva az oksági világa, melyben minden cselekvés és erő kifejtés által történik és valósul meg. A tett lecsapódó cselekvés dialektikus mozgása történésnéként ragadható meg, a történésben megjelenülő cselekvés lezárulásakor adott állapot pedig tettben tükröződik.

Két új fogalom merült fel: a történés és az állapot fogalma. Ragadjuk meg most már ezek alapján a cselekvést, illetőleg tettet a maga eleven valóságában. A következő struktúrát kapjuk: 1. cselekvés előtti állapot, 2. történés, folyamatos erőmegnyilvánulás, azaz változás, 3. a teljes energiamegnyilvánulás következtében előállott állapot, vagyis világhelyzet. A cselekvés tehát mint történés valósul meg. Vájjon miben áll most már a tett valósága? Nem lehet más, mint az energiamegnyilvánulás, aminek az érvényesülése a valóság új állapotát és az ezzel kapcsolatos világhelyzetet meghatározta. Maga a történés sem nem cél, sem nem eszköz, hanem csak kísérő jelenség a cselekvés származéka, forgácsa, a valósággal való súrolódási terméke. A cselekvés célja pedig a történés lezárulásakor adott világhelyzet kialakítása. A tett nem más, mint az új állapot létrehozásában megnyilvánult cselekvés. Mivel a tett valósága csak a történéssorozat végén, a megnyilvánult energiák integrációja által volna csak megragadható, ezért rendszerint összetévesztik a történés lezárulásakor adott valóságkonstelláció bizonyos vonatkozásaival, azokkal az új mozzanatokkal, melyek a cselekvés előtti állapottal szemben „megvalósultak.”

A tett szerkezetét most már felderítettük. Látjuk, hogy alapvető mozzanata mindig valamely valóságra irányuló törekvés, aminek ereje és hatalma van. Az adott valóságkonstelláció megváltoztatására irányuló hatás a cselekvésben, az új világhelyzetet produkáló hatalom pedig a tettben fejeződik ki.

A cselekvés és tett lényegének jelentése még mélyebben is megragadható. Világunk elsősorban és kimondottan gyakorlati világ. Mint ilyen az energiamegnyilvánulások roppant színpadaként adódik számunkra; szervesen beletartozunk, vagyis pszichofizikai mivoltunknak megfelelően akciók és reakciók csomópontjaként ágyazódunk a világba. Minden megnyilvánulásunk történésnéként jelenül meg, melynek meghatározójaként érvényesítjük és kifejezzük önmagunkat. E kifejeződés egyedüli konkrét formáját a tett alkotja. A tett világa tehát az élet alaprétege, amire és ami által az integer élet felépül. A cselekvésnek primátusza van a két másik fő-életággal szemben. Nem logikai prioritás ez, hanem valóságosan megnyilvánuló előbbiség és korábbiség. A cselekvés *conditio sine quonon*-a általában minden tevékenységnek és a

teljes életnek is. Erre céloz a *primum vivere est, deinde philosophare* elv igazsága: először cselekvőnek, törekvőnek, valóságalakítónak kell lenni, csak ez után kerülhet sor az elmélkedésre és az alkotásra.

A valóságzféra, mint a hatások, visszahatások, energiamegnyilvánulások s az ezekkel kapcsolatos történésben feltáruló változások világa, közvetlen jelentésében és jelentőségében kézzelfoghatóan valóságos: csupa cselekvés és tett. Mivel a cselekvés akaratmegnyilvánulás, látzólag a schopenhaueri tételhez jutunk, ami szerint a világ „*durch und durch Wille*”. Ámde a mi tételünk (a világ cselekvés és tett) nem azonos a Ding an sich metafizikusának tanításával. Mi azt állítjuk, hogy a gyakorlati világ akarat megnyilvánulások szerves és rendszeres egésze, ámde ez a világnak csak alaprétégét alkotja. Maga a világ több mint tett; olyan teljesség, aminek megvan a gyakorlati, elméleti és alkotó tevékenységek összeszőződése által meghatározott teljes jelentése. Hiszen a tett sohasem magában való tettként adódik, lényege túlmutat a merő erőhatáson. Maga a cselekvés tettként valósul meg, de a cél mindig valami távolabbi és magasabb síkon fekszik, minél fogva a cselekvés hajtómotorának, az akaratnak megnyilvánulása sem vak és ösztönszerű, merő szétterülés a világon. Maga a cselekvés valóban leigázó, szétterülő, uralomaláhajtó megnyilvánulás, mert lényegéhez elválaszthatatlanul hozzátartozik az erőhatás.

A cselekvés világa teljesen egybeesik az élet világával. Alsó régióját a természeti cselekvések alkotják, ezek felett, közvetlenül rájuk épülve, emelkedik a vitális cselekvések birodalma, ahol máj erős hangsúllyal érvényesül a cselekvés szellemi összetevője. Ebből sarjad ki az ember világa, a kultúrtekett régiója.

Foglaljuk össze most már a mondottakat. A cselekvés erőteljes, kifejező, valóságalakító, ható, a cselekvő lényét érvényesítő mivoltában és folyamatszerűségében az alanyra való állandó vonatkozás nyilvánul meg: nem más, mint aktív, hatalomérvényesítő rávonatkozás. Lényegét két tényező szervezi: a gyakorlati-anyagi valóság és a cselekvő akcióközpont. Ez az akciócentrum tiszta tevékenység, lét, élet, amely gyakorlati-anyagi valóságok által fejezi ki önmagát. Átfogó értelemben a cselekvés olyan életmegnyilvánulás, amely nemcsak a biológiai, de a szellemi életet is felöleli. Nyilvánvaló, hogy ezen a ponton a cselekvésemélet problémái a metafizika területére vezetnek át.

Világunk praktikus, konkrét-valós világ, amelyben elsősorban is emberek: cselekvő, érvényesülésre törő, haló és visszaható lények, akciócentrumok, de egyúttal a reánk irányuló ráhatásokkal szemben pszichofizikai szerkezetű, praktikus-reális valóságok is vagyunk. Világunk történésekből és az új valóságviszonyoknak megfelelő állapotok sorozataiból áll s e világnak cselekvő, hatalomérvényesítő tényezői vagyunk.

Az ember cselekvésvilágát vizsgálva elsősorban is annak formákban való gazdagsága tárul elénk. A legváltozatosabb formák merülnek fel a szemlélő előtt, aki a gyakorlati élet elevenségétől, változó és bonyolult formakapcsolataitól elkápráztatva csak a cselekvés lényegének megismerése után tud disztingválni. Az első felénk feszülő kérdés a következő elegendő-e, ha a lettvilág formáit a külső, fizikai és a belső, lelki tett osztályaiba soroljuk?

Tanulmányunk során már közelebbről megvizsgáltuk e két tettforma jelentését. A tettnek szellem és anyag között feszülő fogalma, mint

osztályozó elv, azt fejezi ki, hogy külső erőhatás, vagy belső aktus határozza-e meg az adott tett uralkodó jellegét. Ámde a tett szerkezeti felépítményében még több jelentős alakulati mozzanat érvényesül. Már *Brandenstein Béla* rámutatott a tettvilág hierarchikus szerkezetére s különösen a túlnyomóan szellemi gyakorlati tevékenységek jelentőségét hangsúlyozza. A tettformák követik a hierarchikus szerkezet irányvonalait.

Ám lássuk most közelebbről a tettformákat. Két főcsoportot különböztethetünk meg: az elemi és a komplex tett formaköreit.

Elemi tett alatt a legegyszerűbb alkatú tettet értjük, Határozmányai a homogeneitás, egyoldalú és egyértelmű meghatározottság, jelentés- és jelentőségzegénység. Az ilyen tett már kivitelezését, az erőhatás sajátos megnyilvánulását illetően is elemi egyszerűségű, nem vezethető vissza összetevőkre. Az elemi tett egész, teljes, kerek, totális tett. Alkatára bizonyos egyfázisú mivolt, együteműség jellemző; az elemi tett tehát egymozzanátú tett. Ez az egymozzanátúság nem tévesztendő össze „egy” tettmozzanattal, valamely tett időbeli metszetével. Természetes, hogy az egymozzanátú tett is feltesz bizonyos cselekvésmozzanatokat, mivel a hatás megnyilvánulása időbeli szukcesszióhoz van kötve. Az elemi tettformát jellemző egymozzanátúság nem azt jelenti, hogy az elemi tett csak egyetlen élesen tagolt valóságmozzanatból áll; viszont az is evidens, hogy az elemi tett akkor is egymozzanátú marad, ha bizonyos sorozatszerűség keretében nyilvánul meg. Az elemi tett tehát per longum et latum csak egymozzanátú lehet. Ilyen elemi formák az evés, ivás, járás, futás, ütés, dobás, ugrás, figyelés, elhatározás stb. Az elemi tetre, mint céljában közvetlenül megvalósult cselekvésre jellemző a közvetlen célraszegezethez.

A komplex cselekvés- vagy tettformák bonyolult formakapcsolatúak. Először a két alapvető elemi tettforma, a külső és a belső tett, szerveződik bennük egységgé, továbbá különféle elemi tettek sorozatszerű összekapcsolódásából állnak. Hogy értsük ezt? A komplex tett mindig pszichofizikai alkatú, ami annyit jelent, hogy a külső és belső cselekvés egymásra vonatkozása alkotja a szerkezet vázát. Ehhez azonban még jelentős plusz járul. A többletet a cselekvés többmozzanátúsága jelenti. Ez a többmozzanátúság abban áll, hogy az egységes jelentésű komplex tett elemi tettek által fejeződik ki, vagyis elemi tettmozzanatok által jelenül meg. A komplex tett mozzanatai azonban nem lépnek fel önálló jelentéssigénnyel; az egymásba kapcsolódó, szerves, építő mozzanatok rendszerét tehát nem a cselekvésrészek határozzák meg. Ebből folyik, hogy a komplex tett elemi tettek rendszereként jelenik meg, de túlmutat részmozzanatain. Ennélfogva az elemi tettek, cselekvések nem részei, hanem csak kivitelező eszközei, „közégei” a komplex cselekvésnek. Megállapításunkból következik, hogy a komplex tett a maga teljességében és jelentésében homogén. Hangsúlyozzuk, hogy önmagában mint hatás és jelentés homogén; mozzanatai már különféle cselekvésminőségekként jelenülnek meg.

A két fő cselekvéstípus közötti különbség akkor tárul fel előttünk legvilágosabban, ha azokat a célokat tekintjük, melyek irányában megnyilvánulnak, illetőleg kibontakoznak. Az elemi tett valami célirányozottság közvetlen megvalósulását jelenti, viszont a komplex tett célmeghatározottsága elsősorban valami közvetettséget reprezentál; a célt nem meríti ki a cselekvés közvetlen megvalósulása, mert a cél mindig ma-

gasabb rangú síkon foglal helyet. Ennélfogva a komplex tett igazi valósága és jelentése nem a közvetlenül kifejtett hatásban, hanem abban az összefüggésben nyilvánul meg, amit ez a hatás bizonyos távoli éet szempontjából jelent.

A komplex tett birodalmában igen sok forma alakult ki. Mindezek a formák két főcsoportra különülnek: az elsőt a Vitális, ösztönös törekvésektől meghatározott cselekvések, a másodikat pedig az eszközértékű s az élet egészébe szőtt, szellemi jelentésigényű törekvések határozzák meg. A vitális szférába azok a tettek tartoznak, melyek az ember lényegéből, eleven és dinamikus valóságából, valamint mély távlatú és ösztönös beállítottságából erednek. Kozmikus hátterű, széles kirezgésű cselekvések ezek, rajtuk fordul meg és általuk nyilvánul meg az egyéni és a faj élete. Már az eddigiek sorát is láttuk, hogy a gyakorlati tevékenység köre az élet alaprétégét jelenti, továbbá, hogy a tett mindig életmegnyilvánulás. Figyelemmel erre most már a tett lényegének és az élet kibontakozó lendületű megnyilvánulásának kölcsönös feltételezését állapíthatjuk meg. Ilyen vitális tettformák a szerelem, a játék és a ható.

Sajátos emberi mivoltunkat és életteljességünket vitális cselekvésformákban fejezzük ki. E tevékenységek célja határozott létállításként lebeg előttünk s mind arra irányul, hogy az embert, mint hatalomforrást; végtelen feladatok megoldására állítsa be. A Vitális tettek az ember végtelenségi törekvésének konkrét megvalósulásai; általuk alakítja ki önmagát.

A szerelemben az élet alaptörekvése érvényesül; az immanens cél a halhatatlanság biztosítása. Ez ősi, kozmikus törekvés, mint tett, tiszta örikibontakoztatás és az ember (élőlény) hatalmas távlatokba illeszkedő önérvényesítése. A játék felelőtlen és nem komoly, de az ember leglényébe gyökerező ösztönös formája a végtelenségi törekvésnek. Mint spontán és ösztönös lendületű tevékenység azt a Végtelen feladatot szöigálja, hogy az ember a Valóságvilágban Való mentől nagyobb határfokú érvényesülés céljából mentől eredményesebben kibontakoztassa formáját. A harmadik vitális forma a harc. Ez is kozmikus megalapozottságú forma: a létezőnek és tevékenynek közvetlen önérvényesítő megnyilvánulása.¹

A harc önmagunk hatalomállításának kifejezése, végtelenségi törekvésünknek az a konkrét formája, amellyel lényünket, mint hatásközpontot, tiszta és önérvényesítő tettben fejezzük ki. A harc egyetemes jelentősége abban van adva, hogy a valóságsszféra végtelen feladatként tárul elénk s pszichofizikai alkatunknál fogva tettek formájában tudjuk hatalmunkat a világban kifejezni. A tett érvényesülő lényege mindig harcmozzanat; de a tett egyetemes érvényesítő, harci mivoltával szemben szorosabb értelemben azt a vitális cselekvésformát nevezzük harcnak, mely a maga teljes célmeghatározottságában az alany élő, ható, „hatalmas,” uralomratorő lényének érvényesítését jelenti. Ezzel szemben a szerelem és a játék (mint tettformák) azt fejezik ki, illetve célozzák meg, hogy az alany lényege mentől tökéletesebben kialakíttassék, (már ez a kialakítás olyan feladatot képez, amit csak asszimptotikusan, a végtelenben lehet megközelíteni!) azzal a céllal, hogy mentől teljesebb hatalomként érvényesülhessen.

Cselekvéseméleti értelemben a tett mindig a cselekvő lény hatalomállításának a konkrét valóság világában való kifejeződése. A komplex

¹ Jaspers: *Psychologie der Weltanschauungen*. 3. Aufl. 1925. 123., 257—259. o. Peters: *id. m.* 11—14. o. Groos K.: *Der Lebenswert des Spiels*. 1910.

tettformák közül azonban leginkább tettszerű a harc, az elért önkialakítás hatalomfokának megfelelő létállítás.

A komplex tettformák második csoportját a kultúrtett köre alkotja. Ez a formakör már igen bonyolult természetű, teljesen átszövődik az elméleti és alkotó tevékenységek szálaival. Ebben a régióban a tett már szinte teljes mértékben eszközértékű s mint ilyen a kultúra megvalósulását munkáló és eszközöző tevékenység. Vitális és kulturális tett között az a főkülönbség, hogy az utóbbi, mint hatalomkifejezés, az emberiség előtt lebegő értékrendszer megragadására irányul. Két fokozata van: az egyik a kulturális tevékenység alaplehetőségeinek biztosítására szolgáló létfenntartó munka, a másik pedig a szabad lendületű, értékkibontakoztató és öncélú funkcionálás.

Tekintsük át most már a tettvilág formáit. Az alapsíkon az elemi fizikai és belső tettek helyezkednek el; ezek az embert közvetlen egyéni és elemi hatalomérvényesítésében szolgálják. A második régiót alkotó komplex tettvilág két tartományra oszlik. Ezek közül a vitális tett az embert konkrét végtelenség! törekvésében mint önkialakító és önkibontakoztató lényt állítja elénk. A komplex tett másik rétegének formái már a szellemtől áthatott élet teljességébe fonódnak. E régióban a tett jelentése távoli vonatkozások felé feszül s az emberiség magas rendű törekvésében, az abszolút értékrendszert, mint eszményt munkáló és eszközértékként szolgáló cselekvésben nyilvánul meg.

Egészen természetes, hogy cselekvésvilágunk formái nem mereven elválasztott és elkülönített, mintegy szétlhasogatott rétegeket alkotnak. Szinte kimeríthetetlen változatosságú formák jönnek létre az alapalakzatok kapcsolódása által. Így az alacsonyabb rendűek a magasabbaknak szükségszerű feltételei, mert a magasabb rendű formák elemi cselekvésmozzanatokból létesülnek. A tettformák hierarchikus felépülésének van még egy másik jelentése is. Az elemi formák az aktuális tartamban, a jelenben való önérvényesítésünket jelentik, a vitális tettek pedig távoli vonatkozásaikban az élet kozmikus alapját határozzák meg. Ennélfogva a kultúrtett csak annyiban valósulhat meg, amennyiben a cselekvő egyén aktivitását elemi és vitális formák már megalapozták. A kultúrtett távoli célok irányvonalát követi, de végeredményében szintén hatalmi célokat és pedig az emberiség egyetemes hatalmi célkitűzéseit, implicite az egyes ember uralmi törekvései! is szolgálja.

Alapvetésünk részletes kifejtése tanulmányunk szerény keretei közé nem illeszthető be; csak utalunk arra, hogy a tettformák hierarchikus fokozatai az, elméleti és alkotó tevékenység formáinak rangsorával párhuzamosak, így például a végtelenségi törekvés kifejeződik a művész és a tudós tevékenységében, de még inkább a vallásban, a teljes élet keretében kibontakozó és érvényesülő végtelenségi törekvéseinkben.

Vizsgálatunk ezen a ponton visszakanyarodik a sporthoz. G az a fontos kérdés merül fel, hogy melyik cselekvési formakörbe tartozik a sport? Cselekvéseméleti megfontolásaink alapján most már könnyen megoldhatják e kérdést. A sport pregnánsan kifejezett tett; szerkezetében több réteg különböztethető meg. Konkrét valóságában elemi cselekvésekből, fizikai erőhatásokból áll, melyek egy magasrendű szerkezet mozzanataiként érvényesülnek. A sport teljes szerkezeti felépítettségét két összetevő: a játék és a harc határozza meg, tehát a sportcselekvés lényege a vitális síkon tárul fel. Teljes jelentése azonban nem merül ki a vitális tettszférában, túlmutat azon: az ember kultúrvilágában ragadható meg. Nyil-

vánvaló, hogy a sport a maga teljes megvalósultságában olyan komplex tett, mely elemi tettelemzőkön át, mint a játék és a harc vitális formáinak összeolvadása által létrehozott önálló jelentésű cselekvés nyilvánul meg; teljes jelentésében pedig a kultúra céljait szolgálja. A sport tehát eredeti és sajátos alkatú magaséptmény, nem vitális, hanem vitális-kulturális megnyilvánulás.

III. A SPORT LÉNYEGE.

A sporttevékenység sajátosan meghatározott és minősített cselekvés, teljes jelentésében tett és pedig komplex kultúrtett. A sport lényegét, jelentését és jelentőségét e megállapítással korántsem merítettük ki. A sport, mint messze ágazó és a kultúra egészébe szövődő lelki és fizikai hatások és megnyilvánulások magaséptménye azzal a meghatározással, hogy komplex kultúrtett, csak egy — bár döntő módon alapvető jelentőségű-mozzanatában van jellemezve. Tovább kell haladnunk s tüzetesen meg kell vizsgálnunk struktúráját, összetevőit és azok kölcsönös viszonyát, így nemcsak a sport szerkezetét, hanem a szerkezet és szerves meghatározottságát is megismerjük.

Jelenségünk a maga elemi mivoltában konkrét cselekvés, erőhatás: mozgás-Ügy is meghatározhatnók, hogy kultúrált mozgásformákban való öncélú erő kifejtés. A sport leglényegében és valóságában erőhatás, még pontosabban kifejezve az emberi szervezet izomrendszerének megnyilvánulása. Mint a szervezet izomrendszerének bizonyos ellenállások legyőzésén át való megnyilvánulása: energiakifejtés. Figyelemreméltó, hogy ugyanilyen energiakifejtésben nyilvánul meg valamely materiára irányított, szükségkielegítést célzó, kényszerű gazdasági tevékenységünk, a munka is. Energiakifejtésünk, vagyis szervezetünk izommunkája nem változik, akár munkáról, akár sportról van szó. Munka és sport között mozgás-jellegük azonossága mellett mégis óriási különbség van. A legnagyobb különbséget indítékaik, célkitűzéseik, végül pedig az emberi szervezetre és lélekre gyakorolt kihatásaik jelentik.¹ A sport szabad öncélú tevékenység, viszont a munka célja sohasem gyökerezik magában a tevékenységben. A munka rendszerint a külvilágra és a társadalomra utaltságunk kényszerítő erejű tényéből fakad. A munka gyökere mindig valamely külső vagy belső kényszer.

Ezen a ponton a munka és a sport élesen elkülönülnek egymástól. Távlabbi jelentéskapcsolatuk eredetük ritmikus mozzanataiban², továbbá a sport mozdulatösszetételének célszerűségében és utilitarisztikus (üzemracionalizálási) felhasználásában gyökerezik. Az a fontos, hogy felfedeztük antithetikus mivoltukat. A későbbiek során látni fogjuk, hogy bármiféle munkatevékenység sporttá lehet bizonyos feltételek mellett; de éppen így munka lesz a sport ha nem öncélből, hanem kényszerből fejtjük ki ezt a tevékenységet.

A külső vagy belső kényszerszertől meghatározott, eszközértékű munkate-

1 Illoy S.: Munka és sport. 1935. 11—34. o. Dyroff: Die Vergeistigung des Sports. 1927.

2 Bücher: Arbeit und Rhythmus. Peters: id. nv,

vékenységgel szemben a sport szabad lendületű, öncélú játékos tevékenység. A játékos (azaz nem komoly) alkatában meghatározott sporttevékenységet harci mozzanatok (küzdés, versengés) töltik ki. Igen fontos az is, hogy az egymást kölcsönösen átható és meghatározó játék- és harcmozzanatok bizonyos étoszt bontakoztatnak ki. A Sportétosz egyrészt a játékcselekvés szabályozásából, a játékmivolt biztosításából, másrészt pedig a sportcselekvés tartalmát alkotó harcmozzanatok szabályozásából csapódik le. Ennek megfelelően a sporttevékenység összetevői a játéka a hare és az étosz. A két első a cselekvésszféra ténye, a harmadik tényező pedig az egész jelentését emeli magasabb sikok felé, értékessé és értelmessé teszi, mintegy érvényességében határozza meg.

Mi a játék? Az alapvető tetteformák leírásánál és osztályozásánál autonóm tetteformának ismertük meg s végtelenségi törekvésünk komolytalan megnyilvánulásaként jellemeztük. Most tüzetesen kell elemeznünk, Hogy lényegét megismerhessük. Legcélszerűbb, hō mindenekelőtt áttekintjük a játékcselekvést magyarázó elméleteket.

Schiller mély belátásokat tartalmazó elméletében a játékcselekvés célmentességét, szabad lendületű, önkibontakoztató jellegét hangsúlyozza. A játékcselekvést meghatározó játékosztön az anyagosztön és alakosztön szerves egységeként tárul fel s benne a komoly élettevékenység által el nem használt erőfelesleg nyilvánul meg. A játékcselekvésben tehát *Schiller* nemcsak a szabad, belső ritmusú célmentes cselekvést emeli ki, hanem nyomatékosan utal az erőfeleslegből fakadó játéktevékenység fényűző jellegére, is. Közelebbről szemügyre véve ezt az elméletei több meglepő állítással találkozunk. Így hangsúlyozza, hogy csak a játék teszi az embert teljes mértékben emberré, továbbá az ember csak játsszon a széppel és csak a széppel játsszon. Hogy értsük ezt? Kétségtelen, hogy *Schiller* előtt az egészen magas rendű, szellemtől áthatott játék lebegett (megjegyezzük, hogy szerinte az állati és gyermeki játék csak mintegy utal e magasabb értelemben Vett játékra, v. ö. XXIX. levél); sőt joggal állíthatjuk, hogy játék alatt lényegében olyan felelőtlen, megkötetlen és az ember belső impulzivitását szabadon kifejező és érvényesítő magatartást, illetve e magatartásnak megfelelő életformát értett, amely hüen kifejezi az ember kötetlen, szabadon megnyilvánuló és kirezgő lényét, divinációit és inspirációit. A játéktevékenység (életforma) kereteit viszont egészen megszűkül az esztétikai cél hangoztatásával: csak a széppel játsszon az ember. A játékelmélet itt már esztétikai régiókba lendül. A továbbiak során a nagy Weimari gondolkodó a művészetet mint a játékosztön megnyilvánulását magyarázza. *Schiller* játékelméletének e vonatkozásait már nem nyomozzuk, csupán azt szegezzük le, hogy csak a művészi tevékenység alapjellegének félreismerése alapján állíthatja, hogy a művészet tisztára az emberi erőfelesleg játéka. A művészet sohasem játék, viszont a játékban mindig érvényesülnek művészi vonások és mozzanatok. Sőt a játék — mint látni fogjuk — az önkialakítás formájának fog bizonyulni. Ez értelemben a játéktevékenység a fejlődő és kibontakozó ember önalakítási formájaként jelenik meg.¹

Schiller elmélete elsősorban a játék szerkezetét és magas rendű szellemi jelentését fejt ki. Jóval kisebb igényű ennél a *Herbert Spencer* által részletesen kifejtett u. n. erőfelesleg-elmélet, amely a játékcselekvés

¹ Schiller: Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen. (X., XV., XVI. és XXI. levél); Brandenstein: Művészetbölcselet 39-42. o.

fiziológiai magyarázatát adja. *Herbert Spencer* a schilleri gondolatokból kiindulva azt fejtegeti, hogy a játék, mely a maga öncélúságában közvetlen kielégítéshez vezet, a szervezet erőfeleslegének megnyilvánulása. Az olyan lénynél, aki, mint pl. a gyermek, nem fejt ki elegendő komoly tevékenységet, a felgyülemelő erőtöbblet önkénytelenül utánzó játékmozdulatokban fog kifejeződni. Ez elmélet csak bizonyos vonatkozásokban magyarázza meg a játékot, sok tekintetben ellenkezik a valósággal; a játéktevékenység objektív értelmét sem világítja meg.¹

A játékcselekvésnek az élet fejlesztése tekintetében való célját és értelmét *Groos Károly* biológiai begyakorlás-elmélete világítja meg. Szerinte a játék lényegében a plasztikus diszpozíciók kiképzésére szolgáló gyakorlat. A kész ösztönapparátussal fellépő állatfajok egyedei nem játszanak, viszont azoknak a fajoknak az egyedei, melyek a magasabb feladatokhoz való alkalmazkodást megalapozó plasztikus diszpozíciókkal bírnak, a „gyermekkorban”, (tanulókorban) — a szülők által oltalmazott begyakorlási idő tartama alatt játszanak. A gyermekkor és játszás fogalmi tehát igen szorosan összefüggnek. E teleológiai felfogás szerint a játék komoly élettevékenységek komolytalan beállítású és ösztönöktől meghatározott begyakorlása. *Groos* egy alapgondolatból magyarázza a játékcselekvést s a biológiai vonatkozásokat teljes mértékben tisztázza. Elmélete fényt derít a játék objektív jelentésére, ámde nem meríti ki a lényegét s így csak a jelenség egyik főszegmentumát helyezi éles, sőt talán túlélés megvilágításba. Sok probléma merül fel e tanítással kapcsolatban s maga *Groos* hangsúlyozza, hogy szubjektíve a játék tisztára a tevékenység gyönyöréért van. Utal a játéktevékenység látszatos mivoltára is. Az esztétikai élvezést játékos, érzéki megélésnek, a művészi valósággal való játéknak: belső utánzásnak mondja.²

A kiegészülési-elmélet szerint a játék ösztönökbe gyökerező pótléka és helyettese a valóságnak s lényegében a művészet alacsony fokozatát jelenti, mert alapjában véve minden művészet illuziójáték. E tanítás szerint a játékcselekvés az élet egyoldalúságának kiegészítésére szolgál. Egyes kutatók a játék autodidaktikus jelentőségét is hangsúlyozzák és a gyermek játékéletét ártatlan anyagon való kísérletezésnek fogják fel.³ Utalnunk kell *Peters* játékelméletére, aki a schilleri gondolatokat tovább szöve különösen azt emeli ki, hogy a játék a maga legelemibb, lélektanilag differenciálatlan alakjában spontán és szabad kirezgésű cselekvés, önkibontakozás. Igen értékesek a játékosztön elfajulására vonatkozó gondolatai. *Groos*hoz csatlakozva hangsúlyozza a műélvezés játékos jellegét a műalkotást pedig mint önkielést fogja fel. A művész személyiségének elemzésekor kiemeli, hogy azt a mindig gyermekként való megmaradás vágya hatja át. A művész emberré érése mellett részben gyermekségét is megőrzi, ennél fogva művészi ösztönének természetes gyökere a megmaradt gyermekégen át a játékosztön talajába mélyed.⁴ Megemlítjük még *Groos* „Spiel als Katharsis” című tanulmányában kifejtett érdekes és mode η magyarázatát, mely szerint a játékcselekvés tisztító, kiürítő, lelki megnyilvánulás. Ez értelemben a játék a feszítő lelkitartalmak elemi kiélési formája.⁵

1. Herbert Spencer: Psychology. II. 533, 706. o.

2. Groos K.: Die Spiele der Tiere. 1907, Die Spiele der Menchen. 1899.

3. W. Stern: Die differentielle Psychologie. 1921., Ebbinghaus: Grundzüge der Psychologie. 4. Aufl. 1924., Koffka: Psychologie. 1925.

4. Peters: id. m. 28-34. o.

5. Groos: 'Spiel als Katharsis, ^eiff^rjt« fu\päd. Psych. 1911.

A magyar gondolkodók tanítását a következőkben ismertetjük. *Pauler Ákos* a játék lényegét a létfenntartás szempontjából szükséges alaptevékenységek gyakorlásában látja. A játéknak nemcsak objektív, de szubjektív célja is van; szórakoztat, változatosságot visz az egyén életébe. Célja nem valamely megmaradó alkotás, hanem maga a tevékenység, ezért eredményének megmaradására, illetve megtartására nem is vetünk súlyt.¹ *Komis Gyula* tanításában a játékelméletek szálai mind összefutnak. Szubjektíve a játék bölcselőnk tanítása szerint öncélú, szabad tevékenység, amitől nemcsak az idegen cél, de idegen kényszer is távol áll. Objektíve a fiatal lények játékanak biológiai jelentősége van. Hangsúlyozza, hogy a játékcselekvés vizsgálatában három szempontot kell érvényesíteni: 1. milyen lelki rugói vannak a játékcselekvésnek? 2. a szervezet milyen állapotaiból magyarázható? 3. mi a játék célja és értelme az élet fejlesztése tekintetében?² *Brandenstein Béla* arra utal, hogy az ember többet játszik, mint az állat, sőt olyankor is játszik, amikor nincs biológiai szükségessége e tevékenységnek. Az emberi játékot hatalmi törekvések hatják át. A játszás gyakran további célt nem mutató cselekvés. A játékcselekvés ebben a gyakorlati célmentességében nem más, mint az ember potenciális végtelenségéből folyó fáradhatatlan tevékenységének komolytalan formája.³

A játékcselekvést magyarázó tanításokat áttekintve elsősorban is azt a megállapítást szűrhetjük le, hogy érdekes és a játékcselekvés vonatkozásait, valamint jelentésirányait tisztázó, de egymásnak sok tekintetben ellenmondó elméletekkel van dolgunk. Úgy alakíthatunk ki egységes és átfogó szemléletet, ha a szubjektív és objektív jelentést összekapcsoljuk egymással. Célunk azt is megkívánja, hogy a játék néhány nagy jelentőségű, sajátos mozzanatát közelebbről megvizsgáljuk.

A fiatal és a felnőtt lények játéka lényegesen különbözik a fiatal lény játéka távoleső célt, az életre való előkészítést, a felnőttek játék-tevékenysége pedig részben a regenerációt és felüdülést szolgálja. A játék lényege, luxurióz mivolta azonban nem merül ki a merő biológiai célmeghatározottságban.

A gyermekek és természeti népek életében a játék hasonlíthatatlanul nagyobb és fontosabb szerepet tölt be, mint általában a felnőtt és a kultúremler életében. A gyermekek és primitívek életkorét szinte teljesen kitölti a játékcselekvés. A primitívek cselekvésvilágában a játék alaphangulata uralkodik, tehát teljességgel olyanok, mint a gyermekek: életfenntartást szolgáló tevékenységeiket is játékosan fejtik ki. Vessünk egy pillantást a gyermek és primitív ember játékéletére, vizsgáljuk meg játékbeállítottságukat. A gyermekek és primitívek állandóan tevékenykednek, cselekszenek és pedig olyan tevékenységet fejtenek ki, aminek a gyakorlása minden belső kényszertől mentes; semmivel sem törődnek, csak a közvetlen jelenben adott cselekvéssel, annak konkrét kivitelezésével. A cselekvés minden távolabbi következménye vagy kihatása előttük szinte teljesen közömbös. Az egész életet átható játéktevékenység hajtóerejét és értelmét a spontán cselekvés végrehajtása: szabad és ösztönös funkcionálás alkotja.⁴ Az ilyen játékbeállítottságnak van egy igen jellemző mozzanata: a játékos tevékenységet a játzó komolyan,

1. Pauler Á.: Bevezetés a filozófiába. 1921. 158—159. o.

2. Komis Gyula: A lelki élet. III. 1919. 405—412. o.

3. Brandenstein: Kultúrfilozófia. 117—118. o. A cselekvéseméletéről. 43. o.

4. Hagemann: Spiele der Völker. 1923. Allier: Mind of the savage. 1929. Bühler K.: Die geistige Entwicklung des Kindes,

valóságának megfelelően fejtik ki, nem úgy, mintha felelőtlen tevékenységet gyakorolna. E játéknak meghatározott tere és kerete nincs, — a gyermek és primitív számára az egész élet játékerület, minélfogva tehát a játékba lényüket szinte maradék nélkül beleviszik.

Állítsuk most a gyermek és primitív ember játékaival párhuzamba a magasabb fejlődési fokozaton álló ember élet-és játékbeállítottságát. Míg a primitív fokozaton szinte minden tevékenység csak játékos lehet, addig a kultúremler élete komolyan, a maga felelősségteljességében van meghatározva, mindig valós értékű helytállást kell, hogy produkáljon. A kultúremler játéka is tudatos játék, azaz olyan tevékenység, amely úgy gyakorlati következmény nélküliségében, „mint távoli célmeghatározottságában önálló jelentésként érvényesül. Ámde a játéktevékenység, amely feltétlenül egész embert kíván, szükségessé teszi életterületének a teljes élet mezejéből való kiszakítását és attól való elszigetelését, mert különben a kultúremler nem tudná szívvel-lélekkel átadni magát a játéknak. A játék lényegének döntő mozzanata nyilvánul meg abban, hogy a játék-cselekvés feltétlenül az egész emberre tart számot. Ez értelemben a gyermekek és a primitívek is lényük egészét beleviszik egyetlen tevékenységükbe, a játékba; de a kultúremlert is a maga egészében kell, hogy érintse és érdekelje a játéktevékenység, hiszen máskülönben e tevékenység már nem lenne számára játék. Szinte kézenfekvő és triviális igazság az, amit most oly nyomatékosan hangsúlyozunk. Mindnyájan tudjuk önmegfigyelés alapján, hogy valamely játék-cselekvés kifejtése még nem játék, viszont bármiféle tevékenység játékká lehet, ha játékos beállítottság határozza meg tevékenységünk irányvonalát. *Schiller* idézett állítása is erre az igazságra céloz. (Csak a játék teszi az embert teljes emberré.) Természetesen nemcsak a játéktevékenység az, ami okvetlenül egész embert igényel: az elméleti, művészi, politikai tevékenységek is az élet súlypontjában helyezkednek el és az ember lényét a maga egészében ragadják meg.

A játék mindig teljes életigényű területként van meghatározva, vagyis mint életmező, a maga valóságában autonóm és autark megnyilvánulás. Primitív fokon az élet a maga egészében játékerületként adódik, a kultúremler síkján pedig a játék mint szorosan meghatározott és elkülönített részélet jelenik meg. A tudatos játék-cselekvés területe a teljes élet kiszakított része. Ez a rész autark terület, mert az élet egészéből nemcsak ki lett szakítva, illetőleg vágva, hanem attól teljesen el is különített.¹ A játék területe a részélet, azonban ez a részélet vagy játéksziget a maga valóságában és adottságában ugyanolyan teljességi igénnyel lép fel, mint az integer élet. Ennélfogva a játéksziget, mint konkrét valóság, az embertől is konkrét valóságú tevékenységet és a sziget határain belül komoly életmagatartást kíván. Mit jelent ez? Nem mást, mint hogy azon a valóságterületen, amit játékvilággá tettünk: tevékenységünk csak látszólagosan támaszthat valóságigényi, — a kereteken túl, vagyis a teljes élet síkján már más jelentés érvényesül. Sajátos jelentésváltozást lehet itt kimutatni. A játékszigeten kifejtett tevékenység közvetlen jelentése a játékvalóság, ami a kereteken túl mint nem komoly valóságmozzanat minősül. A teljes élet világában tehát egészen mást jelent a játék, mint a részélet szigethatárain belül.

A játék területét láthatatlan, bűvös kör veszi körül s mindaz, ami e körbe kerül, új jelentést ölt magára. A teljes élet tekintetében a játék világa természetesen látszatvilág, illúziókból felépített birodalom. Olyan

1. Peters, id. m. 30—32. o.

illúzióvilág, melynek határain belül a valós, komoly következmények ismeretlenek, ahonnan számúzve van a sors és ahol a teljes élet által megkövetelt felelősségtudatot levetközve szabadon, mintegy önmaga belső erővonalait követve funkcionálhat az ember.

A játék geneziséét a bűvös játékkör megvonása, egy tevékenységnek az élet komoly jelentőségű teljességéből való kiszakítása, izolálása és bekeretezése: részéletté tevése jelenti. Ez által a komoly cselekvés komolytalanná, konzekvenciamentessé, játékcselekvéssé lesz. A gyermekek és a primitív lények cselekvése olyan bekeretező magatartással kapcsolatos, amely által az adott, aktuális tevékenység területe mindig részéletté és játékszigetté lesz. A kultúremler viszont tudatosan keretezi be, teszi részéletté azt az életterületet, amelyen játszik. így a körön belül megváltozik a dolgok konstellációja és a látszatos jelentések jutnak érvényre. A játékszigeten teljes odaadással űzött cselekvés kívülről nézve természetesen önkényes, tetszőleges, sok tekintetben mesterkelt, céltalan jellegű és teljességgel komolytalan tevékenységnek tetszik.

A döntő mozzanat a játéksziget létesülésében áll. A tartalom teljesen tetszőleges és esetleges természetű: bármiféle tevékenység játékká lesz, ha bekeretezve a részélet mezejére kerül.

Az a fontos cselekvéseméleti kérdés merül fel itt, amire már *Brandenstein Béla* is utalt a játékkal kapcsolatban. Hogy minősül a játék konkrét tettvalósága? Bölcselónk tanítása szerint sok játék tovább céltalan cselekvés, ennél fogva, mint tett, nem a szó teljes értelmében vett tett, csak fél és félig komoly gyakorlati tevékenység.¹ Előző elmékedéseink során arra a belátásra jutottunk; hogy az izolált részélet mezején kifejtett cselekvés nem léphet fel azzal a jelentésigénnyel, amit a totális élet: a teljes kihatású és konzekvenciájú gyakorlati világ támaszt. Ennél fogva a játékcselekvés magában véve sohasem lehet teljes és egész tett, abszolút hatalomérvényesítés. A játékcselekvés komolytalan, felelőtlen és konzekvenciamentes tettben csapódik le, — ennél fogva tisztára látszatos hatalomérvényesítés.

A játékcselekvés jelentését félreismernők, ha konkrét valóságát csak a szó szoros értelmében vett komolytalan és látszatos mivoltban ragadjuk meg. A játék könnyed, suhanó, látszatszerű és irracionális beállítottsága szinte lényegében ellenmond a gyakorlati életnek és mégis teljesen annak a része, szerves megnyilvánulása. A játék nem alkotás, hanem cselekvés, és pedig olyan cselekvés, amely a cselekvőnek mentől nagyobb hatásfokú cselekvésre való készségét van hivatva kialakítani. A játék tehát egészen sajátos meghatározottságú tett: jelentését és jelentőségét nem a közvetlenül adott játékcselekvés, hanem a cselekvőre gyakorolt hatása alkotja.

A szoros meghatározottságú praktikus élet megnyilvánulásaival szemben a játékban mindig valami fényűző jelleg érvényesül. Ez a luxurióz mivolt elsősorban is a játék komolytalan és céltalan jellegéből fakad, ámde mélyebben lényegében ragadva meg a játékcselekvést, azt látjuk, hogy mint komolytalan formájú erőmegnyilvánulás, olyan célok felé irányul, amelyeket komoly formákban nem érhetne el az ember. Az egész ember lendületétől áthatott, spontán játéka maga szigetté keretezettségében igen erősen alkotásjellegű, vagyis a játékos önalakításának elemi formája. A játék leglényegében nem más, mint az ember személyiségének felelőtlen, gyermeki beleépitése a végtelenbe. Olyan önkialakítás, amely mindig

1. Brandenstein: id. m. 43. o.

az én, a személyiség irányvonalát követi és annak aktív lényét felelőtlen, konzekvenciamentes cselekvések királyvizében próbálja ki. A mondottak megvilágítják a játék művészi oldalát is. A játék praktikus valóságával kapcsolatban nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy az önalakító játéktevékenység erősen konstruktív alkatú és racionális jellegű. Konstruktív alkata már elemi lényegében érvényesül: kereteit valóságelemek és valóságelemek kombinációi töltik ki. A részéletet, a játéksziget, mesterséges keretein belül a cselekvés mindig olyan funkcionális, mely csak a teljes élethez való relációjában minősül komolytalanná, mert különben szabad kilengésű és kifejező értékű megnyilvánulásról a játékban szó sem lehetne.

Allítsuk most a játékot legkiteljesedettebb, tiszta és öncélú formájával: a tánccal párhuzamba. A tánc játék és pedig magasrendű, önkibontakoztató játék, de önkifejezés is. Az önkifejezés tekintetében a tánc olyan játék, amely az érzelmek hullámmását és színeződését követi és tükrözi. A játék végtelenségi törekvésünk komolytalan formája. Kétségtelen, hogy a táncban még a játéknál is közvetlenebbül nyilvánul meg ez a metafizikai háttérű törekvésünk: leglényegében ritmikus, kibontakozó, érzelmeinket mintegy testi valóságba kivetítő lengés. Kérdés, hogy minősül a tánc cselekvéseméleti szempontból? Semmi kétség sem férhet hozzá, hogy a tánc cselekvés és pedig tiszta játékcselekvés. De lényege nem önkibontakozó hatalomérvényesítésből, hanem a szépség irányába eső önkifejezésből áll. A tánc mint önkifejezés és önjelképezés, művészi alkotásként minősül s ez értelemben nem gyakorlati, hanem művészi valóság. Ennélfogva a tetszférához annyiban tartozik, amennyiben konkrét valóságában, megjelenülésének formájában és életbeállítottságában játéktevékenység.

Ezen a ponton immár a sport játéklényegének vizsgálatához láthatunk. Alapvető kérdésünk a következő: mennyiben játék a sport? A sporttevékenység értelemről irányított testedzésből áll. Amde az értelemről irányított testedzés fogalmi körébe más tevékenységek is beletartoznak, mint pl. a gimnasztika vagy a katonai gyakorlatok. A sportcselekvést tehát meghatározásunk csak részben meríti ki nemcsak értelemről irányított testedzés, hanem még más valami is. Mi határozza meg a testedző sportcselekvés mivoltát? A minősítő mozzanat a sportcselekvés játéklényegében rejlik. A sport testedző játék, a játékmivolt tehát lényegéhez tartozik, mert kivonva belőle: a sport, mint olyan, összeomlik, a tevékenység pedig merő és magában vett testedzés marad.

A sport játékcselekvés, vagyis öncélú tevékenység, amelyben az önmeghatározottság kifejezetten érvényesül: a sportoló nemcsak azért fejti ki a tevékenységet, hogy egészségét biztosítsa, erejét és testi teljesítőképességét fokozza, hanem főként a tevékenységért, a játékért, a funkcionálás örömeért szorgoskodik. A sport az értelemről irányított testedzés mozzanata különíti el minden más játéktól, a sport fogalmának e lényegmeghatározó mozzanata azonban még sem esik egybe a játékcselekvés közvetlen céljaival.

A sport játékcselekvés és pedig játékká tett testedzés. Ennélfogva teljes mértékben érvényes reá a játékmivoltot meghatározó alapvető mozzanat: a bekeretezés. Mivel itt a játékcselekvés (az értelemről irányított, távoli célokat szolgáló testedzés, az ember közvetlen testi hatalmát kifejező és jelen lő cselekvések gyakorlása) nagyon is komoly kihatású valóság ezért a játékmivolt biztosítása céljából jól tagolt, határozott és éles játékkeretek létesítése vált szükségessé. Nagy jelentőségű ez a bekeretezés, mert a játékká tett testedzés játéklényegét csak annyiban lehet

biztosítani és egyértelműen meghatározni, amennyiben annak játéktere határozottan elkülönül a teljes élet mezejétől. A sportban játékcselekvéssé lett cselekvésformák mindig komoly erőhatást jelentenek, sőt — az energia-erőhatás megnyilvánulását tekintve — intenzívebbek, mint az éleiben (általában produkált cselekvések. Evidens, hogy a játékkereteken kívül kifejtett sportcselekvés lényegében munka.

A sport játékkeretein belül a játéktevékenységgé tett erőhatás komolytalan tett, de a játékmivolttól elvonatkozva a sportcselekvés teljesen komoly cselekvés, valós erőhatás, nem pedig felelőtlen, meghatározatlan, szinte tetszőleges kirezgésű, komolytalan cselekvés, azaz féltett. Látjuk, hogy a sport komoly, konkrét-reális tett, amely csak a játékbeállítottság tekintetében minősíthető komolytalanná; vagyis a pusztán cselekvésmivoltában vett sport tökéletes és teljes tettet reprezentál, mert lényege éppen abban áll, hogy ez a pregnánsan kifejezett és érvényesített cselekvés csak öncélú játéktevékenység formájában nyilvánulhat meg. Teljes valósága azonban nemcsak a játékkereteken belül megnyilvánuló és kibontakozó cselekvésben, hanem a sportoló távolabbi cselekvéseiben, mondhatnók: leszármazott tettvilágában is kifejeződik. A sport-tett ennél fogva a maga teljességében nem ragadható meg a sport játékkörében, — hiszen mint konkrét hatalomkifejezés csak elemiségében nyilvánul meg közvetlenül a cselekvésben, — szekunder mozzanatai a sportoló teljes tettvilágát áthatják és azt nagyobb határfokúvá alakítják. Ez a szekunder természetű lényegkisugárzás már minden vonatkozásában komoly világalakítást jelent.

A sport lényegét a játékmivolt, a játékkeret jelenti. A játékkeret komoly, jóltagolt és meghatározott valóság: a tevékenységre nézve egyenesen érvénymozzanatként vonatkozik. E szerint a sport önálló valóságként csak annyiban létezik és érvényes, amennyiben a játékkereteket és a részlet törvényeit tiszteletben tartjuk. A játéksziget törvénye a sportolótól komoly, gyakorlati és célirányos, maximális határfokú a cselekvés kategóriáinak megfelelő cselekvést kíván. A játékhatáron túl azonban a maximális határfokú, öncélú cselekvés komolytalanná minősül.

Mi történik akkor, ha a sport túllendül a játékkereteken? A keretek áthágása egyet jelent lerombolásukkal, ekkor nemcsak a játék, de a sport is, mint olyan, megsemmisül. Ez történik, ha valaki pl. élethivatás-szerűen fejt ki sporttevékenységet. Az ilyen tevékenység a sportcselekvés köntösében megjelenő merő ügyességi és erőteljesítmény: munka és akrobatamutatvány. A sport lényegének, játékos meghatározottságának feladása veszélyes és kártékony következményeket von maga után. A hivatásszerűen kifejtett sport feloldja a sport szellemét, a tevékenységet pedig túllendíti a játék nemes keretein, tehát a játéktevékenységet a komoly tettvilágba ülteti át s rideg, gladiátori, cirkuszi mivoltát kinosan-keservesen sportszerűvé törekszik átkendőzni; e törekvés azonban sohasem sikerül. A játéklátszatú álsport egyre mélyebbre süllyed s látványossággá

' degradálódik. A látványosság szintjére süllyedt sport igen közel áll a bikaviadalhoz, csak kívülről szemlélve tekinthető sportnak: lényegében komoly konzekvenciájú, sorselemekkel áthatott látványosság. A játékkereteken túllendült sportok a maguk hazug és látszaíós játékkeretében merő látványossági mutatványok s éppen olyan ríkító érzelmi effektusokkal hatnak a hiszteroid tömegre, mint egykor a véres római cirkuszi játékok hatottak, vagy ma a spanyol bikaviadatok hatnak.

A mondottak alapján a sport játéklényegét világosan látjuk. A sport játékkomponense formai mozzanatként is erőteljesen érvényesül; ez ér-

telemben szabályozottságot és bekeretezettséget jelent. A sporttevékenység életterülete ennél fogva élesen és határozottan elkülönül a teljes élet szférájától.

Ámde a sporttevékenység csak beállítottságát, kereteit s lényegének tiszta érvényét illetően játék, tartalma mindig komoly és reális erőhatás. Sőt a tartalom lényegét ez a meghatározás sem meríti ki, mert a sportcselekvés tartalmát alkotó cselekvés (erőhatás) mint harcszerű erőhatás nyilvánul meg. A sport lényegének második összetevője a harc, szoros értelemben véve a versengés.¹

A sporttevékenység a játék és a versengés (harc) összetevőinek szerves egységű eredőjeként nyilvánul meg. A játékösszetevőnek kifejezett rangsósága van; ugyanis a játékmivolt egymagában meghatározhatja a sportot, mint részéletet; ámde a sport merő játékká lesz, ha kivonjuk belőle a versengést, a cselekvéstartalom döntő mozzanatát. A játékkompoziens primer jelentősége a sportcselekvés elemi meghatározottságában rejlik, minél fogva a merő testedző játék inkább sportmeghatározottságú, mint a magában vett, öncélúsított, szublimált és sterilizált harc. Tehát a konzekvenciamentesített, szublimált harc magában még nem sport, legfeljebb csak harcjáték. A sport tartalmát valamely komoly hatalomérvényesítő cselekvésnek harcként való beállítása és játékká tétele határozza meg. A játékbeállítást az a mozzanat követi, hogy a hatalomnyilvánító elemi cselekvés harci jelentésként érvényesül a játéktevékenység kereteiben. Tudjuk, hogy a sporttevékenység tartalma közvetlen valóságában elemi, testi cselekvés. Ámde ez a testi erőhatásként megnyilvánuló cselekvés nem közvetlen jelentésében, hanem távolabbi jelentésű harcbeállításban funkcionál a lényeg szerkezetének összetevőjeként. A sporttevékenység primer tartalma e szerint energiahatás, azaz fizikai tett, mely tett a sport magasabb régiójában mint harcmegnyilvánulás érvényesül.

Vizsgáljuk meg a versengés jelentését. A versengés alapvető mozzanatát harc alkotja. A harc ősi princípium; a személyiség hatalmi érvényesítését jelenti valaki vagy valami mással: ellenséggel szemben. Lényegében olyan energiahatás, amely által a harcoló személyiségének erőterét mentől inkább ki akarja terjeszteni. A harc tehát hatalommegvalósítás, tisztán kifejezett és érvényesített önigenlés.² Minden konkrét önigenlés és hatalomnyilvánítás elválaszthatatlanul összefügg a személyiség valamiféle harcmegnyilvánulásával, a hatalomnyilvánítás pedig szükségképpen erőszaknyilvánítás. A harc szublimálódása azonban részben vagy egészen az erőszaknyilvánítás kikapcsolásához vezet. Ez esetben az ember, mint önérvényesítő és önigenlő lény, olyan állást foglal el az életben, minél fogva hatalomkiterjesztését erőszaknyilvánítás nélkül törekszik/ megvalósítani.³ Az élet minden területén és viszonylatában megnyilvánul a harc, azokon a területeken is, melyeken mint erőszak nélküli hatalomkifejezés vezet bizonyos uralomhoz (ilyen harc a versengés). A következmények kikapcsolása által a harc természetesen egyre inkább kulturálódik, szublimálódik, úgyhogy a legtöbb életterületen a hatalomnyilvánítás jelképes mozzanattá lesz. Ám öltson a harc bármiféle alakot, lényegében mégis hatalmi harc marad. Az elemi pályáiról kiemelt és magasrendű, összetett kultúrcselekvések pályáira áthelyezett harc hatalomnyilvánító lényege szelídebb formák között nyilvánul meg; de lényege mindig és változatlanul hatalomérvényesítés marad. A harc valóban

1. Peters: id. m., Benary: id. m.

2. Jaspers: id. h., Peters: id. m. 38—39. o.

3. Vierkandt.: Gesellschaftslehre. 106-110. o.

minden dolgok atyja; a veszélyes zónákból kevésbé veszélyesekbe áttolva is önigerítést és valamely uralom megragadására irányuló hatalom kifejezését jelenti.¹ Így van ez a versengésnél, azaz annál a harcformánál is, ahol a hatalomérvényesítő cselekvés csak célbaállítottsága által, közvetve minősül harcmegnyilvánulássá. A versengés lényegében nem szublimált harc, sőt sokkal inkább mint sajátosan színezett, önálló harcforma érvényesül. A versengés olyan harc, melyet az élet bármely területén megvívhatni az illető életterület sajátos cselekvésminőségei által kifejtett vagy kifejthető erőhatások összemérésének formájában. Meg kell jegyeznünk, hogy sok esetben a szoros értelemben vett hatalmi harc is szublimált és kultúrált alakjában versengésként jelenül meg.

A harc leglényegesebb konkrét mozzanatát a küzdésben, a küzdelemben pillanthatjuk meg. A küzdelem a harc által megcélzott hatalomnyilvánítás közvetlen kivitelezését jelenti: tehát konkrét, kivitelező, érvényesítő mozzanat. A küzdelemmel szemben a harc nagy, átfogó és belső célmeghatározottságú egységet alkot: nemcsak hatalomállításból, hanem ez állítást érvényesítő és kibontakoztató tevékenységből áll.

Lássuk most már a versengés struktúráját. A versengés küzdelemmomentumát nem primer harc, hanem olyan Cselekvés alkotja, amely a maga valóságában egészen más jelentésű, mint a harc. A versengés célmeghatározottsága arra irányul, hogy az illető életterületen megnyilvánuló és érvényesülő hatalmaknál nagyobb hatalmat bontakoztasson ki és érvényesítsen az ember. A belső cél sohasem az irányban nyilvánul meg, hogy közvetlenül megsemmisítse a másik, vagy a többi hatalmat; csak megvalósulása és kibontakozása által törekszik korlátozásukra és visszaszorításukra, tehát elfoglalja előlük a teret.

Az életben a harc általában versengés formájában nyilvánul meg! minden téren és életterületen versengünk, önmagunk érvényesítésére és ezáltal ipso facto mások érvényesülésének korlátozására törünk. Ez ön-érvényesítő magatartás lényegmeghatározó mozzanatát egy, a versengés sajátos terét meghatározó, belső korlát alkotja; ennél fogva a versengés, mint sajátos harcmínőség, csak annyiban érvényes, amennyiben a hatalomkifejezés a versengés által felölelt életterület szorosan meghatározott, azaz minősített tevékenységei által megy végbe. Versengve tehát úgy harcolunk, hogy nem semmisítjük meg az azonos célok elérésére irányuló idegen hatalmakat, hanem azokénál nagyobb hatásfokú hatalom kibontakoztatásával törekszünk felülmulásukra. Nagyobb hatásfokú hatalom elérése és kifejlesztése természetesen a többi hatalom megelőzését és közvetlen harc nélkül való visszaszorítását, felülmúlását, vagyis pusztító harc nélkül érvényesülésünket és győzelmünket, azaz uralmunkat jelenti. A harc pusztító, démoni megnyilvánulása az élet egészét átható versengésben nagy mértékben enyhítve és mérsékelve van. Ez a szublimáltság a versengés lényegét alkotó korlátfeltételezésből folyik, mely az adott életterület minőségéhez szabja és alkalmazza az ember természetéből fakadó, ösztönös harcmegnyilvánulást.²

A szoros értelemben vett versengés a társadalom és kultúra keretei között meghatározott és szabályozott tevékenység; a szabályozott versengést tehát jelképes harcnak minősíthetjük. Ez a jelképes mivolt a következőkben áll. A versengés küzdelemmozzanata puszta kivitelezést, még pedig nem hatalomérvényesítő, csak eszközértékű hatalomkibontakoztató kivitelezést jelent. Ennél fogva valós harcelemek híján az egész

1. Simmel: Soziologie. 247. o., Scheler: Der Genius des Krieges. 1917.

2. Peters: id. m. 58. o.

tevékenység lényegében esek utalás, feszülés, lendülés egy nagyobb hatalom által meghatározott, bizonyos életvonatkozást jobban uralom alatt tartó állapot felé. A versengés valóban energiakibontakoztató, bizonyos uralom megragadására irányuló cselekvés, amely csak hasonló célmeghatározottságú törekvésekkel szembeállítva tesz szert harci beállítottságra és jelentésre.

A gyakorlati élet roppant színpadán megnyilvánuló harc és verseny között igen nehéz éles határvonalat vonni. A gazdasági verseny lényegében kimondott harc, amely a gyakorlati-gazdasági élet minden eszközének felhasználásával folyik.¹ A túlhajtott és kiélesedett gazdasági verseny rendszerint gazdasági háborúhoz vezet; ugyanez tapasztalható a nemzetek katonai előkészületei, fegyverkezése terén is. A szoros értelemben valamely életterülethez kötött versengés (harc) rendszerint oda vezet, hogy az egyik versengő oly nagy hatalmat akumulál, hogy az általa az illető versengési területen abszolút uralmat gyakorolhat. Ez esetben a veszélyeztetett és fenyegetett fél a verseny korlátjait átlépi s olyan eszközöket is alkalmaz a reá nehezedő és őt korlátozó hatalommal szemben, amelyek minden eszköz felhasználásához háborúhoz vezetnek.

Néhány konkrét példával illusztráljuk a mondottakat. A gazdasági élet területén megnyilvánuló verseny (tehát az illető életterület sajátos eszközeivel folytatott harc) a konkurrens hatalmi körének megsemmisítésére irányul. Lényegében hódító törekvés, mert a másik hatalmat az által akarja megsemmisíteni, hogy az érvényesülési lehetőségektől jobb minőségű és nagyobb határfokú gazdasági javak előállítását megfosztani, vagy mint ügyesebb és élelmesebb hódítja el a konkurrens piacát. Nyilvánvaló, hogy a nagyobb teljesítőképességű gép, a magasabb fordulatszámú és nagyobb üzembiztonságú motor, vagy a levegő ellenállását jobban legyőző áramvonalas mozdony nemcsak közvetlenül képviselnek nagyobb gazdasági hatalmat, (mint termelői eszköz stb.) hanem, mint árú, legyőzik a gyengébb minőséget, tehát meghódítják a piacot s éppen ez állal a nagy gazdasági egységek hatalomfokozásának hatékony eszközei. A verseny célja szerint a verseny irányulhat a gyakorlati élet bizonyos területe fölött való közvetlen rendelkezés, de az élet bármely területén való elsőbbség megszerzésére is, ahol uralomról, vagy jelképes hatalomkifejezésről szó lehet. Különösen a gyakorlati életnek az a része hálás versengési terület, ahol nem közvetlen agyagi-hatalmi, hanem valami eszményi cél határozza meg a tevékenységet. Az ilyen verseny felülernelkedhet a gyakorlati cselekvésvilágban uralkodó kíméletlen és következetes versengésen s magas rendű célok szolgálatában erkölcsi értékre tehet szert. A *honestam aemulatio*-ban a harcmozzanat nagy és értékes tettek, az egész emberiség javát szolgáló tudományos teljesítmények, felfedezések hajtórugója. A nemes szellemű és etikus indítékú versengés a képességek kibontakoztatásának eszköze, ezért jelentőségéhez mérten becsülést érdemel.

A nemes verseny lényegében szublimált versengés, ezért nincsen benne ellenséges, pusztító és erőszakérvényesítő, valamint hatalomkorlátozó mozzanat. Célmeghatározottsága folytán értékes hatalomkifejezés akar lenni, ezért tehát nem irányul abszolút harci hatalomérvényesítésre. A tiszta versengés hatalomnyitvánító mozzanata valamiféle teljesítmény produkálásában nyilvánul meg, ennél fogva a szublimált versengésben

1. Vierkandt: id. b.

Összemérhető teljesítmények állnak egymással szemben.¹ Közvetve természetesen szemben állnak a versenyzők, vagyis a teljesítményt produkálók is, ámde ez csak másodlagos természetű ellenféliséget jelent. A tiszta, szublimált versengés célja valamely teljesítményérték lehető teljeségének megragadásában és meghódításában áll. A versenyző a maga nagy hatásfokú teljesítményével törekszik a célt: a többi versengő megelőzését, illetőleg felülmúlását elérni. Bizonyos, hogy a versenyzők nem ellenségei, sőt *még csak nem is igazi* ellenfelei egymásnak. A köztük lévő közvetett ellenféli viszony az azonos életterületen adott maximális hatalomkifejező törekvésben gyökerezik: nem egymás ellen, hanem egymással párhuzamosan küzdenek — mint a versenytutók! — a hatalomnyilvánítást jelképező legnagyobb teljesítmény által kivívható győzelemért. Az ugyanazon cél elérésére törekvő versengők között csak az ellenféliség szituációja alakulhat ki, mert a hatalomkifejező maximális teljesítmény nem az ugyanazon célra törekvő versenyző legyőzése által adódik, hanem éppen a produkált nagyobb teljesítmény által — a versengők hatalmának bármiféle korlátozása nélkül — érvényesül a győzelem. Az ellenféliség szituációja egyrészt az alapbeállítottság, másrészt pedig a versenyben, különösképpen a sportversenyben felmerülő harcserű, küzdő momentumok folyamánya a versenyző tehát részben azonosul és összeesik hatalomnyilvánító teljesítményével.

Az ellenség-ellenfél fogalompár kapcsolatából a következőket szűrhetjük le. Az ellenség komoly harcban álló lény, aki pusztító szándékkal reánk irányul; az ellenfél viszont nem abszolút megsemmisítő szándékkal reánk irányuló, hanem olyan lényt jelent, aki az aktuális harcban bizonyos szabályok tiszteletbentartásával, személyiségünk megbecsülésével, de saját személyiségének ugyanilyen megbecsülésére számottartva küzd ellenünk. Igen fontos, hogy a harc szublimálódása elsősorban is az ellenféliség kialakításához vezet s ezt a viszonyt illeszti az ellenségiség helyébe. Ugyanez a funkcióváltozás áll elő a harc azon végletesen szublimált, lényegéből kivetkőzött formájánál, amikor játékká alakul át. A játékos harcban, a konzekvenciamentes harcjátékban szintén ellenfelek küzdenek egymással.

A harc és versengés vizsgálata alapján megállapítható, hogy a sporttevékenység harci komponense a szublimált versengéssel azonos. Valóban, a sport tartalma olyan cselekvés, melyet teljesítményi értékéért fejtünk ki. Ez a teljesítményként érvényesülő cselekvés élettől áthatott, vonzó jelleget ad a sporttevékenységnek; gyakorlása működésbe hozza és funkcionáltatja az ember leghatalmasabb ösztönét, a harcösztönt. A sport tartalmi mozzanatainak összessége versengésben nyilvánul meg.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a sportcselekvés tartalmi összetevőjét nem szublimált, elemi harc, hanem szublimált és kultúrált versengés alkotja. Jól figyeljük meg a különbséget: redukált harcnak minősül pl. a párbaj vagy a lovagi torna, hogy csak a legjellegzetesebb példákra hivatkozzunk. A párbaj és a lovagi torna abszolút ellenféli beállításban határozzák meg az egymás ellen harcolókat; a harc extrém következményeitől mentesített viadal egyébként az erők komoly összemérését jelenti. Az ilyen párviadal csak a győzelem kivívására, az ellenfél legyőzésére irányul. Ezzel szemben pl. a sportvívás csak formájára nézve párviadal, mert a vivők az ellenféli szituációban is csak versengő felek,

1. Peters: id. m. 83. o.

akik a mentől nagyobb tussteljesítmény produkálásával törnek a győzelem kivívására, azaz a verseny megnyerésére. A vívő sportban a vívók sporttá tett harcjáték keretében kölcsönösen egymással szemben versenyezve törekszenek a közvetlen harc-cselekvés által kifejezhető teljesítmény lehető csúcstértékének produkálására. Nyilvánvaló, hogy a vívásnál a sportcselekvés elemi tartalmát szublimált harc alkotja, mely a sporttevékenység keretei között a versengés külső formájaként érvényesül. Ugyanis a vívás teljesen harcszerű hatalomérvényesítő cselekvés; a vívás formájában kivitelezett redukált harc pedig olyan cselekvést jelent, amely által a harcoló a vívás szabályait betartva törekszik az ellenfél legyőzésére. Amennyiben ez a szublimált harc játékos formában, mint öncélú testi erő- és ügyességi teljesítmény nyilvánul meg: a vívósport áll elő, amelyben már csak a harcszerűség látszata érvényesül: a vívók egymással szemben kölcsönösen kifejtett harci cselekvésük által versengenek.

A versengés igen tág kategória, a hatalomnyilvánítás általános formája azokon a cselekvésterületeken, ahol az erőhatás teljesítményt is jelent. A sport lényegéhez tartozó versengési mozzanatnak alapja e szerint a testedző cselekvés teljesítményszerűségében áll. A sportoló testi teljesítmények produkálásával verseng. A versengés lényegéből ered tehát a sport világának nagy fontosságú fogalma, a teljesítmény. A versengésből még egy másik fogalom is levezethető, amely szintén jelentős szerepet játszik a sport világában; ez a teljesítményt meghatározó cselekvés fejlesztését, csiszolását, nagyobb hatásfokot produkáló mivoltának kialakítását jelentő tréning fogalma. A sport lényegével szorosan összefüggő tréningfogalom alapjában véve egyet jelent a fokozással, fejlesztéssel és az edzéssel, a versengés pedig lényegében hatalmi célokot szolgáló teljesítmény-fokozást jelent. A gyakorlati, anyagi világban a fokozás a teljesítményt produkáló tényezők tökéletesítését, az ember testi-lelki világában pedig erőink gyakorlását, fokozását, edzését jelenti. Tökéletesítés és edzés nélkül a gyakorlati élet egyetlen területén sem lehetne nagyobb hatásfokú teljesítményről, ennél fogva versengésről sem szó. A cselekvés intenzitásának fokozása, gyakorlás útján való tökéletesítése egyenesen a versengés lehetőségét alapozza meg. A gyakorlás szorosan hozzátartozik a sport lényegéhez, mert ha kivonnók belőle, úgy megsemmisülne a nagyobb hatásfokú, testi cselekvés útján megjelenülő nagyobb teljesítmény, ez által pedig a sportverseny lehetősége is.

A sport cselekvés-tartalma, a versengési beállítottságú cselekvés, komoly valóság. E cselekvés-tartalom elsősorban mint konkrét-valós fizikai tett minősül, igazi jelentését azonban mint harci beállítású, hatalmat kifejező és önérvényesítő mozzanat nyeri. A sporttevékenység valós tartalma tehát nem azonos a sportcselekvés közvetlenül adott cselekvés-tartalmával. A valós tartalom csak egy mozzanatként jelenül meg az adott tettekben; a valóságos és teljes tartalom komplex tett, amihez éppen úgy hozzátartozik a hatalomnyilvánító cselekvés kibontakozása, mint a teljesítményben közvetlenül kifejezett és érvényesített hatalom.

A sport szelleme a konkrét-reális tartalom révén nem annyira a játékmozzanatokból, mint inkább az ember testi hatalmát kibontakoztató versengésből, tehát a harcmomentumból sugárzik ki. A versengés szelleme az egyén erőit a lehető legteltesebben kibontakoztatja, érvényesülésre készíti; de felébreszti a kollektív felelősségtudatot is.

Igen célravezetőnek bizonyul, ha a teljesítmény jelentését tüzetesen megvizsgáljuk, jelentőségét megvilágítjuk, mert a versengés formái között a sport az, ahol a merő teljesítmény nagy jelentőségű szerepet tölt be.

Előző fejtegetéseink során igazoltuk, hogy a versengés célját a legnagyobb hatásfokú hatalomkifejező állapot megvalósítása által éri el. A hatalom fokát mindig a teljesítmény fejezi ki. A leginkább hatalomkifejező tett hasonló hatalomnyilvánító tettekkel szemben mint rekord (csúcsteljesítmény) érvényesül. A sport célja (és pedig versengési célja) csúcsteljesítmények produkálása.

A gyakorlati élet eleven valósága cselekvésekből szövődik össze. A cselekvések hatásfokuk szerint mindig összemérhetők, ennél fogva bármiféle cselekvésterületen megvannak a maximális cselekvések, a csúcsteljesítmények. Sőt csúcsteljesítmények nemcsak az ember cselekvésvilágában, hanem a természetben is vannak; ott, ahol a természet valamit produkál. Ilyen értelemben beszélünk pl. mennyiségi vagy minőségi rekord búzatermesről, legnagyobb almáról stb. A gépek teljesítményének szélső határértékét is csúcsteljesítménynek minősítjük. A motorjárművezető arra tör, hogy pusztán kedvtelésből, („sportszerűen”), vagy a gép teljesítőképességének megállapítása végett akaratereje megfeszítésével, idegereeje összpontosításával a lehető legnagyobb sebességet érje el. A gépjármű esetében kétféle versengési törekvés érvényesülhet. A gyakorlati, gazdasági élet teljesen komoly, harci célzatú versenye maximális hatásfokú gépek előállítására irányul. Nyilvánvaló, hogy egy gép teljesítőképessége határértékének megállapítása nem minősül versenynek. Ezzel szemben tisztára öncélú versengésnek bizonyul a gépjármű vezetése abból a játékos célból, hogy másokkal szemben mentől nagyobb sebességet érjünk el s ez által a sebességi rangelsőséget megszerezzük. Vájjon sportcselekvésnek minősül-e a versenyző úrvezető vagy pilóta tevékenysége? A gép sebességi csúcsteljesítményének produkálására irányuló törekvés igazi játékkeret nélküli cselekvést jelent, de a teljesítményt produkáló cselekvés az abszolút gyakorlati élet irányában mégis játékos jelentésű. Maga a cél a lehető legkomolyabb: valami csúcsteljesítmény; tehát komoly cél konkrét megvalósításáról van szó. Az ilyen verseny csak belső céltalansága által tűnik fel játékszerűnek. Semmi más, mint merő és öncélú csúcsteljesítményre irányuló törekvés. A versengés lényege — a hatalomnyilvánítás — is meghatározatlan marad, mert itt a csúcsteljesítmény semmit sem jelent, távoli hatalmi célok nélkül lóg a levegőben, mint egy olyan láncsor végére illesztett horog, amire semmit sem lehet felfüggeszteni. A motorverseny a maga egészében hasonlít a sporthoz a sportszerű a beállítottsága, van egy látszólagos játékkomponense is; de a tevékenység egészében a versengés preponderál. Az összetevők aránya és kapcsolata egészen más, mint a sportnál, amit már az a tény is jellemez, hogy a csúcsteljesítményre törő gépvezető nem maga produkálja a rekordot, hanem a gép. A vezető csak annyiban részese a teljesítmény kivívásának, amennyiben kedvező külső feltételek optimális kihasználása által idegereejét kellően érvényesíteni tudja a sebességi határ meghódításában. Tehát az egyén akaratával szövődik a csúcsteljesítmény produkálásába. Az akarat és lélekjelenlét maximumát kell a motorversenyzőnek produkálnia, máskülönben nem jöhetne létre a csúcsteljesítmény. Az akarat maximumának produkálása, mint *conditio sine qua non*, nyilvánvalóvá teszi, hogy az öncélúvá tett csúcsteljesítmény kivívása csak a fennforgó nagy akadályok leküzdése által lehetséges.

Az akadályok itt közvetlen valóságú veszélyt jelentenek. A lelki eforé a teljesítmény felfokozásával mértani arányban növekvő akadályok és veszélyek leküzdése miatt van szükség. Ezen a ponton minősül minden értelmetlen és öncélú versengés játékká; túllendül a verseny keretein, merő vakmerőségi kísérlet lesz, mert a legfőbb emberi értéket, az életet is a véletlen szeszélyének teszi ki. A vakmerőségi versenyben az egyén nemcsak a szó szoros értelmében játszik életévei hanem azt a véletlen és a felelőtlenül felidézett végzet játékszerévé teszi. A vakmerőségi versenyekben, szélsőséges rekordhajszoló törekvésekben tehát a versengésnek játékká való elfajulása mutatható ki. A sors iróniája nyilvánul meg a vakmerőségi versenyekben: a csúcsteljesítmény kivívásának halálosan komoly, harchozzanata lesz bennük merő és felelőtlen játékos megnyilvánulássá. Ugyanis az ilyen versengés a maga valóságában a lehető legkomolyabb tett ' harc, küzdelem a természet ellen, sőt lényegében a gép ellen. A vakmerőségi versenyző a sebességgel, a sebességfokozással, a gép reprezentálta elemi erővel, a kanyarodókkal áll szemben s annál is inkább le kell igáznia a gépet, mentől inkább ki törekszik lendülni akaratának uralma alá, mentől inkább „önállósulni” törekszik a gép.

Míg a vakmerőségi versengés a maga merev egyoldalúságában és játékos végzetszerűségében, mint a furor celeritatis megnyilvánulása, kimondottan tragikus árnyalatú, — a szublimált versengésnek van egy torz, sőt bölcszszerű megnyilvánulása is. Az öncélú és jelentőség nélküli teljesítmények útján való versengés egyenesen korunk jellegzetes körtünetévé lett. Szinte kivétel nélkül ostoba és lapidáris, testi formájú rekordhajhászó megnyilvánulások ezek. Ilyenek például a végkimerülésig vitt táncversenyek; komoly elszánással ülnek egy pózna végén a bajnokjelöltek, vagy ropják naphosszat a táncot s az lesz az illető távcelekvés bajnoka, aki a szó szoros értelmében legkésőbb dől ki. Ugyanígy versengési beállítottságú, rekordra irányuló cselekvés lehet pl. a gombócévés és a koplalás is. Szomorú fényt vetnek ezek a jelenségek korunk felszínes, értékelni és megkülönböztetni nem tudó, törtető és kíméletlen, a gyengébbet letaposó, a teljes élet birodalmát és annak bármelyik részterületét versenytérnek, az életszituációkat pedig merő versenylehetőségeknek tekintő szellemére. A versengés extrém formái egyenesen a harcösztön paródiáiként jelennek meg. Vizsgálatuk még sem bizonyul haszontalannak, mert jól látjuk most a pseudo-versengés lényegét. Egyetlen motívumuk: a feltűnési vágy, céljuk a presztízs-látszat megszerzése. Mivel az általuk kifejezett, illetőleg produkált csúcsteljesítmény nem igazi hatalomnyilvánítást jelent: csak utánozzák a versengést. Az ilyen komolytalan cselekvéstartalmú tevékenységek lényegükben csak versenyutánszatok lehetnek, s mint értéktelen, sőt értékellenes megnyilvánulások: önmagukban összeomlanak. Csupán formájuk vet rájuk némi gyöngye fényt; de ez is merő látszat és csalás; ugyanis mint csúcsteljesítmények, olyan megbecsülést és értékelést vindikálnak, amilyen csak a komoly teljesítményt illeti meg.¹ Az álverseny rekordja természetesen csak ideig-óráig élvezhet valamiféle presztízst azok részéről, akik az értéktelen, sőt ostoba cselekvést csodálni tudják.

A mondottak nemcsak a rekordörület szélsőséges megnyilvánulásaira, az álversengés produkálta furcsasági rekordokra és a vakmerőségi csúcsteljesítményekre, de azokra az öncélú rekordhajhászó törekvésekre is

1. Dyroff: id. m. 25—27. o.

vonatkoznak, amelyek a sport terén nyilvánulnak meg, mert minden versengési kereten túllendülő, öncélú csúcsteljesítmény magában véve értéktelen. Az olyan verseny, melyben a csúcsteljesítményt produkáló cselekvés nem irányul valós hatalomnyilvánításra, csak kereteit illetően tekinthető versengésnek, lényegében már nem az.

Hangsúlyozzuk, hogy a versengés szorosan összefügg a csúcsteljesítménnyel, ámde a csúcsteljesítmény nem utal, illetőleg mutat vissza szükségképi meghatározójaként a versengésre. Ennélfogva az olyan tevékenység, mely a gyakorlati élet hatalmi versenyének formájában, de nem igazi hatalomnyilvánító tartalommal nyilvánul meg: mindig meghamisítja a versengés lényegét. A merő teljesítményt öncélúan szolgáló versengés értéktelen és értékellenes, mint azok az álversengések, amelyek nem valami harci-hatalmi cselekvés csúcstértékét törekszenek elérni.

Elemzésünk alapján evidens, hogy az olyan sporttevékenység, amely a maga dinamikus valóságában kimondottan csak a teljesítmény irányába van beállítva, csupán formai szempontból minősíthető sportnak; lényegében öncélú és mélyebb hatalmi háttér nélküli versengés. Ha a sport keretein belül elhatalmasodik a csúcsteljesítmény utáni törekvés, korrumpálódik a játékjelleg, elvész a sport tiszta szelleme is, csupán csak a lélektelen rekordörület útvesztőibe tévedt versengés marad meg. A merő és öncélú versengés csúcsteljesítményei általában csak viszonylagos értékűek. Kétségtelen, hogy a sportrekord nemzeti és egyetemes emberi szempontból bizonyos mértékben viszonylagos értékű; de a gyakorlati élet teljessége tekintetében értéktelen, mint a vakmerőségi rekordok vagy a furcsasági csúcsteljesítmények. A merő csúcsteljesítmény az ember önállósult versengési törekvéséből fakad; általában értéktelen s legfeljebb annak a példázásával tehet szert némi értéklátszatra, hogy meddig tudja felfokozni az ember testi és lelki teljesítőképességét.

Az integer élet területén szintén produkálunk csúcsteljesítményeket; de itt a versengés mozzanata csaknem teljes mértékben háttérbe szorul. Hivatásunk körében versengési törekvés nélkül is a legjobb, legmegfelelőbb cselekvés teljesítésére törünk. A viszonylagosan legjobb teljesítményre való törekvés indítéka nem mindig és kizárólagosan az önérvényesítés vágyából, hanem erkölcsi személyiségünkben is ered. Csak úgy tudunk célkitűzéseinkhez, belső törekvéseinkhez, személyiségünkhöz hűek lenni, ha tetteinkben lehetőleg maradéktalanul kifejezzük önmagunkat. Elsősorban a tett lényege, a cselekvés kategoriális meghatározottsága követeli meg ezt, minélogva csak az a tett lehet teljes és eredményes, amely célját a lehető legnagyobb hatásfokban szolgálja.¹ Ez a határozmány éppen úgy vonatkozik az etikailag értékes, mint értéktelen tettekre, így például egy betörő munkája, cselekvése a merő tettszerűség tekintetében tökéletes lehet, sőt kell is, hogy tökéletesen keresztül vitt cselekvés legyen, mert máskülönben nem juthatott volna a megvalósulás állapotába. A cselekvés célszerűségének és teljességének, totális megvalósultságának természetesen semmi köze sincs a tett erkölcsi minősüléséhez. Ugyanígy pl. a tanító nevelő tevékenysége során a legjobb eredmény elérésére törekszik; nemes törekvése rugóját azonban nem hatalmi, hanem erkölcsi célkitűzések határozzák meg. A mondottakból kiderül, hogy a gyakorlati életben általában a legjobb teljesítmény produkálása az ember célja, ezt azonban nem csúcsteljesítményként iparkodunk létrehozni. Ebből folyik,

1. Brandenstein: i. m. 47—48. o.

hogy a legjobb teljesítmény versengési beállítottság révén nyer csúcsteljesítményi értelmet és jelentőséget. A praktikus szférában ennél fogva a viszonyok, adottságok meghatározta viszonylagosan legteljettebb cselekvések a legjobb cselekvések, melyek versengés által csúcsteljesítménnyé minősülhetnek. Említettük, hogy bizonyos esetekben a merő csúcsteljesítményben adott tett is magasabb értékre tehet szert, t. i. abban az esetben, amikor közvetve vagy közvetlenül az élet magasabb céljait szolgálja. Ez esetben a teljes élet etikus anyagába szövődik és heroikus rangra emelkedik. A vakmerőség! csúcsteljesítmény vagy testi rekord ragyogó hőstetté lesz, ha azt háborúban, a haza védelmében, életmentéssel kapcsolatban vagy valamely tudományos cél szolgálatában, az emberiség nagy érdekeinek önfeláldozó munkálása során produkálják. Ha viszont nem forrt az élet etikus egészéhez, — ez az eset áll fenn, ha az ilyen tettet merő és öncélú, tehát játékértékű versengés határozza meg, — akkor teljesen értéktelen, sőt mint már kimutattuk: értékellenes lesz s csupán az illető komolytalan versengési területen van látszat-értéke.¹

Az öncélú, játékos alkatú versengés belső indítékai között fontos szerep illeti meg a veszélyt is. A 'játékosan beállított versengésben az embernek rendszerint alkalma nyílik a veszéllyel való kacérkodásra. A vakmerőségi csúcsteljesítmény produkálását általában bizonytalan helyzet előzi meg, a versengés során mintegy be kell hatolni a bizonytalanba, az ismeretlenbe.² Az öncélú versengés hatalmi törekvéseinek célját mindig valami ismeretlennek a leigázása, a távolság és sebesség meghódítása alkotja. A bizonytalan és ismeretlen meghódítására irányuló törekvés azonban nemcsak az öncélú versengés indítéka; ez a törekvés az alapja az ember kulturális erőfeszítéseinek, a felfedezéseknek, az ismeretlen felderítésének is (Nil morralibus ardui est . . .) A vállalkozási szellem, ez az ősi és ösztönös törekvés, annál is inkább beleviszi az embert bizonytalan kimenetelűnek tetsző vállalkozásokba, mentől inkább veszélyesek és kockázatosak azok. A nagy és kockázatos vállalkozások indítéka egyrészt az ember lényének hódító expanzivitása, másrészt pedig a kalandvágy irracionális rugója.

A sportrekord lényegét kell még egy-két vonatkozásban megvilágítanunk. A sport tartalmát alkotó versengés testi erőhatásból álló csúcsteljesítményben fejeződik ki. Mivel a sport játékos tevékenység, ezért a tartalmat alkotó versengés sem lehet komoly, harci megnyilvánulás. Ebből következik, hogy az öncélú versengés produkálta sportrekord, sőt általában a sportteljesítmény a maga valóságában merő látszatérték. A teljesítménynek azonban a sport világában van egy távolabbi értelme és jelentősége is: ugyanis mint a test és lélek összhatásából eredő teljesítmény ' az ember lényegéből fakadó legtökéletesebb cselekvés értékigényével lép fel. A sportrekordokon tehát a vitális értékesség sugari ömlenek el s ez által bizonyos becsességre tesznek szert e teljesítmények. A vitális értékesség összekapcsolódhat a sporttevékenység nemes indítékaival s ez esetben az a jelentés érvényesül, hogy a cselekvés nem pusztán a versengésért, elsőbbségi törekvésként, hanem a test harmonikus fejlesztéséért és más távolabbi célok kibontakoztatásáért jött létre. Teljes jelentésében a teljesítményt produkáló cselekvés kulturális hatásokba szövődik, ez által pedig a cselekvés értékszínvonala jelentősen

1. Dyroff: id. m. 28 o.

2. Peters: id. m. 79—80. o.

emelkedik. De a teljesítmény közvetlen jelentősége és értéke mindezek dacára változatlan marad, ni. a súlydobás világrekordja vagy a magasugró csúcsteljesítménye magában semmit sem használ és semmit sem jelent. A gyakorlati élet síkján egyenesen haszontalanok, mert az a nagy és kitartó erőfeszítés, ami nélkül létre sem jöhettek volna: merő és öncélú versengésben produkáltak. Mennyivel nagyobb dolgot és pedig hasznos, értékes teljesítményt lehetett volna ekkora erőfeszítéssel létesíteni a teljes élet szférájában! A sportteljesítmény sohasem érték, értékessé csak a teljesítményt meghatározó cselekvés minősülhet. A sportcselekvés pedig csak annyiban fejezhet ki értékjelentést, amennyiben etikus háttere van. Erkölcsi, illetve vitális értékminősülésre csak célkitűzései és célszolgálatát által tehet szert, ennél fogva a sport igazi célja a teljes élet síkján ragadható meg. Ez a cél nem más, mint a test fejlesztése, az egészség, erő és szépség kibontakoztatása, az egyén nemesítése, egyszóval az ember testi és lelki valóságának öszhangzatos kialakítása: a kalokagathia megvalósítása. A sportteljesítmény és a sport immanens célja: a kalokagathia kialakítása között csupán az a kapcsolat áll fenn, hogy a kalokagathia kibontakoztatását szolgáló sporttevékenység csúcsteljesítmények, vagyis maximális erőhatást kifejező tettek tevésével kapcsolatos.

Megállapításaink érielmében a merő rekordtörekvés önmagában értékellenes, sőt romboló kihatású; nemcsak azért, mert egyoldalú, merev lelki alkatot fejleszt, de egyenesen életellenes és kultúrel lenes. Az ilyen törekvéseket üresség, belső tartalomnélküliség jellemzi. Hiányzik belőlük az értékes tartalom s így nem is lehet kapcsolatuk az élet teljességével. Mozgató rugójuk nem más, mint a harcösztön sivár és színezetlen megnyilvánulása: az értékes vonatkozásaitól megfosztott, lehántolt és játékká fajult versengés. Egyszóval komoly indok nélküli, de a játék közvetlen lendületét, ösztönösei kifejezett öncélúságát nélkülöző tevékenységek. Sőt tekintetbe véve azt, hogy a merő csúcsteljesítményre törő, annak elérésében teljesen lezáruló, távolabbi célokat nem szolgáló sport- és sportkeretű versengés igen sok esetben még a játékos versengés síkján is túllendül, (amikor pl. anyagi érdek s nem az öncélú cselekvés határozza meg az egyén tevékenységét, az a jelenség áll elő, hogy a tevékenység öncélú versengési jellege is-összeomlik. Ekkor a tevékenység pervertálódik: teljesen komoly, gyakorlati tevékenységgé lesz, ámde olyan; gyakorlati tevékenységgé, aminek sem értelme, sem jelentősége nincs. Ez az eset forog fenn, amikor anyagi előnyért, pénzért, magáért a díjért vagy presztízsért sportol vagy verseng valaki. A hivatásszerűen űzött sporttevékenység és versengés a játékkeret feladását jelenti, ez pedig a sportmivolt összeomlását vonja maga után: a játékot jelentő bekeriethetőség külső látszattá lesz, mert a tevékenység öncélúsága, a belső játék-lényeg veszett el. így áll elő a professzionista sport, amelynek lényegét munkává lett sportcselekvés alkotja. A hivatásszerűen űzött sport csak mintegy kívülről szemlélve sport, belső lényegében oly munka, mely az illető sportcselekvés területén való csúcsteljesítményre irányul. Természetes, hogy az ilyen csúcsteljesítmény merő ügyességi és erőteljesítmény s egy színvonalon áll a cirkuszi akrobaták erő-, ügyességi és vakmerőségi mutatóival. Megjegyezzük, hogy a sport lényegének feloldódása szorosan összefügg a tömeg szenzációéhségével. Végletesen elfajult formájában a sport megszűnik sportnak lenni s a szenzációéhség kielégítéséi

nek látványos eszköze lesz. Elszomorító, komor kép tárul e ponton elénk. A látványossági célból versengő ember méltóságát és lényének nemeségét elveszti, nem több mint egy versenyparipa.

Még egy másik irányban is elfajulhat a sport. Ez az elfajulási mód — melyben a tevékenység sportszerű kereteit és jelentését mindvégig megtartja — a merő teljesítménykultuszban, egyoldalú és értékellenes, szellemtelen bicepszkultuszban nyilvánul meg. Ez elfajult sport a testiség túlhangsúlyozásához s a mentől nagyobb teljesítőképességű muszkatúra bálványos tiszteletéhez vezet. Teljesen értékellenes, mert a testet, a dagadó izmokat és merő erőhatást az őket megilletőnél magasabb érték-szintre helyezi.

Elmélkedésünk során megvizsgáltuk a játék, a harc, a versengés és a csúcsteljesítmény jelentését s elemeztük a sporttevékenység tartalmát alkotó cselekvés vonatkozásait. Vizsgálatunk e fokán a sport mint játékos keretű és beállítottságú, értelemtől irányított testedzés útján űzött versengés jelenik meg. Kérdés, hogy a tartalmi összetevő — a versengés¹ beállítottságú teljesítmény — jelenti-e a sporttevékenység leglényesebb mozzanatát? A kérdést tisztázni kell, mert ez dönti el, hogy a játék vagy a versengés síkjára esik-e a sportcselekvés lényegének súlypontja.¹ Peters szerint a sport lényegét a teljesítmény-mivolt határozza meg. Valóban a versengés során produkált teljesítmény alkotná a sport leglényesebb mozzanatát? Megfontolva azt, hogy az ember minden téren verseng s a versengés eredményét a teljesítmény tükreben állapítja meg, — egészen természetes, hogy a teljesítmény eszközértékű szerepe különösen kimélyül a sportban, ahol a tevékenység egyetlen kézzelfogható, mérhető eredményeként csakis a teljesítmény ragadható meg. A teljesítmény elhanyagolása vagy eliminálása a versengési mozzanat eliminálását jelentené, ez által pedig a sport lendítő és vonzó erejét veszíti el. A kérdést helyesen beállítva megállapítható, hogy nem a teljesítmény határozza meg a sportot, hanem a tevékenység tartalmi valóságából fakad a teljesítmény fontossága. Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a sport lényege egyenesen megsemmisül akkor, amikor a tevékenység célja a merő teljesítmény lesz.

Miben ragadhatjuk meg tehát a sport lényegének alapvető mozzanatát? A lényeg sem a magában való játékkomponenssel, sem pedig a versengéssel nem azonos, azt a két összetevő szerves egysége által meghatározott, önálló és teljes cselekvésben kell keresnünk. Hogy ezt a „sajátos jelentést megismerjük: induljunk ki annak a vizsgálatából, hogy mit értünk általában sport alatt? Cselekvésvilágunknak a sport igen széleskörű formája: valamely cselekvési minőségre való sajátos beállítottságot jelent, amely sem a játék, sem pedig a versengés beállítottságával nem azonos. A gyakorlati életben igen sokféle meghatározottságú cselekvésben érvényesülhet a „sportszerű” mivolt; tehát nemcsak az értelemtől irányított, játékos keretű és jelentésű versengéssé tett testedzés, hanem a különféle hasonló beállítottságú tevékenységek is lényegükben „sportszerűek.” Ilyen értelemben „sportszerű” tevékenység lehet a bélyeggyűjtés, vadászat, autó- vagy repülőgép-vezetés és — hogy egy furcsának tetsző példát hozzunk fel — a nőhódítás is. A vadásznak a vad elejtése, az úrvezetőnek a gépkocsihajtás, a bélyeggyűjtőnek a lehetőleg teljes bélyegsorozatok összegyűjtése, a casanovai lelki alkatú szoknyavadásznak a

1. Peters: id. m. 33—84. p.

nőhódítás, a bridzsjátékosnak pedig a kártyajáték a sportja, éppen úgy, mint az atlétának a testedzés. Tág értelemben tehát sporttevékenységgé minősül a gyakorlati élet terén kifejtett azon tevékenységünk, amit tisztára a tevékenységért, lényünknek leginkább megfelelő szabad erő kifejtésért, személyiségünk legszabadabb, legnyíltabb és legközvetlenebb, gátlás nélküli kifejezéseként, mintegy a tevékenység sikeres és eredményes kifejtéséért, a funkcionálás örömeért teszünk. E szerint a sport általános értelemben kedvenc tevékenységet jelent, olyan tevékenységet, melynek gyakorlása vágyainknak, hajlamainknak, életbeállítottságunknak maradéktalanul megfelel. A kedvenc tevékenység mindig valamely részélet területén nyilvánul meg, azonban ez a részélet jelenti az igazi, totális életet annak, aki alkatánál fogva nem tudja önmagát a teljes életben kifejezni és megvalósítani. A mondottak alapján következőképpen határozhatjuk meg a sportot: a sporttevékenység olyan játékosan beállított komoly cselekvés, mely a részélet mezején lelki alkatának, hajlamainak és harcösztönének megfelelően funkcionáltatja az embert. Már a sport-szó eredeti jelentése is erre céloz, hiszen az angol „sport” eredetileg szórakozást, időtöltést jelent; ez a jelentése a középanyol desport-nak és az ófrancia desporter igének is.

A sporttevékenység teljes joggal nagykorúvá lett játéknak minősíthető: az ember lényének, belső hajlamainak megfelelő komoly funkcionálás önállósulását és játékos keretek között való öncélú meghatározottságát jelenti. A sport mint tettforma, autonóm megnyilvánulás; lényegét a teljes élet jelentésigényétől áthatott játékszigetszerűsége, részéletszerűsége alkotja.

Hasonlítsuk össze a sporttevékenységgel a tettember, a művész és a tudós tevékenységét. A hatalom embere, a művész és a teoretikus az élet egy-egy széles tartományának megragadására törekszik. Tevékenységük mindig az integer élet által van meghatározva, lényükből fakadó tevékenységükben szinte maradék nélkül kifejezik önmagukat; tevékenységük teljesen megfelel lényüknek, életbeállítottságuknak: ők a teljes élet emberei. Velük szemben a játékosok vagy a sportolók a teljes élet pótlékával, a részélettel kénytelenek beérni; ennél fogva mindaz, amit tesznek életteljesség és értékesség tekintetében merő látszalnak bizonyul. Korunk legjellegzetesebb új embere, a sportoló, a részéle! és a látszat embere, aki élete súlypontját a játékoság és felelőtlenség birodalmába helyezte át. Sportfogalmunk átfogó értelmében vett sportoló kétféle ember, aki igazában csak kedvenc tevékenysége részéletterületén van otthon.¹

Természetes, hogy a sportoló nem minden esetben azonos a részélet emberével, a tipikus és vérbeli sportemberrel, aki a maga lényét szenvedéllyel üzőtt kedvenc tevékenysége területén bontakoztatja ki. A teljes élet embere nyilván sohasem tipikus sportoló, ezt a lehetőséget már lelki alkata is kizárja; de sportolhat és sportol is. Sporttevékenysége azonban csak annyiban fog a tipikus sportoló tevékenységétől különbözni, hogy a tevékenység nem élete központjában helyezkedik el, hanem csak a perifériákra esik.

Vizsgálatunk itt széles ívvel visszakanyarodott a játékhoz. Úgy látjuk, hogy a sporttevékenység struktúrájában a játékkomponens tölt be lényegmeghatározó szerepet. Ha szembe állítjuk a versengéssel, a következő jelentésmozzanatok domborodnak ki: A játék színes, eleven, képzelettől

1. Benary: id. m, 71—72. 1.

áthatott és tartalmas tevékenység, amelyet különösen vonatkozásgazdagsága jellemez; a versengést viszont mechanikus alkatú, rovarszerű, makacsul előretörő mivolt határozza meg. A játék azonban mégis sokkal inkább irracionális, sőt démoni megnyilvánulás, mint a versengés. A játék irracionális elemeire rámutattunk már, amikor elfajulási lehetőségeiről szóltunk. A játéktevékenység irracionális mégsem a kereteken való túllendülésben nyilvánul meg, hanem abban, ha abszolút komoly konzekvenciájú cselekvést helyezünk a játékmivoltot jelentő bűvös körbe, így pl. a puskaporos hordón is lehet tűzzel játszani vagy a torony párkányán kergetőzni. A kergetőzés ártatlan játékcselekvés, ámde a szédítő mélység fölött való játék istenkísértés és egyet jelent a végzet könnyelmű és felelőtlen felidézésével. A versengés szintén két irányban fajulhat el: hipertrofiája vagy komoly harchoz, vagy felelőtlen, végzetet kihívó démoni játékhoz vezet.

Mindezek alapján megállapítható, hogy két irányban fenyegeti a sportot az elfajulás veszélye. A játék irányában a játékkeretek átlépése sa játék romboló következményű beállítása vonja maga után a lényeg elvesztését; a versengés tekintetében pedig a teljesítménység túltengése. E lehetőségek bekövetkezése megsemmisíti a sportot, mert általuk feloldódik e tevékenység önkibontakozó lényege-

Még egy kérdésre kell a sport szerkezetének elemzése során felelünk: miben áll a tevékenység önkibontakozó, önalakító mivolta?

A tettvilágban való tájékozódásunk során láttuk, hogy a tett mindig világalakítást, de nyomatékosan kifejezett önalakítást is jelent. A tett sajátos modora mindig visszamutat a cselekvőre, ennél fogva a cselekvés lényünk alakítást is jelenti. A sport, mint játékosan öncélú, hatalomkifejező tett célmeghatározottságában teljesen a cselekvőre vonatkozik, vagyis az ember pszichofizikai szerkezetű lényének szerves fejlesztését, kibontakoztatását és az emberi mivolt mentől teljesebb kialakítását jelenti. E szerint a sport az ember formáját bontakoztatja ki s ez által természetesen nagyobb hatalomhoz is juttatja.

Hogyan nyilvánul meg ez az önalakítás? A sport öncélúan üzött, játékkeretű tevékenység; tartalmát értelemről irányított testedzés alkotja. E tevékenység önalakító jellege a következő szálak mentén ragadható meg:

A sport erősíti, edzi, fejleszti és fegyelmezi a testet, növeli a teljesítőképeség határfokát; elemi célja tehát az egészség, az erő, a mentől nagyobb testi hatalom kifejezésére való készség kialakítása. Az egészség, erő és testi hatalomnyilvánító készség kibontakoztatásával karöltve pedig olyan tulajdonságokat fejleszt ki a lélekben, amelyek annak megacélozását és nemesítését szolgálják. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a testi képességek és készségek nagyobb hatásfokának kialakítása lelki megnyilvánulások nélkül nem lehetséges; ebből pedig az következik, hogy sport nemcsak a test, de a lélek régiójában is tevékenyen megnyilvánul. A sporttevékenység lelki kihatásában etikus légkört involvál, továbbá nyílt, rugalmas, teherbíró, határozott és tiszta szándékú embert formál. A sporttevékenység a cselekvés kategóriáit eleven, működő, lélekformáló valóságokká avatja, vagyis a cselekvés kivitelezése tekintetében teszi és alakítja jóvá az embert. Ez a „jóság” nem azonos az erkölcsi jóval, hanem tisztára a cselekvés lehető legjobb, legmegfelelőbb, legcél-szerűbb kivitelezésére való beállítottságot jelenti. Azzal a lelki teljességgel, erővel, egészséggel és készséggel azonos, ami nélkül totális tett nem jöhetne létre. Végül pedig a test és lélek kölcsönösen meghatározott kibon-

takozása, — amely egészségben, erőben és a hatalomkifejezés készségében, teljes tett produkálására való alkalmasságban jelentkezik, — legfelsőbb fokon szépségben fog megnyilvánulni. Belső és külső lényegmeghatározottság, testi és lelki kibontakozás összhangja, formaszerevése és egyensúlyi állapota tárul fel e mozzanatban.¹

Mindezek a tényezők a praktikus élet síkján a cselekvő ember testi és lelki teljességét, összhangzatosságát jelentik. A sport által megcélzott formakibontakoztatás, azaz önalakítás összeesik a görög embereszeménnyel, a kalokagathiával. Á sporttevékenység immanens célja a kalokagathiának önkibontakoztatás útján való megvalósítása.

Csak egészen röviden mutatunk itt a táncban lévő önalakilési mozzanatokra. A sport lényegében igen kemoly megnyilvánulás, viszont a tánc komolytalan természetű: az ünnep hangulatából fakad s a lélek vidám, önfeledt, sugárzó és lengő feltárlásának, az élet hétköznapi kötelékei alól való felszabadulásának testi kifejezése.² Nem önalakítás, hanem csak testi jelkép formájában törtérő önkifejezés. A tánc, mint önkifejezés, bizonyos ünnepi hangulat ritmizált jelképe, ennél fogva az ünnep elmúltával nemcsak a tánc inspirációja, de az általa kifejezett szabadságérzés is szertefoszlik. Az örömmnek e jelképes kifejezése elválaszthatatlanul összeforrt az ünnep, a hétköznapiságból való kiszakadás és a mámor szellemével. Megemlítjük» hogy a tánc szülőanyja nemcsak az öröm, a jó kedv és a nász, hanem a gyász és a harc ünnepe is lehet. Alapja, tápláló talaja a hétköznapiságból kiemelkedő szines és erős érzelmektől áthatott ünnep, az érzelmi szenzáció.

Kétségtelen, hogy a sportot is áthatják bizonyos önkifejező esztétikai mozzanatok; ezek részint a sporicselekvés elegáns, könnyed, lendületes kivitelezésében, a test és a tevékenység ritmusában, részben pedig a sport által összhangzatossá kialakítóit test szépségében nyilvánulnak meg. De a sport nem ezért a jelképes önkifejezésért van: lényegét az önalakító mivolt határozza meg. Ez az önalakítás és formakibontakoztatás pedig abszolút komoly háttérű és motiváltságú. Olyan lényegyet céloz meg, amit nem lehet csak az esetleges inspirációk lendületi követve mámoros percek érzelmisségének kivetítésével és testi kifejezésével elérni; ezt a lényegyet hosszas küzködések, erőfeszítések órán ténylegesen kell kialakítani és kiharcolni. A tiszta tánc a test lengő, ritmikus jelképvilágán át az ünnep ihletett hangulatában feltétlenül igen magasra, szinte az élet ormaira emeli az embert; de az eleven jelkép, a táncos önkifejezés teljességgel a pillanaté, a mámorral együtt nyomtalanul tovatűnik; tehát az önkifejezés után semmi maradandó sem marad meg az emberben. Ezzel szemben a sport konkrét eredményű; hatása valami maradandó: az önkibontakoztatás és önalakítás magasabb fokú állapota, a kalogathia.

Két különböző világ áll itt szemben: a praktikus élet vaskényszerű adottságai alól felszabadult ember kötetlen és felelőtlen játékos önkifejezése, a lélek mámoros, ünnepi hullámlásának önfeledt tesli jelképe, a tánc és a sarkosan ellentett alkatú sport, amely játékos keretek közti, komoly és valós eszközökkel való abszolút hatalmi célkitűzéseket szolgáló önkialakítást jelent. A feminin tánc művészetté lett játék, viszont a masculin sport az öncélú hatalomkifejezést szolgáló abszolút cselekvés-teljesítményű játék.

1. Dyroff: id. m. 17-19. o.

2. Peters: id. m- 67. o.

Kultúrfilozófiai szempontból nem lesz érdektelén megjegyeznünk, hogy a tánc is kilendülhet önkifejezőségéből, amely esetben lényege megsemmisül. Akkor következik be ez, amikor a tánc nem az ünnep hangulatából fakad.

Elemzésünk kultúrfilozófiai konzekvenciáit nem itt, hanem munkánk későbbi útszakaszán, önálló keretek között vonjuk le. A sport lényegét ismerve utunk a sport etikus alkatának és légkörének vizsgálata felé ível.

IV. A SPORTÉTOSZ, A FAIR PLAY ÉS A DRILL.

A lényeg elemzése során kifejtettük a sporttevékenységet alapvetően meghatározó primer szálakat. A lényeg éles megvilágításban áll előttünk, ámde még nem ismerjük etikus mozzanatait, holott a sport belső jelentése elválaszthatatlanul összefügg szabályozott, életvonalozásaiban szorosan meghatározott, tagolt és etizált mivoltával. A sport normalizált tevékenység, azaz nem önkényes, tetszőleges, felelőtlen cselekvések halmaza, hanem a maguk speciális alkatától meghatározott, rendszeres összefüggésbe illeszkedő cselekvések teljessége. Immanens célja közvetlenül összefügg és belső vonatkozásban áli szabályozottsága által a tevékenység kivitelező mozzanataival. Szabályozottsága a tevékenység alapvető jellegének biztosítása mellett még önálló jelentést is érvényesít, ez értelemben a tevékenység sajátos étoszát fejezi ki.

A sportnak megvan a maga erkölcsi légköre; a tevékenység körén belül tehát bizonyos erkölcsi magatartás épp úgy kötelező, mint a teljes élet területén az abszolút erkölcsi normától meghatározott etikus magatartás. A sportétosz a tevékenység normalizáltságán alakul. Ez azt jelenti, hogy a sport játékos keretű, ideomotorikus cselekvésekből felépített, versengési beállítottságú, értelemről irányított tevékenység, mely adott szabályok szerint fejthető ki. A sporttevékenység a valóság világában helyezkedik el, azonban viszonyszálakkal az értékszférához is hozzáfűződik; szabályozottsága az empirikus normák világából fakad, de vonatkozásban áll az abszolút normákkal is.

A sportszabály empirikus norma, szabálytartalma tehát önkényes megállapítások eredménye; fontos az is, hogy a szabály által megcélzott viszonylagos érték egy folyton változó valóságra vonatkozik. A normát meghatározó érték viszonylagos, mert szorosan hozzátapad a valóság fluktuáló, új élethelyzetekben megjelenő mivoltához. Teljesen tetszőleges és ötletszerű mégsem lehet a sportnorma, mert tartalmát a valósággal való korrespondenciája nagy mértékben meghatározza. Szoros értelemben véve gyakorlati szabály, melynek kútfője és megteremtője általában nem az egyén, hanem az illető tevékenységet kifejtő egyének csoportja. A sportszabály bizonyos mértékben konvención alapul: a szokás folytán kialakuló és részben rögzülő formák ugyanis igen erős normatív hatásokat váltanak ki, ezek irányát követve végül tudatos és szándékos szabályos alakul ki. A sportszabályok leglényegükben kifejezetten alkotott gyakorlati normák, s bizonyos vonatkozásokban összefutó hálózatot, rendszert alkotnak: önállósult jelentésük és kulturáltságuk van. A sport-

norma parancsszerű, követendő szabály, az érvényre igényttartó cselekvés zsirnórmértéke.¹

A sport normalizáltsága két irányban nyilvánul meg. Elsősorban szabályozva van maga a közvetlen cselekvés, pl. a diszkoszvetés, a rúdugrás módja. A közvetlen cselekvésre vonatkozó szabály parancsoló formájú s azt fejezi ki, hogy a cselekvés pl. csak akkor érvényes, ha a diszkoszdobó az előírt súlyú és nagyságú diszkoszt a meghatározott sugarú körből veti ki. Ha a diszkoszvető átlépi a kört — dobása érvénytelenül.

A sportnormák a cselekvés formai feltételeinek megszabása mellett bizonyos mértékben a kivitelező cselekvés részmozzanatait is előírhatják. A kivitelezés részleteinek szabálya azonban sohasem igazi norma, csak meggyökeresedett, állandósult szokás, azaz konvenció. A kivitelező cselekvés mozzanatai legcélszerűbbnek tetsző vagy tartott formájukban az illető sportcselekvés technikáját jelentik. A technikát nem lehet kötelező érvényű szabállyá tenni; ugyanis a sportcselekvés technikája változik, megvannak divatáramlatai is. Az egyén természetesen nem vonhatja ki magát a technikára vonatkozó konvenciók alól, mert ezek a hallgatólagos közmegegyezéssel szokásszabállyá lett előírások az illető cselekvés legpraktikusabb és optimális kivitelezési módját határozzák meg. A kivitelezésnek különben is megvannak a maga egyéni formái és módozatai. Az egyéni technika stílust jelent, a stílus pedig nem más, mint a cselekvésen átsugárzó szellem és egyéniség. Megállapíthatjuk, hogy a sportnorma kifejezetten alkotott gyakorlati szabály, mely meghatározott keretek és korlátok között szorosan megszabja az egyén cselekvését. Bizonyos normalizáltsága van a kivitelező cselekvésnek is, tehát az u. n. technikai konvenciók sem teljesen önkényes természetűek; erősen függnék az illető sportcselekvés minőségétől, az ember testi alkatától, a fizikai tényezőktől.

A sport világában a normák az egyén cselekvésének szabályozásával karöltve még egy másik fontos szerepet is betöltenek. így elsősorban is a játékmivolt biztosítására szolgálnak, továbbá a játékkeretekben belül kifejtett tevékenység egyöntetűségét biztosítják. Ezzel kapcsolatban szabályozzák és szublimálják a harcmozzanatokat is. A szabályozás biztosítja a cselekvés tisztaságát, továbbá kizárja mindazoknak a tényezőknél és hatásoknak az érvényesülését, melyek a tevékenységet károsan befolyásolhatnák.* Kétségtelen, hogy a sport normalizálás nélkül nem egzisztálhatna.

A normák hatása nemcsak az irányban nyilvánul meg, hogy a tevékenység mozzanatait meghatározzák és érvényessé minősítik, hanem egyben olyan atmoszférát teremtenek, amely a teljes valóságsszférával és az abszolút értékvilággal is összefügg. A sportnormák áthatják, átsugározzák, sajátosan etikussá teszik az általuk szabályozott tevékenységet. így áll elő a sport erkölcsi meghatározottsága, etikus szelleme, étosza. Ez az étosz a sporttevékenységet kísérő érületi magatartásban nyilvánul meg s azt fejezi ki, hogy egyén mint erkölcsi személyiség felelősségtudattól áthatva fejt ki a sportcselekvést. A sportétosz nem az egyénből, hanem a sport etikus alkatából és valóságából fakad, minélfogva a sport megköveteli az egyéntől, hogy a tevékenységet minősítő és meghatározó normákat kövesse, tiszteletben tartsa, egyszóval cselekvése jószándékú legyen. A normavilág integritásának megsértése a tevékenység összeomlását vonja maga ulán. Ezért a normák a gyakorlati való-

1. Horváth Barna: Az erkölcsi norma természete. 1926. 126 —129. o.

2. Peters: id. m. 60. o.

ságban való érvényesülésük biztosítása végett nemcsak a cselekvés kerekeinek biztosítására irányulnak, de egyúttal az általuk involvált étoszt is biztosítani törekuszenek, s megsértésüket a sportmivolt megszüntetésével torolják meg. A normák megtorló jellege folytán az étosz elismerése kötelező igényű: a sportcselekvés csak akkor érvényes, ha megfelel az étosznak. A sportétoszt jelentő, erkölcsi áthatottságú magatartást a fair play elve tükrözi. A fair play-ben a sportnormák betartásának, megbecsülésének, tiszteletének, egyben a sportoló önkialakítási törekvése őszinteségének és jószándékúságának szálai egyesülnek.

Lássuk most a fair play elv jelentését közelebbről. A fair play a tevékenység formai határozmányainak összességével egyenlő: a tevékenységet kitöltő cselekvés becsületességét, jószándékúságát, korrektségét, hűségét és a cselekvő egyén nemességét jelenti. Lényegéhez tartozik — jogi természetű mozzanatként — a normavilág tisztelete is. Annyi tehát, mint érzületből fakadó törvénytisztelet és lovagiasság.

Az ezeryi valóság- és értékszálal átszőtt gyakorlati élet szférájában a cselekvő nem a fair play szerint cselekszik, hanem bármiféle cselekvésében is a magasabb kategóriák: maga a becsületesség, őszinteség és jószándékúság, kell, hogy érvényesüljenek. Ennek az oka abban áll, hogy a teljes életben sohasem redukált és öncélúvá tett cselekvést fejtünk ki, tehát nem játszunk, mint a részélet mezején. Az integer életben tetteink nemcsak a gyakorlati, jogi normák vonatkozásaiban, de elsősorban az erkölcs tekintetében minősülnek. A fair play világa sohasem jelent egvet az integer élet teljességével: igazi birodalma a részélet, a bekerített, izolált, elkülönített, empirikus normák által szabályozott életsziget. A fair play alapvető mozzanata a bekerített, gyakorlati cselekvéssel kitöltött tevékenységre való vonatkozás, illetve egy ilyen vonatkozás etikus beállítása. Tehát ott alakul ki, inint bizonyos étosztól áthatott magatartáskódex, ahol a részélet mezején produkált cselekvés lényegét kell biztosítani, vagy pedig a cselekvés következményeit kell redukálni és mérsékelni. A fair play arra irányul, hogy a részélet terén kifejtett tevékenység tartalmi öncélúsága érvényesüljön, vagy — ha komoly tevékenységről (harc, verseny) van szó — a szublimáló célzatú szabályok betartassanak, ne-hogy romboló hatású harccá fajuljon a tevékenység.¹

Igen hasznosnak bizonyul a háború és a fair play viszonyának elemzése. A harc, ez az alapvető életmegnyilvánulás, nem ismeri a fair play-t. A harc és annak legelemibb és legösztönösebb formája, a háború, ultima ratio-szerű akarátérvényesítés a hatalom eszközével. Idővel a háború a morál és a jog befolyása alatt kivitelező mozzanataiban bizonyos szabályozottságra tett szert, szublimálódott. A szabályozás a harci magatartást határozza meg; evidens tehát, hogy a szabályozott harc étosza fair play-t jelent.

Háborúnak általában az egymással szemben álló nemzeti közösségek harcát mondjuk, tehát a háború a nemzet szervezett hatalmának, az államnak akarátérvényesítése. A közösségek harcát a hatalomérvényesítés céljából szervezett egyének hajtják végre, ők érvényesítik közvetlenül a kollektív akaratot kifejező hatalmat, tehát tetteik által konkretizálódik a háború. Az állam, mint harcoló egység, komolyan harcol, minden eszközt igénybe vesz (blokád, bűvárhajó-háború, az ellenséges állam társadalmi rendjének felborítása, védtelen városok bombázása stb.) hogy a

1. Peters . id. m. 58. o.

hatalomnyilvánításának ellenszegülő, azt akadályozó halaimat gyengítse, paralizálja, megsemmisítse, mivel a háború célja mindig az ellenséges hatalom megsemmisítése útján való hatalomkiterjesztés.¹ A hatalomérvényesítés útjába kerülő, annak ellenszegülő egyén, az ellenséges állam karhatalmának egysége megsemmisül. De mivel a hatalomérvényesítés célját az ellenség (az ellenséges állam megsemmisítése alkotja: a háború nem az ellenséges állam hatalmát kifejező karhatalom egységei (tehát emberek) ellen irányul s csak közvetve, mint hatalmat képviselő erőtényezők ellen irányulhat addig, amíg a hatalomérvényesítést gátolják vagy gátolhatják. A háborúban az egymással szembe kerülő egyének ellenfelek, ennél fogva egymás embervoltát tiszteletben kell, hogy tartsák. Mivel a cél az ellenséges állam hatalmának a megsemmisítése: a háború romboló és pusztító megnyilvánulása nem irányul közvetlen megsemmisítő céllal az ellenség karhatalmát alkotó emberek, de annál inkább a karhatalom képviselte hatalom ellen. Ezt a hatalmat feltétlenül meg akarja semmisíteni, s amennyiben kikerülhetetlen: az ellenséges hatalmat érvényesítő egyéneket is megsemmisíti. Ámde célját elérve az egyént már nem fenyegeti, létét megkíméli, sőt megóvja. Ennél fogva a háború konkrét küzdelemmozzanatát bizonyos kultúráltság, enyhítettség, mérsékelttség jellemzi. A-háború küzdelemmozzanata szabályozva van, minél fogva a hadviselő felek harcbanálló egységei a felesleges vérontás kikerülésére törekszenek. A kultúrált háború fair play-je a humanitás, az ellenféllel szemben kötelező magatartás pedig a lovagiasság.⁸

Vizsgáljuk meg azt, hogy mikor nem érvényesül etikus magatartás a harcban? A háborút szoros célmeghatározottság, kíméletlenség és könyörtelen akaratérvényesítési törekvés jellemzi: minden eszközt igénybe vesz, csak hogy célját, a hatalomkiterjesztést elérje. A cél azonban nem teszi szükségessé minden esetben az ellenség megsemmisítését, hiszen a törekvés csak az ellenséges hatalom megsemmisítésére irányul. Ebből folyik, hogy a harc csak az esetben irányul az ellenség teljes megsemmisítésére, ha annak hatalma lététől nem választható el.

Vájjon gyilkosság-e a háború? A gyilkosság jogi tényálladékát az emberölés szándékossága meríti ki, etikailag pedig egy személyiség harc nélküli, alantas, gyáva és céltalan megsemmisítését jelenti; ennél fogva a gyilkosság a legnagyobb bűn. A háború stratégiai szerkezete az emberi élet esetleges kioltását a harc teremtette szituációban és az összesség létének védelmében a karhatalom részére egyenesen kötelességgé teszi. A háborúban elkövetett emberölés nem gyilkosság, mert jogos önvédelemből, továbbá a közösség védelmében történik.³ Megjegyezzük, hogy nemcsak a közösségek harca tekinthető háborúnak: az állam harcban állhat egyes egyénnel is, így pl. a kémekkel és a bűnözőkkel. Ez esetekben az egyén a közösség ellensége, tehát az állam vele szemben nem ismeri a fair play-t s minden eszközzel megsemmisítésére tör. Sőt tovább menve: nemcsak valamely közösség állhat harcban az egyénnel, hanem háborút viselhet egy egyén is egy másik egyén ellen. Az ilyen harc is maradéknélküli hatalomkifejezés, tehát nyoma sincs benne a fair play-nek, humanitásnak és lovagiasságnak. Néhány konkrét példa illusztrálja legjobban a mondottakat. Ha egy útonálló minket megtámad s létünket fenyegeti: birokra kelünk vele s kézzel, körömmel, foggal, minden

1. Spann Gesellschaftslehre. 400—406. o.

2. Vierkandt: id. m 248. o., Peters: id. m. 41. o.,

3. Horváth B.: id. m 153—154. o.

lehető és hatékony eszköz alkalmazásával harcolunk ellene. De nemcsak egy ember, hanem valamely állat is lehet ellenségünk. A dzsungelben élve arra törekszünk, hogy bármiféle módon: csapdával, törrel, sztrichninnel vagy Jesből megsemmisítsük ellenségünket, a tigris, a vadon félelmetes erejű ragadozóját: ugyanis a létünket fenyegető ellenséggel szemben bármiféle hatalmi eszköz használata jogosult. A szituáció változása természetesen a magatartás megváltozását vonja maga után. Ez az eset forog fenn, ha pl. a vadonban élő tigris nem fenyegeti éltünket, hanem elefántokkal éa hajlókkal felszerelve mi keressük fel s robbanó golyóval pusztítjuk el. Ekkor a harc egyoldalú lesz, mert végtelen kis sanszai mellett a tigris részéről harcról szó sem lehet; elejtése akkor lesz a teljesítményszerűség tekintetében bátor és férfias cselekvés, ha eshetőségeit nem csökkentjük a minimumra, hanem mintegy ellenfelünknek elismerve, lovagiasan harcolunk ellene. Mély háttere van e fair play-nek. Ugyanis ha pusztán vadászszenvedélytől vezetve pusztítjuk el, akkor létének megsemmisítése részben céltalannak bizonyul, hiszen a tigrisre a természet háztartásában minden kártékonyága ellenére is szükség van, mert gátat vet a növényevők szertelen szaporodásának, ami viszont a növénytakaró pusztulását vonná maga után. Ennélfogva a tigrisnek, mint a természet háztartásában szükséges lénynek pusztán vadász-szenvedélyből való megsemmisítése csak akkor lehet „sportszerű” tett, ha vele szemben bizonyos elemi fair play-t betartunk,

A harc világában szublimáló tényezőként nyilvánul meg a fair play s a küzdés, harcolás szabályozottságát és kultúrált beállítottságát jelenti. A harc fair play je lényegében lovagiasság s azt fejezi ki, hogy nem ellenfél ellen harcolunk, tehát tiszteletben tartjuk az ellenfél személyiségét, eshetőségeinek jogosságát elismerjük s ez által a harc kimenetelét részben a sorsra bízunk.¹

A játék körében ez elv annak biztosítására irányul, hogy a játékereteken belül kifejtett cselekvés komoly és tetszerű legyen, azaz feleljen meg a cselekvés kategóriáinak. A játék-cselekvés szabályozása éppen a körön belül való tevékenység komolyságának biztosítására szolgál, ennélfogva a játékeretet éppen az illető szabályok jelentik és határozzák meg. A játék-cselekvés bekerítetttségének, a játékmivoltot meghatározó szabályoknak megsértése unfairly, tisztességtelen. A játék csak addig játék, ameddig keretein belül komolyan és tetszerűen, célmeghatározottan cselekszünk; a keret átlépése a fairséget megszünteti, a játék érvényességét pedig megsemmisíti.

A fair play lényege most már éles világításban tűnik fel előttünk,; látjuk, hogy csak ott lehet róla szó, ahol redukált, szublimált harc folyik, / (a kultúrember harca általában szublimált harc, amit lovagiasan viv meg, viszont a primitív és műveletlen ember „sportszerűtlenül” harcol: lemészárolja a foglyokat, oktalan vérengzést és barbár pusztítást fejt ki, még inkább érvényesül a fair play a versengés mezején, igazi világát a játék-cselekvések, főleg a sport szférája alkotja.

Elemoznünk kell a sportétosz, a flair play mélyebb vonatkozásait is. Az étosz nem előzi meg a sporttevékenység alapvető játék- és harcmozzanatait, de meghatározza azok kapcsolatát és érvényét. Ennélfogva étosz nélkül nem egzisztálhat a sport. Tudjuk hogy a valóság-szférát felölelő teljes élet önálló jelentésű megnyilvánulásai összefüggnek az abszolút erkölcsi törvénnyel, de az abszolút normáktól való áthatottságuk mel-

1. Peters: id. h.

lett kötelező érvénnyel vonatkozik rájuk bizonyos gyakorlati, jogi szabályozottság is. Ezzel szemben a részélet megnyilvánulásait csak saját relatív normarendszere határozza meg. Mi lehet a részélet kialakításának motívuma? Nem más, mint a teljes élet morális és jogi meghatározottsága alól való szabadulás vágya. Az ember kedvenc tevékenységének területét olyan életkörü, részéletté törekszik kialakítani, amelyen belül — legalább is időről-időre — mentesül az abszolút erkölcs kötelezésének súlya, valamint a cselekvés erkölcsi és jogi felelőssége alól. A bekerített, elszigetelt részélet a teljes élettel szemben olyan önálló és öncélú valóságot alkot, melyben ~ bár szűk lehetőségek keretében — maradéktalanul kifejezheti magát az ember. A részélet jellegzetes formáit: a játékot, az ünnepet (táncot) és a sportot már megismertük. E cselekvések körében ismeretlen a teljes étoszigényűség, a feltétlen kötelezés, a komoly harc, a valós következmény, a küzködéses, kényszertől meghatározott munka és a sorsszerűség. De a részélet kerete a cselekvés bármiféle transzformációja mellett is csak a teljes élet cselekvéstartalmait ölelheti fel, vagyis csak azok az elemek, tartalmak, funkciók és megnyilvánulások lehetségesek a játék bűvös körén belül, mint amelyek a körön kívül fennállanak. A teljes élet szférájában és a részélet szigetén kifejtett tevékenységek között lényegében csak jelentéskülönbség van. A részélet-tevékenység éppen a részélet lényegének biztosítása miatt szorul szoros meghatározásra és szabályozásra, mert máskülönben a játékkör valószínűtlen lenne a káoszba fulladna. A részélet alapján véve a teljes élet leképezése, ez a leképezettség még abban is kifejezetten nyilvánul, hogy normalizálás, azaz étosz nélkül a részélet nem egzisztálhat. Egészen természetes, hogy a részélet étosza lényegében nem teljes, hanem csak viszonylagos étosz, a teljes élet, étosznak reflexe és visszfénye. Megfontolva azt a körülményt, hogy a részélet távolabbi vonatkozásaiban az integer élettel szorosan összefügg: (már az által is, hogy az élet egészében van ágyazva) kétségtelen, hogy a gyakorlati élet egészének részmozzanataként is értelme, értéke és jelentősége van. Ez értelemben a részélet a teljes élet eszköze. Mély jelentése van ez itt kifejtett igazságnak: a részélet öncélúan és játékosan végtelenbe lendülő, távolodó szárai visszafordulnak, visszairányulnak és visszalendülnek oda, ahonnan kiindultak: a teljes élet sikkja felé. A részéletet a teljes élettől való szabadulási törekvés hozza létre, végeredményben mégis a teljes élet eszköze és megnyilvánulása. A részélet formái között éppen a sport az, amelyik öntörvényszerűen meghatározott, önállósult részéletté alakult: a játéktevékenységek között a sportnak van legmagasabbrangú, sajátos erkölcsi légköre és a sport az az öncélú tevékenység, amely leghatékonyabb eszköze az ember teljes életet szolgáló önkibontakoztatásának.

A fair play-vel kapcsolatban elemezett kérdések nem merítették ki teljesen a sportétoszból fakadó problémákat. E probléma-csomópontba kétfelől futnak össze a szájak: az egyik főágat az étosz alkata, a másikat pedig a normarendszernek gyakorlati világunkban való megnyilvánulása alkotja. Lássuk most közelebbről a sport megalkotására, társadalmi, alakulati mivoltára, továbbá diszciplinák és drill formájában való megnyilvánulására vonatkozó kérdéseket.

A sport alkotója az ember. A megalkotásban szerepe van az egyén mellett a társadalomnak is; e két tényező kölcsönhatása hozza létre a sportot, mint tevékenységformát s e tevékenység gyakorlásával kapcsolatban kibontakozó társadalmi alakulatot. A társadalmi hatás döntő mó-

don nyilvánul meg: megalapozza a sport létesülésének lehetőségét, felkarolja az egyéni kezdeményezéseket és alkotó törekvéseket s az egy csomópontba összefutó egyéni hatások szálait szerves egységgé fonja.¹ A sport nemcsak tevékenység, hanem a tevékenységet kifejtők sajátos társadalmi kerete is, minélfogva a tevékenység csak a maga közösségi keretein belül fejthető ki.

Fontos jelentésmozzanatot tisztáz annak megállapítása, hogy a sport nemcsak tevékenység, hanem e tevékenységet kifejtők meghatározott irányú társadalmi vonatkozásainak összessége is. A sportmivolt nem merül ki magában a tevékenységben, szorosan hozzákapcsolódik a tevékenységet kifejtő egyénekhez, hatása aktív egyéneken épül fel s azok vonatkozásait közösségi keretekben rögzíti. Ez által a sport sajátosan színezett alakulati valósága teljesen beleszövődik a társadalomba s mint a kalokagathia megvalósítására törekvő egyének tevékenységi meghatározó térsadaírní és *kulturális* forma ragadható meg.

A közösségi keret szervesen hozzátartozik a sport lényegéhez. E közösséget sportoló egyének építik fel; de a sportközösség mégsem egyenlő a beletartozó egyének összeségével. A közösségben bizonyos formai plusz van: ez az egyénektől független és az egyént látszólag megelőző struktúra. A sport, mint az egyénnel szemben önállósult társadalmi és kulturális szerkezei, annál is inkább erősen és abszorbeálóan hat az egyénre, amennyiben a sportkultúra önállósult, magasrendű jelentésként határozza meg a tevékenységet. A sportközösség hangsúlyozottan kollektív jellegű; az egyéniséget és az egyéni iniciatívákat szűk korlátok közé töri. Ezt a kollektív jelleget a sporttevékenység lényeges mozzanatainak szabályozottsága sugározza ki.

A sportnormák a sportcselekvést szabályozzák. A sportolókkal szemben ezek a normák parancs és előírás formájában nyilvánulnak meg, tehát diszciplínaként vonatkoznak az egyénre: a sport keretein belül egyértelműen meghatározzák az éi vényes cselekvést és cselekvő magatartást. A normák ennélfogva nemcsak a cselekvés egyértelműségét, de mint diszciplínák az egyént is meghatározzák a sportközösség kereteiben.³ Az egyénnek diszciplínák által való meghatározása fegyelmezést jelent és a cselekvés szabály világának való alárendelés útján történik. Éppen a normáknak való alárendelés által lesz az egyén a sportközösség igazi tagjává.

A diszciplínák által fegyelmezett, alárendeltségi helyzetében meghatározott, szabadságától és iniciatíváitól megfosztott egyén a kollektív struktúra eleme lesz, amely hangsúlyozott kényszer útján tartja keretei között, tevékenységét pedig szinte minden vonatkozásban előírja. Kétségtelen, hogy a sport lényegéhez tartozik a drill: a tevékenység mechanizálása és a fegyelmező, egyben a sportétosznak megfelelő magatartást megkövetelő mivolt, mert máskülönben a sport könnyen eltávolodhatnék céljától s gimnasztikai játékká süllyedne. Ugyanis a sporttevékenységhez tartozik a gyakorlás: a kivitelező cselekvés legökonomikusabb módjának az elsajátítása, egyúttal a teljesítményfokozást, nagyobb erőhatást célzó gyakorlás is. Ez a gyakorlás szigorú diszciplínák, kemény sportdrill nélkül már azért sem volna keresztülvihető, mert a technika kialakítása és a teljesítményfokozás kimondottan fáradságos, küzködéses dresszúrárt jelent. A drillre tehát több oknál fogva feltétlenül szükség van: az egyén

1. Benary: id. m.

2. Dyroff: id. m. 10. o., Peters: id. m. 69. o.

egyértelmű meghatározása és a dresszúra keresztülvitele miatt. Megjegyezzük, hogy a drill lényegében megfelel a sportközösség lelki alkatának.

A drill fontos szerepet tölt be a sport világában, mert a sportdrillnek önként aláveti magát az egyén, e nélkül ugyanis kedvenc testedző és versengő tevékenységét nem fejthetné ki. A drillnek azonban van még egy másik, mélyebb jelentése is, amely teljesen megmagyarázza a modern ember sport iránti vonzódását.

A modern ember tanácstalanul áll és szinte elvész az előtte szétbogozhatatlanul összeszövöttnek és kaotikusnak tetsző életben. Biztos világnézeti iránytű és mélyebb műveltség híján nem csoda tehát, hogy egyedül érzi magát és súlyos teherként nehezedik reá a létfenntartás gépies teljesítményt és automatikus helytállást követelő munkája. Nagy lelki kielégítetlenség hajtja emberünket olyan éleviszonylatok felé, amelyekben társas hajlamait kiélheti, feloldhatja a mechanikus munka okozta merevséget és levetkőzheti a lényén elömlő idegenséget. A modern ember tartalmaz életformakeresése olyan társas formákban való feloldódásra irányul, melyben teljesen és maradéktalanul otthon érezheti és alárendelheti magát. Természetesen jelentős különbség lesz az alárendeltséget megelőző és az alárendeltségi állapot között. Ma az életben az ember egyoldalúan alá van vetve, nem pedig alárendelve. Ezért az alávetettség lélektelen és gyötrő állapotából szabadulni törekszik s panaceaként nyúl a ma lehetséges egyetlen társas kereteket ígérő forma, a drill után.

A drill a felelőségérzés alól való mentesülés közvetlen és szellemtelen formája. Keretein belül az egyén alárendeli-magát valamely elvnek, szabálynak, parancsnak, kötelező cselekvésnek; egyetemes felelőségérzését pedig a lehető legcsekélyebbre redukálhatja, sőt egyenesen kidobhatja magából. Az alárendeltség viszonylagosan kielégítő, probléma és felelőségmentes állapot. Lehetővé teszi, hogy az egyén az életben való alárendeltség alól mentesülve függvényviszonyban kerüljön és funkcionáljon. A drill teremtette alárendeltségi viszony természetesen igen szűk és szoros teret határoz meg. Ámde ez is elegendő a modern embernek, aki azért rendelí magát oly szívesen, mert az egyedüllétből szabadulni szeretne s hajlamainak megfelelően működni és tevékenykedni akar. A drill mindezt lehetővé teszi, ezért az ember annak sivár világában inkább otthonra talál, mint az életben, ahol egyoldalúan határozza meg őt a létfenntartás munkája.

Korunk legszélesebb hullámgyűrűi vert társadalmi jelenségei szorosan összefüggnek a modern ember drillösztönével és korporációs formákba való illeszkedési vágyával. Túlságosan szélesnek bizonyultak a modern élet keretei az ember számára, aki az állam, továbbá társadalmi osztálya keretei között szinte elvész; ezért e széles keretek között szűkebbek kialakítására törekszik. Ezek az új keretek, amelyekben az egyént szorosan meghatározza a drill, bizonyos életformaféleséget vagy életforma-látszatot is jelentenek. Korunkban két ilyen drilltől meghatározott, jellegzetes korporációs keret alakult ki: a sport és a modern politikai párt. Mindkét közösségi forma részben a szimpatikus társadalmi hajlamok és érzelmek pervertálódásaként jelentkező nyájösztön megnyilvánulásként is magyarázható.

A sportközösség drill által meghatározott és összefűzött korporáció. Korunk embere tehát olyan testületet talál a sportban, amibe szívvel-lélekkel beletartozónak érzi magát- De a sportdrillnek is szívesen aláren-

deli magát, mert ez a drill vitális ösztöneinek megfelelő cselekvését határozza meg. Sőt még szabatosabban kifejezve: a sportoló a drill által spontán, öncélú tevékenységének rendeli alá magát és így abban az illúzióban ringatózik, hogy ő a meghatározó.

Hasznosnak bizonyul, ha a másik jellegzetes korporációs-drillforma, a modern politikai párt fogalmát is elemezzük, majd párhuzamba állítjuk a sporttal. A modern politikai párt nem demokratikus, parlamentáris intézmény: azonos mentalitású és érdekű egyének lazán összefüggő, időnként megnyilvánuló halmaza, hanem korporáció, amelybe az egyének lelki vágyukat követve, de sorsközösségi érzésükből fakadó célkitűzéseik megvalósítására is törekedve mintegy besorozódnak. A leglényegesebb mozzant a besorozódás. A modern politikai párt az egyént helyére illeszti, besrófolja, alá- és mellérendeli és nemcsak politikai magatartását, hanem életbeállítottságát is meghatározza. A párt korporációt jelentő kereteibe besorozódott, drill által irányított és meghatározott egyén tényleg a maga helyére lesz „besrófolva” s ez az állapot számára most már az életforma illúzióját jelenti, mert éppen a besrófolttság az, amit az egyén akart, hogy megfelelő csavarmenetbe illesztve egy csavar szerepét tölts be a működő gépezetben. A korporációba való besorozódás előtti és utáni állapot között igen nagy a különbség. A modern életben az egyén rendezetlen halmazegységbe tartozik, viszont a számsorhoz hasonlítható korporációban már koordinálva van: pontosan meg van a helye és funkciója állapotban.

A modern korporációs politikai pártra vonatkozó megállapításaink maradéktalanul érvényesek a sportra is. Az igazi sportoló szintén besorozódik a sport korporációs kereteibe, koordinálódik és funkcionálási vágyának megfelelő csavarmenetbe „srófólódik”. A formai feltételek teljesen megegyeznek, csupán a két korporáción belül kifejtett tevékenység tartalma különbözik egymástól. A párttag politikai, a sportember pedig testi, hatalmi célkitűzések csavarmenetében funkcionál. Megjegyezzük, hogy politikai-hatalmi célkitűzései folytán a korporatív felépítettségű modern politikai párt a közvetlen testi hatalom feletti rendelkezésre is törekszik, karhatalmat is jelent. Ezért a korporáció a politikai élet keretein túl is meghatározza drill útján a beletartozó egyéneket: a modern politikai párt katonai és sportszerű kereteket képvisel.

Meggondolásainkat ezen a ponton túl nem építhetjük tovább, mert tárgyunktól messze vezetne. Csak arra utalunk, hogy a drillösztön megnyilvánulása milyen mélyen összefügg az egyes nemzetek lelki alkatával és jellemvonásával. Az angolszászok tradicionalizmusának és önkormányzati szellemének élesen ellenmond a modern politikai párt formája, de annál inkább megfelel a sportdrill és a sportkorporáció. Viszont ott és azoknál a népeknél, ahol a széles tömegek egyrészt a múltbeli politikai széttagoltság, partikularizmus, másrészt pedig az abszolutisztikus kormányformák és a militarizmus miatt szinte sohasem éltek alárendeltség nélkül a modern élet teremtette rideg alávetettségéből a politikai párt korporatív keretei közt keresnek menedéket. Ezeknél a népeknél nem volt és ma sincs még igazi sportélet. Mi sem illusztrálja ezt jobban, mintha a némettség, e tipikus drillnép, magas színvonalú testi kultúrájának sajátos mivoltára utalunk, amit nem annyira a sport által, hanem sokkal inkább a száraz, gyakorlatszerű tornával alakítottak ki. A tipikus német torna száraz, elvont, gépies, iskolamesteri és katonai gyakorlatszerű tevékenység. A némettség hajlamainak inkább megfelel a széles élet-

területet meghatározó militarisztikus drill, mint a sport; ezért a testfejlesztés terén a diszciplínák által teljesen meghatározott, minden vonatkozásában ésszerű és elvont torna, valamint a katonai gyakorlat testi kultúrájuk szellemének kifejezője.

A sport lényegét vizsgálatunk alapján immár teljes mértékben megragadhatjuk. A sport játékos keretek között kedvenc tevékenységként űzött, diszciplínák által szorosan és pregnánsan meghatározott, értelemről irányított testedzés és versengés. A sportközösségbe, mint korporációba hajlamai által „besorozódott” és drill által koordinált egyén a fair play szellemében formájának mentől teljesebb kibontakoztatására és a kalokagathia megvalósítására törekszik. A sport komplex tett; ezernyi szállal beleszövődik a kultúra teljességébe, tehát a maga egészében kulturális alkotás és jelentésrendszer.

V.

A SPORTOLÁS LÉLEKTANA.

Miután a sport lényegét feltártuk, most már azokat a lelki jelenségeket, hatásokat és megnyilvánulásokat kell tisztáznunk, amelyekkel a tevékenység kifejtése kapcsolatos. Nyilvánvaló, hogy tanulmányunk új útszakaszát a sporttevékenység lelki kihatásainak, megnyilvánulásainak vizsgálata, a sportolás lélektanának vázolása alkotja. A sportolás lelki hatása három irányban: az egyén, a szervezett, társadalomba tartozó egyének, és az egyének szervezetlen halmaza által alkotott tömeg lelki megnyilvánulásai irányában bontakozik ki. Tehát a sportolás egyéni, társas (nép-), és tömeglélektani, végül pedig karakterológiai jelentőségét kell megvilágítanunk.

A sportolás egyéni, individuális kihatásai szinte a lelki élet egészére kiterjednek.

A sportcselekvés konkrét valóságában mozgásjelenség, azaz olyan cselekvés, amelyet a lélek irányítása és ellenőrzése mellett végez az emberi test. Ezek a mozgások az akarattól meghatározott, tudatos, jóltagolt és egymásba illeszkedő, tartós begyakorlás és önidomítás révén automatikussá vált, ideomotorikus cselekvéssorozatok. A sportcselekvés mozgástartalma elemi mozgásformákból felépülő, bizonyos erőhatást jelentő mozgásrendszerből áll. Az egyén utánzás és elemenként való begyakorlás, egyszóval tanulás útján sajátítja el ezeket a mozgásokat. Az egyes sportcselekvések oly annyira összetett és magasrendű mozgásformákat képviselnek, hogy azokat csak ideomotorikusan lehet elvégezni, tehát akkor, amikor az egyén már teljesen megtanulta és tudja azokat. Vegyük csak tekintetbe azt, hogy milyen komplikált cselekvésrendszert képvisel a diszkoszvetés, rúdugrás, vagy a tenisz: sok időbe kerül, míg a kezdő sportoló a mozgáselemeket összefüggő, szerves egységű cselekvéssé tudja kapcsolni. A sporttevékenység elsősorban is a cselekvés mozgástartalmának elemi begyakorlását teszi szükségessé, vagyis a sorozattá kapcsolódó mozgáselemek ideomotorizálását.¹ A tréning általa cselekvés mozgásrendszere ideomotorikussá lesz, a sportoló elsajátítja az elemi technikát, vagyis

1. Komis: id. m. 416—420. o.

a legökonomikusabban és legeredményesebben tudja a sportcselekményt kifejteni. Ez után a tréning a technika csiszolását, az egyéni veretű technika, a stílus kialakítását, az ideomotorikus mozgásrendszer hatásfokának fejlesztését és az erőteljesítmény növelését szolgálja.¹

A sportcselekvést kísérő érzetek közül ki kell emelnünk a mozgással kapcsolatos izület- és izomfeszültségi, egyensúly-, valamint ritmusérzeteket. A mozgás, erő kifejtés és eredményes működés kihat a szervezet egészére: fokozza a test anyagcseréjét, élénkíti a vérkeringést, intenzívebbé teszi a szervek funkcióit, a közérzetet emeli s ezáltal vitális gyönyörérzet forrása lesz*. Ehhez a felfokozott, kellemes közérzethez jár az eredményes és kedvteli tevékenységből fakadó lelki gyönyör. Ezért a gyönyörért szívesen eltűri a sportoló a sportcselekvés gyakorlásával a maximális testi teljesítmény produkálásával kapcsolatos fájdalom- és fáradtságérzeteket. Idővel a fájdalomérzetek intenzitása csökken, a sportok edzett lesz, tűrni tudja a fájdalmat és a fáradtságot s akarataival úrrá lesz felettük. (Multa tūlit fecitque puer, sudavit et alsit . . .) A lendületes mozgás által felfokozott életérzés útján az egyén természetesen lelkileg is felüdül, szinte kicserélődik, valamint levezetődnek a szenvedélyes érzelmi megnyilvánulások is.³

A sportolás elemi mozzanata, a mozgás, nemcsak vitális irányvonalak mentén nyilvánul meg a lelki életben, jelentős mértékben hat az érzékekre is. A mozgásrendszer ideomotorizálása lényében tanulás: az egyes elemeket jól meg kell figyelni, kapcsolatukat rögzíteni kell, mindez pedig nem mehetne végbe az érzékek precíz működése nélkül. Ámde érzékszerveink funkciója nem merül ki a tevékenység, ill- mozgáscselekvői begyakorlásakor kifejtett működésben, mert a sportolás nemcsak ideomotorikus cselekvésekből, hanem e cselekvések kifejtéséből és alkalmazásából is áll, tehát a sportban érzékeinkre mindig szükség van. Vegyüli szemügyre pl. a magasugró, vívó vagy teniszező cselekvését. Ha a lehető legtökéletesebben begyakorolták is a magasugrás, vives és tenisz sajátos kivitelező mozgásait: a sportcselekvés kifejtése közben érzékszerveik funkciói által minden pillanatban át kell, hogy tekintsék az adott helyzeteket, viszonyokat; önmagukat pillanatról-pillanatra viszonyítaniok kel a játék villámgyorsan változó helyzeteihez, lehetőségeihez, tehát cselekvésükben érzékszerveiket intenzíven használják s ez által gyakorolják is.⁴ A sportolás állandó figyelmet, gyors észrebevételt, tájékozódást, visszahatást, helyzet- és viszonyismeretet követel s ez által az egyént szemessé, szemfülessé, gyorsan visszahatóvá, éberré és rugalmassá teszi. Az érzékek nevelésével kapcsolatos a cselekvés gazdagságos kivitelezésének, a helyes erőadagolás készségének kialakulása is. A sportolás e testi erők helyes háztartásához, a pillanatról-pillanatra kifejtendő erő helyes megáliciapítási készségének kibontakozásához vezet. Az akciók és reakciók egymást váltó sorozatából álló sportcselekvés reánk gyakorol! hatása azonban nemcsak az egyes funkciók, valamint a tér- és időérzéltökéletesítésében, hanem a pillanatnyi irány- és sebességváltoztatásokra helyes erőbeosztásra való készség kifejlesztésében, az azonnali visszahatás beidegzésében, az adott viszonylatok helyes felismerésében: leik: rugalmasságban, fürgességben és ügyességben, azaz mozgásintelligenciá-

1. Ilovay: id. m. 17., 38. o.

2. Ilovay: id. m. 15—16. o.

3. J. Müller: Der Gesundheitliche Bedeutung der Leibesübungen.

4. Ilovay: id. m. 15. o.

ban nyilvánul meg. A sportcselekvésben kialakult szemesség és ügyesség ennél fogva állandó tulajdonsággá lesz s nemcsak az egyén mozgásának technikájában, eleganciájában és intelligenciájában, hanem általában a cselekvések célszerű, serény és hatásos, egyszóval leginkább tettszerű kivitelezésében nyilvánul meg.¹

A sportcselekvés célszerű, helyes és gyors véghezvitele nem volna lehetséges bizonyos praktikus intelligencia nélkül. Tudjuk, hogy a sport időbeli és térbeli helyzetek folyton változó sorozatába illeszkedő mozgás-sorozatokból épül fel, ez az alkat pedig a sportoló állandó alkalmazkodását teszi szükségessé. A szemes, ügyes, intelligens sportoló az adott helyzetekbe mindig a legmegfelelőbbben illeszkedik, mérlegel, fontolgat, kombinál, előretekint, határoz — és mindezt a másodperc tört része alatt teszi, hogy a kellő pillanatban a legmegfelelőbb cselekvést produkálhassa. Az értelem azonban még ennél is szélesebbkörű szerepet tölt be a sport világában: annak egészét áthatják sugarai, hiszen az ész alkotja meg az antropológiai, fiziológiai, biológiai, orvosi és gazdaságossági stb. szempontokat kellően tekintetbe véve a sport szabályait; meghatározó szerepe ez által közvetve a sportétecsz irányában is érvényesül. Valóban, a sport szféráját, ezt a mesterséges részéletet, csaknem minden irányban az értelem szálai szövik át.

Igen pregnánsan nyilvánul meg a sportolásban az akarat, ami természetes is, mert a sport, mint tett, a maga lényegében mindig az akarat megnyilvánulása és kifejeződése. A sportoló, ez a tipikus tettember, mindig cselekszik, tesz, tevékenykedik, kedvenc működési területén serénykedik; szinte azt mondhatnók, hogy krónikus akaratlázban ég. Vájjon mi feszíti a sportoló törekvéseinek és akarásainak rugóját? Tudjuk, hogy a sportcselekvés, mint a test energiáit megfeszítő és igénybevevő, küzködéses és fáradságos mozgás valósul meg, továbbá, hogy a sportoló nemcsak testi és lelki energiáinak kifejtésére és érvényesítésére, hanem képességeinek fejlesztésére, valamint erőhatásának fokozására tör, mert csak ez úton tud kiválóbb teljesítményt produkálni. A teljesítmény fogalma elválaszthatatlanul összefügg az optimális, tehát a legeredményesebb mozgás technikájának elsajátításával, valamint az erőfokozással. Az ezt megalapozó gyakorlás és edzés pedig szinte teljes mértékben az akaraton alapulnak. A sportküzdelem, a viadal és a verseny szintén felfokozott akaratú teljesítményt és fegyelmezettséget követelnek meg. A versenyzőnek akaratát a legmagasabb erőszinvonlra kell emelnie, hogy "kitartó, célratörő akaratú a fájdalokat és fádalmakat legyúrje és a teljesítőképessége szélső határáig igénybe vett test idő és a cél előtti letörését megakadályozza s ez által kivívassa a győzelmet. Az akarat a sportolás minden mozzanatára rávonatkozik, mert különben a sporttal járó fáradságos, küzködéses és mechanikus tevékenység, továbbá a sportszerű étellel járó aszkézis nem volna megvalósítható. A sportoló akarata eszerint külső és belső akadályokat nagy határozottsággal legyőző, erélyes és állhatatos, kitartó és ösztönszerűen cselekvő akarat kell, hogy legyen. A sport nevelői értéke éppen az akarat iskolázásában, edzésében, fegyelmező hatásában áll. Az öncélúan üzött sport kitartóvá és állhatatossá, következetessé és céltudatossá, kezdeményezővé és szilárdá, önuralkodóvá és szívóssá, továbbá határozottá, küzdeni és lemondani, parancsolni és engedelmeskedni tudóvá teszi az embert.

1. Kornis: Testi kultúra és világnézet c előadása. 1936. P. de. Çoubertin: id. m,

A Sportolás lelki tényezői között egyenesen a tevékenység tengelyül alkotja az akarat. A modern karakterológiai kutatás mély összefüggést fedezett fel a testalkat és a jellem között. Csak utalunk arra, hogy *Böhle Vilmos* a testalkatot az uralkodó lelki jelleg jelképének magyarázza. Szerinte a test mozgásapparátusának fejlettsége által jellemzett atlétikus testalkat az akarat uralkodó szerepére utal.¹

Színesen és eleven formákban nyilvánul meg a sportolás az érzelmi élei terén is.

A sportolással kapcsolatos érzelmek között azok a legfontosabbak, amelyek a spoillevékenyséiből, mint az ember akaratnyilvánításából folynak. Első hely illeti meg közülük a bátorság, lélekjelenlét, hidegvérűség és magabizás érzelmét. A sport önértetessé és öntudatosá teszi az embert, működésbe hozza a becsvágy nemes rugóját, értékes ambíciókat fejleszt, a fair play pedig a becsületérzést fejleszti ki. A pozitív önértékek azonban a sporttevékenység elfajulása következményeként igen könnyen negatív irányba perverálódhatnak. Így a bátorság vakmerőséggé, a magabizás göggé, az önértet hiúsággá, öntetszelgessé, sőt narcizmussá lehel. Csak utalunk arra, hogy milyen szerepe van a testi és lelki exhibicionizmusnak korunk sportéletében. Az igazi sportember lelkében azonban nem az éles önértékek, hanem az értékes etikus erények: a szerénység, önfeláldozás és lemondanitűdás bontakoznak ki. Sajnos, a modern sportéletet meghatározó külső tényezők és a rossz vágányokra terelt sportkultusz mind az értéktelen és káros kihatású negatív önértékek érvényesülésének kedveznek.

A hieropatikus érzelmek egész sora is kivirágozhatik a sportoló lelkében. Ezek az érzelmek főleg az együttssportolókra irányulnak; ilyenek az ellenfel megbecsülésének, az együttérzésnek, együttörűlésnek az érzelmei, amikből idővel az együttssportolók és általában a sportolók iránt érzeti meleg vonzalom alakul ki. Kifejlődik a bizalom érzelme, amihez majd a nyíltság, jóakarát és tisztelet járul. Mindezek az érzelmek a kölcsönös megbecsülés, jóakarát és tisztelet egybefonódása után kialakuló, erűlelből fakadó lovagias magatartáshoz és bajtársiassághoz vezetnek. Ezeket a szép és nemes érzelmeket a barátság koronázza meg. Természetes, hogy a sportoló heteropatikus érzelmei negatív irányba is eltolódhatnak. Ez esetben különösen az irigység, féltékenység, káröröm és hamis nagyravágyás rűt érzelmei hatalmasodhatnak el a lélekben. Belső összefűggésben állanak ez utóbbi érzelmek a győzelem és a teljesítmény külső megbecsüléséből és értékeléséből, ez által pedig a sportoló személyiségének másokkal szemben való megbecsüléséből fakadó érzelmekkel, a dicsőséggel, hírnévvel és a presztízzsel.³

A sportolás által kibontakoztatott érzelmek összhangzatos jellemei alakíthatnak ki. Az érzelemlágra gyakorolt hatás a szociális, közösségi érzések fejlesztésével még mélyebb jelentőségre tesz szert. A sport igen hálás megnyilvánulási terűlete az ember társas ösztönének. A kölcsönös megbecsülés, rokonszenv, lovagias magatartás a társas közeledés tényezőjeként hatnak; ebben az irányban nyilvánul meg a sportolók hasonló értékelése és éle'formaigenlése is. Az önértet, becsvágy és a szenvedélyes versengési törekvés bizonyos feszűltséget teremlenek a sportolók között, de közvetve mégis a társas közeledést szolgálják. A baráti szellemű légkör kialakulása után a fejlődés következő fokán a szolidaritás.

1. W. Böhle: Die Körperform als Spiegel der Seele.

2. Dyroff: id. m. 24-28. o.

a kollektív felelősségérzés és a nemzeti érzés jelentősége mélyül ki. Igen erőteljesen hat a sport szabályozottsága is a sportérzelmek világára. A sport etizáltságát leginkább kifejező kötelességérzés a társak és a haza irányában mellérendeltségi érzelmként, magával a sporttevékenységgel szemben a normák követését és a sportéosz tiszteletét jelentő és kifejező alárendeltségi érzelmként nyilvánul meg. Ezek az érzelmek magyarázzák meg, miért tapad az egyén oly erősen a sportközösséghez s veti alá magát a közösségi törvényeknek, formáknak és érdekeknek.¹

A társas vagy néplélektani vonatkozások közül a következőket emeljük ki. A sporicelekvések az ember cselekvésformáiból (futás, ugrás, úzás, viaskodás, birkózás, vadászás, kollektív ünnepi játékok) alakultak ki, tehát az ősi létfenntartó, hatalmi tevékenységek kifinomult származékai. Úgy a természeti, mint az alacsony művelődési szinten lévő népeknél (vagy néprétegeknél) vannak bizonyos sportjellegű társasjátékok. A folklorisztika tanúbizonysága szerint az alapvető sportformák vagy ejemi hatalmi cselekvésekből, vagy kollektív játékokból származtak le. Általában egy nép temperamentuma, gyakorlatiassága, serénysége, aktivitása és játékhajlama jellegzetesen kifejeződik játék- és sportéletében. A görög ember legjellemzőbb megnyilvánulása az esztétikai és állampolgári neveléssel szorosan összeforrt gimnasztika, valamint az atlétikai versengés, az agónisztika volt. Rómában a nemes szellemű görög testi kultúra nem tudott meggyökerezni, mert a római teljesen a katonai diszciplína népe volt; a katonai gyakorlatok mellett azonban kedvelték a labdajátékokat. Ezzel függ össze az a történeti tény, hogy a legtöbb modern labdajáték Itáliából ered. Az angolszász eredetű modern sport sokkal inkább kollektív és korporatív megnyilvánulás, mint a görög agónisztika volt. Az angolok sportéletét egyrészt a fair play szelleme, másrészt pedig a faji expanzivitásból fakadó versengés jellemzi. A déli népeknél az atlétika nem honosodott meg, csak néhány eleven és érdekes, látványosságszerű sportjáték hódította meg a tömegeket. A magyarság sportjára a színes, eleven képzelettől áthatott, lendületes játék jellemző. A harcszerű és harcalakú sportok, par, excellence a vívás és pártjátékok, képviselik azt a szférát, amelyben faji és nemzeti tulajdonságaink nagy kifejező erővel és értékkel megnyilvánulnak. Talán nincs még egy nép az angol mellett, amely olyannyira sajátos nemzeti tartalommal tudná a sportot megtölteni, mint a magyarság.²

Korunk legexpanzívabb megnyilvánulása a sport: nemcsak a szoros értelemben vett sportolók közösségének, hanem a sport iránt érdeklődők, vonzódók és rokonszenvezők ügye is. A sportélet kimagasló eseményei — a versenyek és mérkőzések — rendszerint barátokból és érdeklődőkből álló nézőközönség jelenlétében mennek végbe. Ez a közönség tömeget alkot, amelyre a tömeglélektan törvényei érvényesek. A sporttömeg homogén vagy heterogén alkatú lehet. Homogén sporttömeg pl. általában az atlétikai versenyek közönsége. Az igazi sporttömeg heterogén alkatú, mert két homogén tömeg elegyüléséből, a mérkőző két csapat pártját alkotó csoportok összeolvadásából létesült, illetőleg kialakult tömegeből áll. *Le Bon* a tömegek lélektanáról irt munkájában nem emlékezik meg a sporttömegről, holott ez a tömegek egyik legjellegzetesebb típusa. Az általában már előbb jellemzett sporttömeg teljesen beleéli magát az előtte

1. Komis: A lelki élet. III. 301. stb., Peters: id. m. 69. o.

2. Hagemann: Spiele der Völker, Bücher: id. m., Dyroff: id. m., Stratts: Sportand pastime of the English people., Siklóssy: A magyar sport ezer éve.

lepergő cselekvésbe, együtt játszik a sportolókkal s rendszerint a mérkőző csapatok valamelyikével azonosítja magát, annak a pártján áll. A győzelem vágya szenvedélyes hévvel elhatalmasodik a tömegen s a játékot a két párt indulatainak nyilvánítása kíséri. Két tömeghangulat érvényesül a sporttömegben, melyek érzelmi fertőzés útján indulatgerjesztő hatást gyakorolnak. Ez a hatás nemcsak a két pártból álló, sőt szabatosabban kifejezve, az egymással összekevert, de mégis élesen elkülönülő és szemben álló, két különböző irányban beleérző és velejátszó tömegre, hanem a sportolókra is kisugárzik s a tömegindulatoktól befolyásolt játékosok ezért első sorban is tömegeik kielégítésére törekednek. A tömegindulatok hatása alatt a sport eldurvul: játékos keretei között komoly tevékenységgé lesz. Egyébként is általános érvényű elvként állapítható meg, hogy a látványossággá süllyedő sport a tömegindulatok befolyása alá kerülvén a nézők szenzációéhsége kielégítésének eszköze, azaz a sportmivoltból kivetkező attrakció, a sportolás pedig komoly tevékenységgé lesz.

Természetesen nemcsak ebben az irányban nyilvánul meg a sport tömeglélektani hatása. Hatalmas erejű propagandát jelent a testnevelés érdekében, széles tömegek érdeklődését kelti fel és igen sok egyént e nézők sorából a palestrába vezet. Egyes gondolkodók a sport iránti ropant érdeklődést körtünetként magyarázzák. Ez a felfogás azonban téves és tarthatatlan. Ugyanis a széles néprétegek, amelyekből a sportolók és a sportközönség oroszlánrésze sorozódik, csak a sport iránt tudnak még komolyan érdeklődni. Magasabb rendű értékek szolgálatának aligha lehetne megnyerni ezeket a tömegeket, hiszen a sport nagy térhódítása előtt sem érdeklődtek szellemi jelentések iránt, ennél fogva ha nem volna sport, akkor sem lenne mélyebb a szellemi értékek iránti érdeklődés. De még így sem szabad a sport széleskörű hatásának értékét lekicsinyíteni s abban a merő és öncélú testiség megnyilvánulását látni. Hiszen a sport ma a testnevelés gondolatának legnagyobb hatású agitátora, a nemzet érzet lángrobbantója és ápolója. Végül arra is utalnunk kell, hogy a sport étosza a tömegek erkölcsiségére is — habár nem olyan mértékben, min a hellén gimnasztikáé és agónisztikáé — kisugárzik.

A sportolás lélektanának vázlata úgy lesz teljes, ha elemzésünket a karakterológia területére kiterjesztve jellemezzük a sportember típusát s megállapítjuk a gyakorlati élet főbb típusaihoz való viszonyát.

A sportember a cselekvő-ember új típusa, akit a huszadik század alakított ki teljesen, mint ahogy a technizálódás mellett a sport korunk legjellegzetesebb megnyilvánulása. Az élet technizálódásával és uniformizálódásával általában szorosan összefügg a sport széleskörű elterjedése. Úgy a sport, mint a technika elkülönülődéshez, a szak és a határozoti kialakulásához vezet. Az alaptevékenységen belül ennél fogva sok irányú elkülönülés érvényesül. A sport világban, ugyan úgy mint a modern élet bármelyik viszonylatában: szinte végletekig vitt differenciálódás tapasztalható. Valóban, korunk egyrészt a tömegek, másrészt pedig a mindent elszurkító szakemberek kora.

A cselekvő élet embereinek egyik legélesebb vonásokkal megmintázott típusa a sportoló, ez a jellegzetesen serény, kitartó akarat rugójától hajtott, a részlet mezején buzgólkodó, külső megbecsültetésre törő ember. Sportemberünk nem az integer cselekvésvilág embere, sőt, tevékenységének súlypontja még a gyakorlati élet egészére sem esik, hanem ezen a széles területen is olyannyira otthonosan forgolódik, hogy felületes szemmel nézve szinte a hétköznapi élet zsenijének lehetne megem-

líteni.¹ Az Ő igazi területe a játékkeretek által meghatározott sziget és rrjenedék: a részletet; ennél fogva a sportember, éppen úgy, mint a játékos, csak a részletben tud igazán egész ember lenni. A sportolót uniformizált alkat jellemzi: ő a pontos, precíz, önálló iniciatívákat nem tűrő, szűk funkcionális! körhöz kötött, gépies cselekvés embere. Nem csoda tehát, hogy a vérbeli sportolók alkatilag megegyeznek egymással; valósággal úgy hasonlítanak, mint két tojás.

Tekintsük át most a cselekvő ember főbb típusait, hogy megállapíthassuk a sportember helyét, valamint az egyes típusokhoz való viszonyát.

A cselekvő ember típusai, a praktikus életre beállított, jellegzetesen megmintázott alakjai a teljes élet és a részletes pólusai körül diametrálisan helyezkednek el. A teljes élet és részlet emberének fő típusai mellett van még egy harmadik, nagy jelentőségű típus is, melyet legkifejezöbben az élethelyzetnélküliség, élethorizontnélküliség jellemez. A fő típusokba tartozó formák száma csökkenő természetű. Egészen természetes, hogy a teljes élet birodalma a leggazdagabb; a részletnek néhány formája van; a horizontnélküli típus pedig teljesen egynemű, semmi változatosságot sem mutat.

A tettszféra vagy gyakorlati élet a teljes hatalomnyilvánúás birodalma. A hatalom embereinek sorából kiemelkedik az uralkodói típus; a fejedelem, aki mintegy ellenmondás nem tűrő, le igazó és organizáló akarattal ragadja meg a gyakorlati élet egészét. Az abszolút hatalom es akarat embere mellett a hadvezér, a politikus, az agitátor és a nagystíli Üzletember a speciális hatalomnyilvánítás emberei, A gyakorlati élet bizonyos rétege, hatalomminősége érdeklí őket elsősorban: a stratégát a harci hatalomérvényesítés, a politikust a gyakorlati élet szabályozásának összes szálai fölött való rendezkezés, az agitátort az emberek cselekvésének szuggesztív, világnézeti irányítása által képviselt hatalom, az üzletembert pedig az anyagi, gazdasági uralom.¹ Ezek a típusok sajátos beállítottságuknak megfelelően az életet a maga gyakorlati valóságában egészen, feltétlenül és korlátlanul igénylik és megragadják.

A teljes élet fölö'li uralomra törő pozitív cselekvő emberrel szemben három jellegzetes arcélú típus, a kalandor, a játékos és a sportember képviseli a részletet. A teljes élet embere az abszolút komoly valóság területén működik, uralkodik, kormányoz; ezzel szemben a részlet területén lokalizáltsággal, a működési terület korlátozottságával, elrekessz llességével, a hatalomnyilvánításnak a teljes élettől elvonatkoztatott szigetre való áttoltságával találkozunk. A kalandornak a gyakorlati élei egésze a játéktérs és működési terryuma. Neki a teljes élet szigetként, részletként van adva, ahol szabadon kileng, csapong, kalandozik, megnyilvánul, azaz uralom nélkül, felelőtlenül és ötletszerűen gyakorolja hatalmát. A játékos pontosan meghatározott és a teljes élettől elszigetelt játékkörön belül fejli ki részletét. Játékos és kalandor közöli sok megegyező alkati vonás mellett az a főkülönbség, hogy a játékos felelőtlen és öncélú tevékenységét részletté teli játékszigeten fejti ki, a kalandor

1. Peter : id. m. 89. o.

2 A cselekvés emberének karakterológiai elemzése a cselekvés elméieí problémakörébe vág. Alapvető jelentőségű vizsgálatokat végzett ezen a téren Jaspers (id. m.), Spranger (Lebensformen 1925), legújabban pedig Brandenstein vetett lel idevógóan n.ely indulatokat (id. m.). Figyelemreméltó Dékány István karakterológiai alapvetése is. Az emberi jellem alapformái. Athenaeum. 1932.)

3. Idézett munkák.

viszont semmiféle bekerültséget sem ismer, neki az élet és minden élethelyzet csak kaland és kalandlehetőség. A sportoló szintén a részélet embere, ámde ő a teljes-élet komoly és valós törekvéseinek megfelelő beállítottsággal tevékenykedik játékszíjén. Ugyanis a sport komoly, valós, távoli kihálásaiban konkrét hatalomérvényesítést jelentő tevékenység s mint részélet, ezernyi vonatkozásban szövődik a teljes életbe.

A részélet típusnak perverlálódásakor a cselekvő ember pseudó típusai állnak elő: a kalandor megjelenhet a fejedelem, politikus, az agitátor stb. maszkjában, ugyanígy a játékos és a sportember is. Különösen a két előző típus pozitív cselekvésformák közti megnyilvánulása romboló hatású, míg a sportembernek a pozitív formakörben való megjelenése kevésbé von ártalmas következményeket maga után. A pozitív tett-emberek formakörében fejedelemként, politikusként, közigazdászként stb. megjelenő sportember józan, racionális, latolgotó szakember lesz, aki minden originalitás nélkül működik.

Külön kell foglalkoznunk a cselekvés világának legalacsonyabb rendű típusával, az élethorizontnélküli emberrel. Ezt az alapvelő jelentőségű, de a karakterológiai vizsgálat által elhanyagolt típust legkifejezöbben az élethorizontnélküliség, távlatnélküliség, továbbá az elemi életcélokra való közvetlen és kizárólagos beállítottság jellemzi. A horizontnélküli ember szorosan hozzátapad az elemi létfenntartó tevékenységekhez: csak az önfenntartás és a fajfenntartás elemi hatalmi céljait szolgálja, semmiféle távolabbi uralom megragadására nem törekszik, világnézeti tekintetben pedig tipikus nyájember.¹ A görögök jói látták a széles kire/gésú és /teljes életbeállítottságú tevékenységek, valamint a röghöz tapadt, szabad életszemlélethez felemelkedni nem tudó, szolgálai és elemi életfeladatokra irányuló tevékenységek közli különbséget. Ezért megkülönböztették a szabad emberhez méltó tevékenységeket terga) a banauson, a thetikon, a szolgaság, a bér munkásság vonatkozásaitól meghatározott tevékenységektől. Az élethorizont nélküli típus emberét legáltalóbban banausikus embernek nevezhetjük el. Jellemző erre a típusra, hogy önmagának meleg, társas kereteket sem képes kialakítani, ennél fogva egyoldalúan van alávetve és meghatározva az életben. Felemelkedésének egyedüli módját az alárendeltségi állapotba való helyezkedés jelenti. Ezért van az, hogy a banausikus ember otthonosabban érzi magát a diszciplína és a drill világában, mint a szigorú alárendeltségi viszony nélküli életben.

A sportember és a banausikus ember formaköre között igen bensőséges kapcsolat van. A sportoló típusa ajkolja azt a magasabb formát, amivé a banausikus ember fejlődhetik. És valóban, a sport életformája ragadja és mozgatja meg legjobban a banausikus típust s részére a kulturális felemelkedés tényezőjeként adódik. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a sportember önálló típust képvisel, nem pedig a banausikus forma tisztultabb, fejlettebb, értékesebb megnyilvánulását.

Mintázzuk meg ezek után a tipikus sportember képmását. A játékos keretű részélet terén serénykedő, eszményként beállított sportoló szemes, ügyes, serény, kötelességtudó, megbízható, következetes, állhatatos, önfegyelmédit, gerinces, becsületes, jószándékú és nyílt, lovagias, baráti hajlamú, társaival szolidáris, kollektív felelősségtől áthatolt, társadalmilag, formálható, de külső értékekre és eredményekre tekintő, játékos mivoltában kissé könnyebb fajsúlyú, józan életbeállítottságú és nemes becsűvagyú, kultúrértékeket szolgáló, fejlődésképes ember. Ezzel a pozitív, ked-

1. Adickes · Charakter und Weltanschauung. 1907, Dekény · id · m.

vező képpel szembe állíthatnánk az eszmény torzképét, a játék keretein túllendült és tiszta lényegében összeomlott sporttevékenységet űző ember jellemrajzát. Nyilvánvaló azonban, hogy amint ez esetben a tevékenység nem sport, úgy az elfajult tevékenységet kifejtő egyén sem sportember, hanem vagy játékos, vagy banausikus ember.

A sportolás lélektanának tárgyalása alapján a maga teljességében kibontakozik előttünk a sporttevékenység pedagógiai jelentősége. Valóban, a testi kultúra leghatékonyabb tényezőjének minősül a sport, nagy nevelő értéke pedig annál is inkább hatékonyan érvényesül az életben, mert nemcsak a tipikus sportember sportol, hanem az az ember is, aki nem életformát, de nemes szórakozást és felüdülést keres a sportban s annak keretében úgy testét, mint lelkét egyaránt nemesíti. A sportolók többsége nem tipikus sportemberekből, hanem elméleti, gyakorlati és művészi típusú egyénekből áll. Nagy jelentőségű ez a tény, mert ezek a sportolók szórakozásból sportolnak, miközben a sport értékei testi és lelki valóságukban szabadon és szépen megnyilvánulnak. A „tipikus” sportember nem a sport immanens eszményének megvalósításáért, hanem mint bajnok és üres siker- és presztízsemben merő csúcsteljesítményekért verseng. Sajnos, a szélsőséges reklám és szenzációhajhászat következményeként a köztudat tévesen a bajnokot látja a sportember megtestesülésének.

VI. A SPORT ÉRTÉKEI.

A sport lényegét, szerkezetét, jelentését és a sportolás lélektani mozzanatait megismertük. Már a sport alkatának vizsgálata cselekvéseméleti megállapításunkat igazolta, ami szerint a sport bonyolult magasépitmény: kulturális megnyilvánulás. Ebből következik, hogy tanulmányunk úgy lesz teljes, ha jelenségünket mint kulturális hatást és alkotást is elemezzük. Az első tisztázandó kérdés a sport értékeire vonatkozik.

Kétségtelen, hogy a sport önmagában is érték, ámde ez a *végső*, a kultúra egészében feltáruló értékesség azon értékek által érvényesül és valósul meg, amelyek a sporttevékenység konkrét valóságából fakadnak. A sport önmagában vett értékessége szorosan összefügg a lényeg jelentőségével, mert aminek jelentése és jelentősége van, az értéket is képvisel. Láttuk, hogy a sport lényege valóban elválaszthatatlanul összefügg értékelméleti kérdésekkel, a lényeg vizsgálatakor is több irányban felmerültek már értékproblémák. Ezek a kérdések egyrészt a sport által megcélzott és érvényesített értékekre, másrészt pedig a sport értékességére vonatkoznak. Ennél fogva a sportforgalomban összefutó és csomópontot alkotó értékszálakat kell most megállapítanunk. Először is a sport értékeit, majd az értékek pontos megállapítása és sport kultúrfilozófiai jelentőségének feltárása után a sport végső értékét kell igazolnunk.

Mi a sport közvetlen célja? Mit szolgál a sport? Kétségtelen, hogy az életet, az élet fenntartását és fejlesztését munkálja, hiszen konkrét valóságában mozgásból, testgyakorlásból áll. A sport célja az emberi test biológiai szervezettségéből folyik: a testet gyakorolni, edzeni és fejleszt-

teni kell, mert máskülönben satnyulásnak indul. E biológiai szükséglet-kielégítést legeredményesebben és leghatásosabban a sport szolgálja, mert nem kényszer útján tevékenykedtet, hanem életösztönének központjában ragadja meg az embert. A biológiai szükségletek kielégítésére irányuló testgyakorlás (sport) elemi célja az egészség biztosítása. Az egészség szolgálatában jelentősen szolgálja a lélek egészségének biztosítását is: megfékezheti a szélsőséges, szenvedélyes lelki megnyilvánulásokat, tehát mintegy rövidzárlat elleni biztosítékként szolgál;¹

Az egészség alapvető jelentőségű vitális érték. Élettani értelemben az egészség az élet normális formájában és aktivitásban nyilvánul meg. Mélyebb értelemben egy szubsztanciális létező tökéletes megalkotottságát jelenti, amelynek részei a legcélszerűbben funkcionálnak. Az egészség lényedében hatalom, mert a testünk felett való hatalomnyilvánítást, azaz uralmat jelenti. Ez az uralom nem más, mint a test lényegének, a formának érvényesülése és uralma. Az egészség valamiképpen mélyen összefügg a szellemmel, amint *Dyroff* mondja: a szellemség előfoka. Ahonnan hiányzik az egészség» a totalitás, az erők és funkciók egyensúlya, ott formavisszagöngyölödési jelenségek mutatkoznak. Az egészséges elmentéte a beteg, a satnya, a hanyatló és a visszafejlődő; a szervesség alacsony, szunnyadó rétegében pedig a csonka, a torz és a nem teljes.

Az egészség a szó szoros értelmében alapfeltétele az élőnek; mint érték szintén alapvető jelentőségű. Nélküle nem törekedhetnénk a többi életérték kibontakoztatására, ezek nélkül pedig önmagunk tökéletesítését és abszolút életcéljainkat, valamint a kultúrát sem szolgálhatjuk. A fenntartásnak, építésnek, fejlődésnek, az értékek munkálásának alapfeltétele az egészség.²

Igen fontos, hogy a sport helyesen szolgálja az egészséget, nehogy túllépje azt a határt, amelyen túl már káros következményeket vonhat maga után.

A sport célja nem merül ki a test szerves teljességének, egészségének, a lélekkel való harmóniájának megvalósításában: az egészséges test teljesítőképességét, hatalomnyilvánítását, erejét is fokozza. Az erő is a vitális értékek közé tartozik. Az erő hatalomforrás, az egészséges test elemi célmeghatározottságú megnyilvánulása. Egészség és erő szorosan összefüggnek; ugyanis az egészség nem önmagában lezáruló és önmagán túl nem mutató állapota a testnek, hanem éppen alapja és forrása az erőnek, ami által önmagunkat a világfolyamat tényezőjeként kifejezhetjük és érvényesíthetjük. Az erő tehát az egészséges test képessége, fokozható, világalakító megnyilvánulása. Az egészséges test megnyilvánulásaként pedig vitális értéket alkot, ami annál is inkább pregránsan érvényesül, amennyiben minden cselekvésünk és tettünk erőmegnyilvánulás. Az erőnek ezt az értékességét különösképpen a sport lényege hangsúlyozza s mint olyat tünteti fel, amit érdemes és kell kifejlesztenünk. Az cselekvésvilág lényegmeghatározó mozzanatát az erő, mint a hatalomkifejezés alapja határozza meg. Erő nélkül nincs hatalom és uralom.

A testi egészség és erő megvalósulása a testi szépség kibontakozásához vezet. A sport a maga egészében olyan sajátos, szerves alkotótevékenységként is felfogható, amely a test tökéletes szépségének kialakítására irányul. Belső valójában a testi egészség és szépség mélyesen összefüggnek. Ez az összefüggés jelentése a következő: Az egész-

1. Dyroff: id. m. 17. o.

2. Brandenstein: Bölcséleti alapvetés. 506. o.

ség előfeltételét az ápoltság, a gondozottság, tehát az elemi festi kultúráltság alkotja; az egészség pedig szerves teljességet, teljes határfokban érvényesülő fonnál jeleni. Az ápoltság, egészséges, teljes és összhangzatos test a faji ideált, az ember testi eszményét is kifejezi.¹ Az egészséges és erős test vitális értékessége szépségként tárul fel; a magvalósult forma műalkotásként is meghatározza az embert. A sport által kialakított szerves szépség nemcsak a test három dimenziós, plasztikus valóságában, hanem működésében, cselekvésében, hatalomnyilvánításában és uralmában, mozgásának célszerűségében, kifejező erőből való áhálottságában, eleganciájában és intelligenciájában egy szóval a cselekvések kivitelezésében tükröződő tökéletes dinamikában és ritmikában nyilvánul meg.

Egészség, erő és szépség a sport értékei. Miközben a test régiójában ezek az értékek megvalósulnak, egyúttal a lélek egészségének, erejének és összhangjának biztosítása is megtörténik. A sportolás lélektanát tárgyalva láttuk, hogy e tevékenység nemcsak a testi, hanem a lelket is hatalmas mértékben alakítja, fejleszti, és kibontakoztatja. Vájjon melyik érték érvényesül leginkább a sport lelki megnyilvánulásai révén?

A sporttal kapcsolatos érzelmi és akarati megnyilvánulások legfelsőbb fokozaton a bátorságban összegeződnek. Ennélfogva a cselekvő ember önfejlesztése úgy lesz teljes, ha a testi totalitáshoz a cselekvő lélek teljességét jelentő bátorság erénye járul. Már az egészség és erő az élet felett való elemi uralmat jelentik, de ez az uralom kifejező, a tárgyi világban csak az esetben alapozhatja meg törekvéseinket, ha lelkileg is képesek vagyunk győzelmes hatalomérvényesítésre. Ennélfogva egészség, erő, szépség csak akkor értékesek és érvényesülhetnek, hogyha a cselekvő lelkileg is egészséges és erős, azaz önuralkodó, fegyelmezett, nemes becsvágyú, állhatatos és magabizó ember. Mind ezek a lelki tulajdonságok cselekvő bátorságban nyilvánulnak meg. A bátorság lényegevei szorosan összefügg a lovagias magatartás és a generozitás. A sport legmagasabb rendű értéke tehát a bátorság, a cselekvést lelkileg megalapozó, erőt érvényesítő nemes tett-készség, ami által az ember szembeszáll a nehézségekkel, a bizonytalannal és a kockázattal. A bátorság a cselekvés lényegmeghatározó értéke és lendítő ereje.

Az egymással koordinált vitális értékek: az erő, egészség és szépség szorosan összefüggnek a bátorsággal s egységet alkotó kapcsolatukban magasabb szférába emelkednek. A bátran cselekvő, egészséges és erős ember úgy testileg, mint lelkileg szép és jó; megvalósul benne a kalokagathia eszménye. Az agathia természetesen nem az erkölcs, hanem a cselekvés, a tett szempontjából kell érteni: ez értelemben a helyes és célszerű, a lehető legeredményesebben keresztülvitt cselekvés alkalmas és jó; az erre való készség pedig érték, agathia.

A kalokagathia teljes jelentése természetesen nem a sport körében, hanem az integer élet birodalmában érvényesül. Ebből következik, hogy a kalokagathia eszményi céljától meghatározott sportcselekvés a felsőbbrendű, integer ember kialakítását szolgálja s egyenesen a szellem kibontakozásának előkészítő fokozatát alkotja. Úgy kultúrfilozófiai, mint pedagógiai szempontból mély távlatú igazság következik ebből a sportérték-szolgáltató és megvalósító tevékenységből, kedvez a magasrendű lelki élet kifejlődésének s alkalmassá teszi az embert komplex életfeladatok betöltésére.

1. Dyroff: id. m. 20. o.

A vizsgált értékekről kell néhány szót szólnunk. Az egészség, erő és bátorság az értékek rangsorában a következő helyet foglalják el: tartalmilag vitális és diszpozicionális értékek, hasznosak és nélkülözhetetlenek, msrl feltétlenül szükségesek az élethez, a cselekvéshez, s ez által a távolabb eső, magas rendű értékek megvalósításához. A vitális értékek az abszolút, ideális értékekkel szemben reális értékek. A vitális értékek Önmagukban is értékesek, mert a cselekvés világát határozzák meg, életteljesség és abszolút érték tekintetében azonban eszközértékűek.

A vitális és ideális értékek összefüggését *Platon* fedezte fel. A nagy idealista gondolkodó késő öregségében revidálta a gyakorlati »életre vonatkozó tanait s a Törvényekben az emberi természet irányvonalait követve fejté ki, hogy milyen államot lehet az ember világában megvalósítani. E munkájában ismét osztályozza az értékeket s élesen megkülönbözteti egymástól az emberi és az isteni javakat. Az emberi javak az egészség, szépség, erő (testi erőj és gazdagság, az isteni javak legmagasabbika és rangelsője pedig a bátorság. íme, azt látjuk, hogy a sport vitális értékei teljesen egybevágnek a platóni emberi javakkal. (Ezek közül a negyediknek, a plutosnak is megvan a maga jelentősége a sport terén, ugyanis azt fejezi ki, hogy bizonyos anyagi függetlenség nélkül aligha állhat módunkban a sportolás, A klasszikus görök felfogás szerint csak az anyagilag független ember élhet szabad emberhez méltó életet, csak annak állhat rendelkezésére magasrendű vagy öncélú tevékenységek gyakorlásához szükséges szabad idő.) Igen meglepően hat, hogy bölcselnök a sport betetőző értékét, a bátorságot, az isteni javak élére helyezi. Vájjon miért a bátorság telőzi be az isteni javak, értékek sorozatát? Kétségkívül azon mély belátás folytán, hogy a vitális értékek leglányegükben összefüggnek a cselekvés legmagasabb rendű értékével, a bátorsággal. *Platon* azért tartja a bátorságot a legértékesebb erénynek, mert belátta, hogy úgy az emberi, mint az isteni értékek megvalósításához, a teljes élet kivívásához bátorságra van szükség. Az első emberi érték, vagy jav, az egészség, az életet és az élet eleven valóságát, — a rangelső isteni érték, a bátorság pedig teljes cselekvésvilágunkat és az értékmegvalósító életet alapozza meg.

Nem véletlen, hogy ezt a modern szellemű, mély belátást és életbölcsséget tükröző tanítást a görög szellem fejtette ki, melynek egyik legjellemzőbb megnyilvánulása a helyes cselekvésre nevelő, eszményi szolgáló testi kultúra kialakítása volt.

A sport végső értékessége magas jelentéselvek érvényéből, a sport kulturális jelentőségéből következik. A sportcselekvés kultúrcselekvés, mely nemcsak a testi kultúrát, hanem a kultúra egészét szolgálja. Kulturális hatása egyrészt a test nevelésében és a jellem kedvező irányú fejlesztésében, tehát az egyén kiművelésében, másrészt pedig a kultúra egészének szolgálatában nyilvánul meg. A sport érték, kulturális hatás és megnyilvánulás. Mint kulturális jelenség: társadalmi és kulturális jelentések és jelentésvonatkozások rendszere és halmozódása. Kulturális valóságában önnálló jelentést képvisel s a kultúra nagy egészébe ágyazottan érvényesülnek a maga speciális jelentéseivel

VII.

A SPORT KULTÚRFILOZÓFIAI ELVEI.

A sport úgy a testi kultúrának, mint az összkultúrának szerves része és megnyilvánulása. Ennélfogva mint kultúrértékre és kulturális alkotásra hatásra és jelentérendszerre érvényesek reá a kultúrára vonatkozó általános jelentéselvek: a halmozódás, az önállósulás, továbbá a differenciálódás és integráció elvei. Ezek az elvek a sport szférájában a következő jelentést tükrözik:

Λ sport nemzedékek építő munkája révén, hatások es eredmények halmozódásaként alakult ki es fejlődik.

Mint kulturális hatás és alkotás, egyre inkább alkotójától független jelentésre tesz szert, vagyis önállósul. (Ez a sajátos önállósulás különösen a motorsportnál érvényesül.)

A sport világa állandó differenciálódást mutat.

Ez ez elkülönülési folyamai a sport integrációjával, uniformizálódási jelenséggel párhuzamos.

Mínt hogy a sport önálló jelentésű, jelentőségű és értékű kulturális valóság, megvannak autonóm jelentésének megfelelő speciális kultúrfilozófiai elvei is. A speciális jelentéselvek az összkultúrához való viszonyát és azzal való összefüggését határozzák meg.

Az első specialis kultúrfilozófiai elv a sport valóságából, valamint lényegének értékszolgáló meghatározottságából ered s azt fejezi ki, hogy e tevékenység mindig a kultúra egészei szolgáló eszköz kell, hogy legyen, vagyis mindig a testi kultúrát s ez által az összkultúrát a szellem irányvonalában szolgálja. Ez az alapvető jelentőségű törvény a következőképpen szól.” A sporttevékenység es összeletvekcynység között egyensúly kell, hogy legyen.

Vegyük közelebből szemügyre ez elv, illetőleg törvény jelentését. Formai, szempontból kateógikír», vagyis feltetlen engedelmisséget követel; feltetlen parancs formájában azt is kifejezi, hogy megszegése büntetésre méltóságot von maga után. Valóban, c törvény megsértése valóságos megtorlással: a sporttevékenység összeomlásával kapcsolatos s olyan romboló tendenciákat szabadít fel, melyek az egyén etikus és vitális lényét megsemmisíthetik. A sport csak akkor helyes, igaz és értékszolgáló tevékenység, ha a részélet területén a maga étoszától minősítve nyilvánul meg s nem lendül át a teljes élet szférájába.

Az a probléma merül fel itt: vájjon hol húzódik a sport és a teljes élet határa? A legszélsőségesebb eset az, amikor a sport a határok és korlátok ledöntésével komoly élettevékenységgé és életformává válik. Csakhogy ekkor a sportra vonatkozó egyensúlyelv abszolút érvénye következtében a sport, mint olyan, megsemmisül. A keresett határ a szórakozás, a felüdülés, a természetkövetelte testgyakorlás és fejlesztés tevékenységeihez szükséges időtartammal és e tevékenységeknek az abszolút ételiszolgáló, praktikus tevékenységekhez való arányából határozható meg. Arra kell vigyázni, hogy az eszköz öncéllá ne legyen, és a részélet (a játék, a sport és a szórakozás) helyesen szolgálja életünket. Tevékenységeink, törekvéseink, értékszolgálatunk, életmegvalósításunk súlypontja mindig a teljes élet mezejére essék, még akkor is, ha a részélet területén tevékenykedünk. Hogy a káros hatású, romboló és

kultúrelles tendenciákat életrekeltő súlyponteltolódás be ne következ-
hessék: mérséklettel kell a részélet régiójában tevékenykednünk.

Az egyensúlyelvől fontos következményeket vonhatunk le s azokat a sport valóságához közelebről alkalmazva, egészen pontosan meg-
állapíthatjuk a sport és a komoly élet határvonalát. Tudjuk, hogy az
egyensúly-törvény megsértése a tiszta sporttevékenység megsemmisülé-
sét vonja maga után. A törvény megsértése két irányban keltheti fel a
romboló tendenciákat, amelyek úgy a test, mint a lélek irányában nyil-
vánulhatnak meg. Van a sportnak egy veszélyzónája, melynek határát
átlépve az egyén erőforrását a tevékenység teljesen igénybe veszi, ki-
meríti, sőt az ember vitalitásának központját támadja meg. Akkor áll elő
ez az eset, ha testi izomerőnket túlterhelve, nagyobb teljesítmény produ-
kálására törekszünk, mint amit testi felépítettségünk és tartalékerőforrá-
saink megengednek.¹ Úgy az állandó, mint az időszakos túlterhelés komoly
veszéllyel jár, mert a veszélyzóna átlépésével a sport lényege: az egész-
ség és erő fejlesztése megsemmisül, sőt az erő túlfejlesztésével a belső
szervek túlterhelhetnek, ez pedig az egészség összeomlását, a túlkompen-
zált szív és izomrendszer romlását vonja maga után. Elrettentő példaként
lebeg előttünk a túlerős tréningnek és a megfeszített versengésnek szívre
és idegrendszerre gyakorolt kártékony, sőt gyilkoló halasa. A testi ve-
szélyzóna mellett lelki veszélyzóna is van. A túlhajtott és végletesen egy-
oldalúvá lett sporttevékenység lelki veszélyzóna ott kezdődik, ahol a
sport értékszolgálatát háttérbe szorít s a cél a mindenáron, akár a szer-
vezet idő előtti felőrlése árán kivívott győzelem és presztízs lesz. A lelki
veszélyzónát akkor lépi át a sportoló, amikor a sport élettevékenységé-
nek központjába kerül s onnan minden más tartalmat háttérbe szorít.
A szellem életében ekkor értékelles és életellenes tendenciák kere-
kednek felül, a sportoló lelkében pedig a hamis és túlhangsúlyozott
becsvágy, nagyravágyás, hiúság, féltékenység burjánzik el, a tevékeny-
ség is értelmetlen látványossággá és rekordhajhászattá süllyed. E zó-
nába egész sportközösségek és a sport iránt érdeklődő széles tömegek
is belesodródhatnak. Súlyos kihatású ez a jelenség, mert üres erőkul-
tuszhoz, teljesítménysztülethez vezet s egyúttal a komoly ériek há-
ttérbe szorítását, elnyomását, az elért kultúrszínvonalról alacsonyabba
való zuhanást jelenti. A sport értekeinek lefokozódása és semmibevétele
a testi kultúra züllését és a szellemtől való elfordulást: az igazi érté-
kekkel szemben való közönyt eredményezi. A veszélyzónák két egymás-
sal koordinált rétegben helyezkednek el. Ha az egyén az egyik "határát
átlépte, úgy a másik övezet hatalmas mágne is magához rántja.

Hangsúlyozzuk, hogy a veszélyzóna-elv nemcsak a sportra, de
minden tevékenységre érvényes s általában a veszélyzónába sodródott,
lényegét veszített és túlkompenzált tevékenységnek a kultúrára gyakorolt
destruáló, értékelő hatását mondja ki. A veszélyzóna-elv egyébként az
egyensúlyelv származéka, amely cselekvéseméleti szempontból a teljes
és a részlet egyensúlyi viszonyát kívánja meg. Az egyensúly-törvény
megszegése az igazi értékektől való elfordulást, valamely álérték érvénye-
sítését és lizsztetletét jelenti. Ez történik akkor, amikor hedonista vagy
hasznossági célok ejtik rabul a társadalmat, vagy amikor helytelen érté-
kelés alapján fejlesztik a kultúrát. Legjellegzetesebb példaként azt a
nagy kísérletet hozhatjuk fel, amit napjainkban próbál végrehajtani Orosz-
ország. Természetes, hogy úgy gazdasági, mint kultúrfejlesztő és nevelő

1. Fr. H. Lorenz; Sporthygiene.

törekvéseik zsákutcába vezettek, mert nem lehet a társadalmat és a kultúrát büntetlenül a történelmi materializmus elveinek megfelelő prokrusteszi ágyba törni. Mi sem jellemzőbb erre, mint az osztályharc és technika szempontjaitól meghatározott bolsevista nevelési rendszer merev egyoldalúsága és értéktelensége.

A sport sajátos elveit nem meríti ki a levezetett egyensúly-törvény és származéka: a testi és lelki veszélyzónák elve. Vannak további sajátos jelentéselvek is, melyek érvénye a sport jelentéséből és jelentőségéből ered. Ezek a sport individuális, nacionális és univerzális jelentéselvei. E három elv forrása a sporttevékenységnek az egyénre, a nemzetre és az emberiségre vonatkozó jelentése, jelentősége és értéke.

A sporttevékenység kifejtését a testi és lelki egészség biztosítása és fejlesztése teszi szükségessé. A sportolás a leest edzése útján biztosítja az egészséget, kibontakoztatja és fokozza az erőket, szórakozás keretében regenerálja az egyoldalú szellemi vagy testi munka hátrányos hatását kiegyenlíti. Az is fontos mozzanat, hogy optimális munkára nevel, mert a sportoló nagyobb mozgásintelligenciájával, ügyességével, leleményességével és serénységével a munkát a lehető legkisebb erőfeszítéssel tudja elvégezni. Az akaraterő edzésével és helyes fejlesztésével, az önfegyelmegyes kialakításával, a bátorság és lovagiasság erényének meggyökereztetésével a sportoló alkalmas lesz a helyes és célszerű cselekvésre, minél fogva az életben reá háruló feladatokat kötelességszerűen, célravezetően oldja meg. A sport individuális jelentősége éppen a helyes, alkalmas és célravezető cselekvésben csúcspontosul, ami által az egyén az éleiben derekasan helytállhat. A sportolás ennél fogva igen nagy jelentőségű az egyén számára: általa lesz képes az ember forlíier agere et páti. Közvetlen hasznossága is van a sportnak, ugyanis a sportoló ember kellően érvényesítheti veszélyes helyzetekben testi és lelki erejét, valamint ügyességét. Így méltán nt vezik az angolok az ökölvívást „the noble art of selfdefence”-nek. Mindezek alapján az individuális jelentéseivel a következőképpen fogalmazhatjuk meg: az egyénnek egészsége és a helyes cselekvési készség kialakítása érdekében sportolnia kell.

Hasznossága és értékessége folytán a sport jelentősége túlnyúlik az egyén életkörén: kihal az érzelmi és kulturális szálakkal összetűzött széles keretű közösség, a nemzet életére, kulturális megnyilvánulásaira is. A nemzet köteleibe tartozó egyének értékfelfogása a sportról divergens lehet, — egyrészt, mert számosan nem ismerik a sport értékességét és a testnevelés szükségét, másrészt pedig a sporttevékenység igazi szellemét érvényesítő szervezetek híján a sporttevékenység végletekbe csaphat és elfajulhat, — így az a helyzet áll elő, hogy az egyének egyik része negligálja, másik része pedig végletesen igenli és életformájává teszi a sportot. Ennél fogva a nemzeti közösség feladata a sport egyensúly-elvének érvényesítéséről való gondoskodás, (hiszen nemzeti és kulturális érdekek forognak kockán) tehát a sport helyes értékelésének általánossá tétele és a túlértékelésből fakadó szertelenségek meggátlása. A sport ügye a nemzet szervezett hatalomnyilvánító szervének, az államnak kultúrpolitikai feladatkörébe tartozik. Az állami beavatkozás célját az értékérvényesülés előmozdítása alkotja. Ezt azonban nemcsak az egyensúlyelv biztosítása indolja: az állami beavatkozás főmotívumai a sport egyénre és ez által közösségi és kulturális jelentőségéből fakadnak. Az államnak egészséges és erős polgárokra van szüksége hatalmának biztosítása és növelése végett. Egyrészt a honvédelem érdekei kívánják meg a polgárok testi és

lelki edzését és erősítését, másrészt pedig a nemzet szociális és gazdasági hatalmának fejlesztése teszi szükségessé a testi kultúra és a sport kimélyítését.¹ A testnevelés ugyanis nemcsak az egyén egészségét, erejét, -nunkabírását fokozza, hanem kihat az egészségügyre is. E vonatkozásban a sport szociális, népegészségügyi és eugenikai jelentősége érvényesül. Munkaracionalizáló és teljesítményfokozó hatása révén a sport a nemzet anyagi, gazdasági erősödésének tényezője. Végül mint a nemzeti erzületalakítás leghatásosabb eszköze sem közömbös az állam részére. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a sport az állampolgári nevelés értékes formája és eszköze.

Mi az áflam joga és az egyén kötelessége a testnevelés terén? Az államnak egészséges, erős, tevékeny polgárokra van szüksége, akik köeieességeiknek: a haza védelme és a nemzet gazdasági, szociális és kulturális összhatalma fejlesztése kötelességének eleget tudnak tenni, ennélfogva kétségbevonhatatlanul jogában áll, hogy polgárait egészségük is erejük biztosítására és fejlesztésére kényszerítse. A kényszer jogosságát fokozza az a körülmény, hogy a beavatkozás nemcsak az állam, de az egyén érdekeit is szolgálja: mintegy önmagával szemben biztosítja íz egyén számára egészsége és ereje fejlesztésének elemi jogét. A múltban — amikor az államnak kizárólag honvédelmi, azaz katonai érdekööl volt szüksége egészséges és erős alattvalókra — kialakult a katonáskodás intézményes formája. Ennek keretében nagy gonddal nevelik az egyént bizonyos harci cselekvések alkalmas véghezvitelére. A katonai nevelés mozzanatait s a katonáskodást teljes mértékben a diszciplína natározza meg. A katonai diszciplína és drill azonban teljesen a külső kényszer erejével hatnak. A sport lényegesen elkülönül a katonáskodásóól, mert diszciplínái lényükben öncélú és spontán tevékenység normái, ízzel szemben a katonáskodás diszciplínái csak részben vonatkoznak a katonai edzésre és gyakorlatokra, főleg a katonai magatartást határozzák meg.

Általános érvényű igazság az, hogy semmiféle tudatos és szervezeti nevelő ráhatás szabályozás és fegyelmezés nélkül nem lehetséges, ”okozott mértékben érvényesül ez az elv a testnevelés terén, ahol i tevékenység drill nélkül összeomlik. Úgy a sport, mint a katonáskodás drill keretében megy végbe; mind a kettő értelmi vezetést és engedelmességet feltételez.

Az eddigiek során a sport nemzeti jelentőségét kizárólag a hasznosság szemszögéből vizsgáltuk. A sport nemzeti -jelentőségében érzelmi vonatíoizások is érvényesülnek: mint a nemzet sportéletének megnyilvánulása nemcsak az illető nemzet sportolói testi kitűnőségének, erejének, küzdőképességének, hanem sportolóin át közvelve a nemzet testkultúrájának, s ez által értékességének is a megszemélyesítője. Egy nemzet fiainak sporteljesítménye mindig összemérhető más nemzetek sporteredményeivel, az arány nemcsak a testi kultúrák, de a nemzetek magasabb vagy alacsonyabb értékének, életrevalóságának, erejének, expanzivitásának mértéke ;s bizonyítéka lesz. Mivel a testi kutúra láthatóbb, mérhetőbb, kézzelfoghatóbb és szemléletesen megragadható eredményekben jelentkezik, mint i komplex szellemi kultúrjavak, ezért a népmilliók szemében a nemzet értékességének kifejezése és megjelenése lett a sport. Ennélfogva a nemseli öntudat megszemélyesítője, képviselője és a nemzeti érzés eleven hordozójaként jelenik meg Evidens igazságot fejez ki az az állításunk, hogy i sport a nemzeti érzés kifejezésének egyik legjelentősebb és legszuggesz-

tívebb formája. Az államnak tehát oda kell hatnia, hogy a nemzet sportleletében a megfelelő érzelmi vezetés érvényesüljön. Erre az érzelmi vezetésre annál is inkább szükség van, mert csak ezen az úton és ebben az irányban bontakozhat ki az igazi sportszellem.

Elemzésünk alapján a nacionalizmus elvét a következőképpen mondjuk ki: nagy életszolgáló és morális értékei, valamint közvetett hasznosága folytán a testnevelés és a sport ügyét az állam kultúrpolitikai feladatai körébe kell sorolni, hogy a sport fejlesztése és általánossá tétele által a nemzet politikai hatalmát növeljük. A sporttal kapcsolatos nemzeti feladatok sorába tartozik az érzelmi vezetés biztosítása és az értékek irányában kibontakozó szellem érvényesítése is. A sportügy tehát politikum, a sport irányítása, szervezése és fejlesztése az állam feladata. Nyilvánvaló, hogy a nacionalizmus elve a sportnak nemzeti intézménnyé való kiépítését kívánja meg. A görögök sportja nemzeti intézmény volt, ennél fogva értékei sokkal jobban és tisztábban érvényesültek, mint a modern sporté, melynek nemzeti intézménnyé való fejlődési folyamata még alig hogy megindult.

A test nevelése, fejlesztése, nemesítése nemcsak az egyén és a nemzet javát, hanem az emberiség közös érdekeit is szolgálja. Egészen természete; tehát, hogy a testnevelés értékes és legvonzóbb formájának, a sportnak az ügye az emberiség és kultúra közös ügye lett. Innen ered a sport univerzális jelentésével: sportkultúra szervezése, fejlesztése, előrelendítése az emberiség feladata. Kétségtelen, hogy a sport már egyéni és nemzeti megnyilvánulásában, hatásában az emberiség fejlődését, nemesedését, az emberiség kultúrájának gazdagodását jelenti. Azonban a sportkultúra építésében nem bizonyulhatnak elegendőnek az egyéni és nemzeti törekvések: az összes egyéni és nemzeti megnyilvánulásokat össze kell kapcsolni, hogy céltudatos nemzetközi együttműködés által virágoztassuk fel és alakítsuk ki a sportkultúrát.

A nemzetek egymásközi érintkezésének legközvetlenebb és legőszintébb formája kétségkívül a sport. A nemzetközi sport kapcsolatok a közlekedéstechnika szédületes fejlődése következtében hihetetlenül kimélyültek s hozzájárultak a nemzetek közeledésének előmozdításához. A sportbarátság és bajtársiasság, a sportolók nemzetközi szolidaritása egyre inkább kimélyül s ez a folyamat egyáltalán nem jut ellenkezésbe a nemzetek sportközi érintkezése által fellángoló és öntudatosuk) nemzeti érzéssel. A sportkapcsolatok közös, átfogó és széles keretű szervezet kialakításához vezetnek. Ezek a keretek minden sportok)! felölelnek; haláiraikon belül úgy az egyéni, mint a nemzeti törekvések tisztán kibontakozhatnak és érvényesülhetnek. Ilyen egyetemes csúcsszervezetekre és legfelsőbb fórumokra szükség is van, mert ezek határozzák meg a sport normáit, biztosítják a nemzetközi kapcsolatokat. A legegységesebb és legátfogóbb nemzetközi sportk. retet az olimpiai versenyek jelentik. Csúc-szervezetek és az olimpiai játékok nélkül az egyes nemzetek sajátos kultúrájának és jellemvonásainak hatása kelleténél erősebben érvényesülne a sportban, továbbá a nemzeti kultúrkörökön belül az mind élesebben differenciálódna, úgy hogy a fejlődés idővel a sport egységének meg-bomlásához vezetne. Ennél fogva az egyetemes sportszervezetek, olimpiászok, szűkebb körű nemzetközi versenyek a sport egyetemes célkitűzéseit, egységének megőrzését, egyszóval az integrációt szolgálják.

A sport világában igen értékes nemzetközi együttműködés alakult

ki. Ebben a kultúrszférában, éppen úgy, mint a tudomány terén, őszinte és bensőséges, egységes szellemű munkálkodás folyik. Természetes, hogy ezen a területen sem tökéletes meg az emberiség együttműködése, ámde remélni lehet, hogy egykor majd a modern sport is olyan etikus, Összetartó ereje lesz az emberiségnek, mint a görög agónisztika volt. A görögség életében tökéletesen érvényesült az univerzális jelentéselv amikor az élisi hírnökök meghívták az egyes államokat az olimpiai versenyekre, életbe lépett az ekecheiria, az isteni béke s az olimpiász tartama alatt görög férfi nem foghatott fegyvert, s szünetelt minden háború.

A feltárt speciális kultúrfilozófiai jelentéselvek a legszorosabban összefüggnek a sport jelentésével s a lényeg tiszta érvényesülését, kultúrértékké minősülését határozzák meg. A sport egyéni, nemzeti és egyetemes jelentéselve alapján immár minden élet- és kultúrvonalkozásban éles megvilágításban bontakozik ki előttünk jelentősége és értéke. Integráns része az életnek és kultúrának, ezért nemcsak az egyéni és nemzeti erőkkkel, hanem az emberiség erőinek céltudatos összefogása útján kell fejlesztenünk és szellemmel megtöltenünk.

VIII. A SPORT ANTINÓMIA.

A sport lényegének, jelentésének, értékének és kultúrfilozófiai jelentőségének vizsgálata után immár csak egy végső kérdés tisztázása van hátra, ami után tanulmányunk természetes nyugvópontjára jut. E kérdésben az összes vonatkozásszálak összefutnak s az a probléma vár megoldásra: vajjon a sport, mint kultúr- és életmegnyilvánulás pozitív értéket képvisel-e? A végső értékességre vonatkozólag két, egymásnak homlokegyenest ellenkező válasz adható. Valóban, a gondolkodok egy része a sport értékességet, más része pedig, értéktelenséget, kullúliellenességét bizonyítja. A végső értekelés világnézeti beállítottságunk irányvonalát követi, kétségtelen tehát, hogy a sport pozitív vagy negatív értéké minősítésében szereimez jut a gondolkodó étosza is. Kűszöböljük ki ezt a szubjektív mozzanatot s csak a kétféle értekelés tényével foglalkozunk, hogy eldöntsük: van-e sportantinómia? Az lesz a legcélszerűbb, ha a sport pozitív és optimisztikus ériekelésének állasponiját szembeállítjuk a negatív és elutasító értekeléssel.

Vajjon pozitív érték-e a sport? — erre a kérdésre szerény tanulmányunk során az igazság szeretetétől hajtva igenlően feleltünk s arra az értekelő állaspontra jutottunk, amit a legtöbb gondolkodó képvisel. *Plafon* munkáiban találkozunk először a testi kultúra s impicite a sport helyes etikai és esztétikai értekelésével. Bölcselőnk sokszor érinti a testnevelés kérdéseit, hangsúlyozza a testi kultúra és a sport nagy nevelő értékét. „Tökéletlen az az ember, aki csak lelkét gyakorolja, testét viszont tunyaságnak és semmittevésnek engedi át.” Esményi államában ugyan olyan gondot fordít a polgárok testi mint szellemi nevelésére. Ő az első gondolkodó, aki teljes jelentőségében felismeri a sport individuális és nacionális jelentéselvet s azok következményeit levonva az állam által intézményesített nevelés tengelyébe helyezi a testnevelést; továbbá a testileg legkiválóbbakból, a bátorság erényének megtestesítőiből szervezi az

örök osztályát, ezt a drill által meghatározott, állandó néphadsereget. *Aristoteles* is a politikai hatalom pozitív tényezőjének tartja a művészi neveléssel kapcsolódó testnevelést s hibásnak minősíti azt az államot, melyből hiányzik a testnevelés. Az újkori gondolkodók közül *Locke-ra* hivatkozunk, a testnevelés gondolatának nagyhatású szószólójára. A modern sportot számos bölcsele magásra értékeli. így *Scheler* a sportot pozitív kultúrmegnyilvánulásnak látja s úgy az aszkézissel, mint a hédonizmussal ellentettnak minősíti; továbbá utalunk *Brandenstein* cselekvéseméleti megfontolásaira és *Kornis Gyula* kultúrfilozófiai és kultúrpolitikai tanításaira. *Kornis* a kultúra integráns részének mondja a sportot, hangsúlyozván, hogy a nemzet politikai hatalmának erősödését is előmozdítja,¹

Állítsuk most szembe e határozott igennél a néniét, a pozitív éleljkesség tagadását. Míg a cselekvés embere általában megérti, becsüli és ; lértékeli a sportot, addig a gondolkodás és művészi alkotás emberénél ; »már súlyos kifogások merülnek fel- Észreveszik a sokszólamú, csupa főftébari és fortísszimóban hangszerelt lármás induló zenéjében a zörejeket, disszonanciákat és diszkrepanciákat. Nem csoda tehát, hogy szinte eleve elfogultak a finomabb életformájukkal, szellemi beállítottságukkal homlokegyenest ellenkezőnek tetsző sport iránt. Averziónal szemlélik ezt az ő világuknál kezdetlegesebb, naivabb, spontánabb világot s elfordulásukat mintegy érzelmileg indokolja az a kultúra- és eszmeellenes, materialisztikus beállítottság, mely külsőleg oly annyira jellemzi a sportot: a testi erő, a dagadó izmok, a robusztusság, a merő teljesítmény lélektelen kultusza. Úgy látják, hogy az ember új ideálja; az öntelt, üres és archaikus rnosolyú bajnok letaszította magas piedesztáljáról a szellem emberét. Vájjon nem úgy jártunk e a sport általánossá tételével, mintha gyermeteg módon kibocsátottuk volna a palackból a felhőkig tornyosodó, kultúránk szellemét végveszélybe döntő dzsint?

A testi kultúra értékét egyesek — így a cinikusok és a stoikusok — már az ókorban kétségbe vonták. A középkori keresztény világszemlélet teljesen a szellem sugárzó napja felé fordult, fez azonban nem jelent abszolút testellenességet. Gondoljunk csak a lovagkor magas rendű, erkölcstől áthatott és értékes testi kultúrájára.) A modern sport pesszimizisztikus megítélése teljesen világnézeti indokolású. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy csak a sportot, nem pedig a testi kultúrát tartják általában értékellenes megnyilvánulásnak. Kétféle érveléssel lehet a sport értékének bizonyítására törni: az első az életformából indul ki, a másik pedig a sport alkatából: záró tételük azonban teljesen megjegyyeznek: hanyatlási jelenségnek minősíti a sportot. Lássuk most már ez érveléseket.

Peters a sport lélektanáról irt mély, de töprengő szellemű munkájában az életformák metafizikai hátterét nyomozva halad előre s a sport lényegét a teljesítményi mivoltban pillantja meg. Hangsúlyozza, hogy a sportban a teljesítményiség önállósult, ez pedig az értéktudatot semmisíti meg, mivel a teljesítményre beállított embernek csak lelki „felkurb-lizásra” van szüksége. Ez az út nihilizmushoz vezet. A nihilista életforma megtestesítői: a dekadens és sportember. Míg a dekadens kiszakad a tettből, semmit sem tud igazán befejezni s kezeivel a semmibe markol, addig a sportember jellegzetesen mindent befejez. Ő a hétköznapi

1. Platon: Rep. III, VIII. stb., Aristoteles: Politika. VII—VIII., Peters: id. m-XII.-XIII. o., Komis: id. e. stb.

zsenije, aki mindenütt otthon van, hiszen amihez csak profán keze hozzáér, hétköznapivá válik. A sportember a tipikus könyökember: az eredmény és előrehaladás alkotja létének pilléreit: mindig valami valóságot ragad meg, mindig előrehalad, (a dekadens sohasem), a lehető legnagyobb hatásfokban érvényesíti önmagát. Ámde minden eredménye, lendülete és energiája ellenére lelke mélyén mégis gyávaság és fáradtság honol. Mivel neki minden „csak sport,” sohasem juthat el az élet forrásához. Itt adódik dekadens és sportember közt az alapvető alkati megegyezés. A sportoló lényegében a dekadens embert fenyegető testi összeomlást akarja kikerülni; ez sikerül is neki: a pusztulást a test szférájából elhárítja, — de úgy, hogy azt a szellem világában tolja át.¹

Kérdés, helytállóan bizonyul-e ez a karakterológiai alapokra épített, érdekes elmélet? A sport lényegének ismerete alapján megállapíthatjuk, annál is inkább tarthatatlan, mert a teljesítményben pillantja meg bölcselőnk a sport alapvető mozzanatát. Elemzésünk szerint a sport lényege a részlet területén való öncélú, spontán funkcionálásban áll. Ez a funkcionálás természetesen teljesítménnyel kapcsolatos, csak hogy a teljesítményre való beállítottság a gyakorlati élet bármelyik tartományában jelentősen érvényesül, hiszen ott, ahol valamit tesz az ember, ott rendszerint teljesítményt akar produkálni s hatalom gyakorlására törekszik. Természetes tehát, hogy a sport világában is teljesítmények produkálására törekszünk, csak hogy ez a teljesítményszerűség a sporttevékenységtől el nem választható kísérő jelenség. Azt is kimutattuk, hogy a mérő teljesítményre való beállítottság a sport lényegét zúzza össze s a sportformájú cselekvést komoly tevékenységgé teszi. Ha a sport átlendül a részlet határain, már megszűnt sportnak lenni. Nyilvánvaló, hogy *Peters* előtt főképpen a lényegét vesztett, elfajult sporttevékenység lebegett, amikor éles és lesújtó ítéletét kimondotta. Azt az állítását sem fogadhatjuk el, hogy a sport szükségképpen a szellem dekadenciáját jelenti. Tanulmányunk során éppen annak a bizonyítására vetettünk nagy súlyt, hogy a sport szorosan összefügg a szellemmel, annak előfoka, a sporttevékenység pedig evolúciós megnyilvánulás, amely a maga teljességében, közvetlen és közvetett kihatásaiban az életet és a kultúrát szolgálja. Éppen az ellenkezője érvényes annak, amit *Peters* állít: nem nihilizmust, de életigenlést és értékgilétst jelent a sport.

A dekadencia-elmélet tarthatatlanságát igazolva foglaljuk most mintegy elméletté össze azokat a sport negatív értékét hangsúlyozó érveket, melyek szerint az lényegében túlkompensációs jelenség. A meggondolás lényege a következő: A modern élet egyoldalú és éles ráhatásai úgy a testet, mint a lelket sértik, deformálják, ennél fogva felmerült a regeneráció biztosításának szüksége. Ez a törekvés vezetett a modern sport kialakításához, a célt tehát a testi elsatnyulás kikerülése alkotja. A sport azonban nemcsak a satnyulási megnyilvánulásokat kompenzálja, hanem túlkompensációhoz vezetett: túlfejlesztette a funkciókat, ennél fogva tehát a modern sport szívtágulásban szenved. Mentől szélesebb körre terjed ki, mentől általánosabbá válik, annál inkább érvényesül komolyságban, szellemben és értékes tartalomban való hiánya. Elfajul a játékkarakter, s a szenvedély elharapódzása versengési örülethez vezet; szellemnélküliségében pedig elpusztítja alkotóját, az embert és kultúráját.

Dyoff szerint a sport akkor indul fejlődésnek s bontakozik ki, amikor a kultúra összhangja bomladozni kezd s a szellem túlsúlyával szemben

1. *Peters*: id. m. 84—92. o,

felmerül a test irányában való kompenzálás szüksége ennél fogva a társadalom és kultúra hanyatlásának tünete. Arra is hivatkozik, hogy eddig még egy sportkultúra sem bizonyult állandónak, megszűnt a görög agónisztika és gimnasztika, felbomlott a lovagkor testi kultúrája is.¹ Megjegyezzük, hogy nemcsak az egyes sportkultúrák multak el és bomlottak fek hanem általában minden kultúra, mint történeti termék alá van vetve az időbeli bomlásnak és elenyészésnek. *Dyroff* mély igazságot érint akkor, amikor a kultúrák expanzivitása, virulása és a sportkultúra összefüggését hangsúlyozza. Csak abban nincs igaza, hogy a sport kulturális hanyatlás kórtünete. A görög kultúra hanyatlása belső összefüggésben állt a görög életforma bomladozásával és a görögség faji pusztulásával; — ez általános hanyatlás egyik jelensége a testi kultúra szellemének hanyatlása és az agónisztika felbomlása. Ugyanígy társadalmi, gazdasági és kulturális okok hatása alatt bomlott fel a lovagság intézményének struktúrája; ennek párhuzamos kísérő jelensége és közvetkezménye pedig a lovagkor testi kultúrájának feloldódása volt.

Kultúra és sport között funkcionális viszony van. A történet tanúbizonysága szerint csak magas színvonalú kultúra talaján fejlődik ki a sport.⁸ így igen értékes, tiszta sportélet virult Hellász klasszikus korában. A görögök mély eszmei tartalommal töltötték meg a gimnasztikát, a testi nevelést a múzsái nevelés szerves részévé avatták s a nemzeti intézménnyé lelt, vallási kultusszal szorosan összekapcsolódott agónisztikát a testben és lélekben szép és jó ember kialakításának szolgálatába állították. A hellenisztikus korban a görög sportélet lassú, de feltartóztatlan hanyatlásnak indult: nem sikerült Rómában való átültetése sem, ahol látványossággá süllyed! és a cirkuszok vére«, arénájába hanyatlott. A rómaiaknál (a klasszikus korban) a katonai szolgálat pótolta az öncélú testedzést, majd később a hanyatlás és elpuhulás korában a rikító effektusú, kegyetlen játékok lettek a sport pótlékai. A lovagkor erkölcsi szellemtől áthatott testi kultúrája nem az öncélú sportélet kialakítására irányult, hanem a testi és lelki derekasság, valamint a mérték megvalósítását szolgálta. A modern sport sajátos és újszerű alkatának kibontakozása az industrializmus kialakulásával, elterjedése pedig azzal a szédületes kulturális és gazdasági fejlődéssel esik egybe, amely a nyugati államokban az utolsó félszázad óta végbement. Motivumai ennél fogva egészen mások, mint az agónisztikáé vagy a lovagkor testi kultúrájáé. Hazája Anglia; eredete népi megnyilvánulásokban, az angolszászok faj tulajdonságaiban gyökerezik. Az angol nép értékes kvalitásai magyarázzák etikus alkatát és hódító jellegét.

Kétségtelen, hogy a sportkultúra kibontakoztatásához bizonyos külső társadalmi és gazdasági feltételek szükségesek. Alapvető jelentőségű bizonyos demokratikus keret, mert a sporttevékenység gyakorlása csak közösségi alakulatokon belül lehetséges, ebben pedig csak társadalmilag egyenlő emberek foglalhatnak helyet. Elengedhetetlenül szükséges továbbá az anyagi jólét is, mert ez teszi lehetővé, hogy az egyén szabadon rendelkezhessek a sporttevékenység kifejezéséhez szükséges idővel. Az anyagi jólét azonban nemcsak mint a tevékenységhez szükséges szabad idő biztosítója prominens jelentőségű: meghatározza a sport elemi lehetőségét is, hiszen magasabb életszínvonalat biztosító jólét nélkül a test kellő ápolása és kondícióban tartása sem lehetséges. Nyilvánvaló tehát,

1. *Dyroff*: id. m. 11.-16. o.

2. *Kornis*: id. e.

hogy a sport a történelem folyamán ott virágzott fel, ahol ezek az alapvető szociális és politikai feltételek: jólét, szabad idő, bizonyos demokratikus keret megvoltak. A görög és a középkori sport egy-egy társadalmi osztály testi kultúrájának megnyilvánulása volt. A modern sport jóval demokratikusabb, de talán éppen ezért szélsőségesebb és kevésbé homogén intézmény. Megjegyezzük, hogy az antik és a középkori sport, mint egy hatalmon lévő társadalmi osztály kultuszszerűen kiépített tevékenysége, már magában korporatív megnyilvánulás volt; ezzel szemben a modern sportra az egyesületi szervezetrendszer, a külön sportkorporáció, ez a modern kaszt, jellemző. Tehát míg a múltban a legmagasabb kultúrájú népek uralkodó társadalmi rétege (kasztja) sportolt, addig ma a sportolók törekednek kasztszerű keretek kialakítására. A mondottak alapján az az igazság bontakozik ki, hogy a sport csak magas kultúrájú népeknél virágzik és a sport-, illetve testi kultúra színvonala egyben az összkultúrának is a fokmérője. A sport genetikus szemlélete alapján olyan érvekre tettünk szert, amelyekkel szemben összeomlik azon elmélet, mely szerint a sport, mint kulturális túlkompensációs jelenség, értéktelen. A hibás érvelés tengelyét a túlkompensációs mivolt bizonyítása alkotja, ez azonban téves, mert a sport sem nem kompenzáció, sem nem túlkompensáció, legfeljebb csak bizonyos megnyilvánulásaiban kompenzálhat. De az esetleges kompenzációs funkció alapján véve alárendelt jelentőségű.

A sport értékének negatív megítélése tarthatlannak és érvénytelennek bizonyult. Feltétlenül bizonyos tehát, hogy a sport pozitív, értékes kulturális megnyilvánulás, amely csak a magasabb anyagi és szellemi műveltség talaján bontakozhat ki. Mint társadalmi és kulturális jelenség: bonyolult hatás- és kölcsönhatás csomópontot alkot, pozitív és negatív értékű kísérő jelenségeinek rétegéből pedig lényege nehezen hámozható ki. Ezért vigyázni kell, nehogy bizonyos kísérő jelenségek alapján egyoldalúan ítéljük meg s ez ártai antinómia-szituációt teremtsünk. Vizsgálatunk azzal az eredménnyel zárunk hogy sportantinómia nincs, csak antinómia-látszat merült fel a sport egyedül érvényes pozitív értékelésével ellenkező, negatív értékelés által.

Két kérdésről szolunk még: korunk sportéletének tömegjelenség megnyilvánulását világítjuk meg es megvonjuk a sport jövőjének körvonalait.

Több ízben nyomatékosan utaltunk arra, hogy a sport korunk iegszuggesztivebb, nagy tömegeket megmozgató, közösségi kereteibe vonzó megnyilvánulása. A besorozottak es megmozgatóttak valóban tömeget és pedig szívvvel-lelekkel a sporthoz kapcsolódó tömeget aikoínák; csak-hogy ez a tömeg nem ölel fel olyan széles rétegeket, mint ahogy általában vélik s amint erre a külső jelekből következtethetünk. A nemzetet alkotó egyének tömegéhez mérten ma még a sportolók igen kicsiny és vékony réteget alkotnak. A statisztika adatai alapján megállapít hó, hogy a sport még. a legműveltebb és leggazdagabb népeknél sem általános. Az arány kedvezőtlenebb olt, ahol a sport most van meghonosodóban s szinte napjainkban indult kibontakozásnak a testi kultúra. Ez a jelenség szorosán összefügg az adott szociális és kulturális állapotokkal, az egyes néprétegek művelődési színvonalával, társadalmi és kulturális felemelkedési törekvéseivel. Egészen természetes, hogy a testi kuli ura térhódítása a szociális viszonyok javulásával és az élet-standart emelkedésével szorosán kapcsolatos. A sport meggyökereztetése, széleskörűvé tétele és nemzeti intézménnyé való fejlesztése annál is inkább nagy jelentőségű állami feladat, mert ma még nem gyökerezett meg olyan széles területen, amint ez szükséges volna.

A modern sportnak van egy kártékony kísérő jelensége; ezt a vadhajrást a testi kultúra érdekében le kell nyesni a sport viruló fájáról Korunk, mely a felszínes és rikító reklám, valamint a felemelkedő tömegek primitív keretek között mozgó szenzációéhségének kielégítésére alakult iparok kora is, — (ilyen ipar lehet pl. a sajtó és a film, ha a mesterséges és irányzatos hangulatkeltést szolgálják) — nem elégzik meg azzal, hogy a tömegek szenzációéhsége természetes úton és eszközökkel elégüljön ki.¹ A szenzációéhség kielégítése ennél fogva úgy történik, hogy annak a pillanatnyi kielégítés mellett újabb és erősebb tápot adnak, még jobban felszítják, mesterséges eszközökkel felfokozzák. A tömeg szenzációéhségének egyik természetes kielégítési formája a látványosság, ennél fogva a látványossága degradálódott sport is. A szenzációkeltés ipara a tömegek érdeklődését kihasználva teljesen kisajátította a sportpropagandát s arra tör, hogy mentől jobban felfokozza a sport mint szenzáció iránti érdeklődést. Az eredmény: az üzleti érdektől vezetett, izléstelen és értéktelen reklámhadjárat, rekord — és rekorder-kultusz — egyenesen visszaborzasztja az ítéloképes, jó ízlésű embert. Elfordulnának a sporttól, ha valóban az volna, aminek ez az álpropaganda beállítja. Éppen ezért meg kell szabadítani a sportot kisajátítóitól, megrontóitól és diszkreditálóitól. Hiszen nincs szüksége erre a lényegét meghamisító, beugrasztó, nagyhangú propagandára és üzleti beállításra, amely kihatásában egyenesen lényegének romlását okozza. Ennek a hatása alatt vetkőzik ki nemes lényéből és egészen a látványosság alantas porondjáiig [süllyed. A látványosság arénájában pedig már nem sportemberek szabad, szép és emberhez méltó megnyilvánulása, hanem pénzért vagy hamis presztízsért versengők alantas cirkuszi tevékenysége tárul elénk.

A sport körül kifejtett talmi propanda élőködő és destruktív mivolta kétségtelen. Annál is inkább meg kellett ezt a kérdést világítani, mert ezek a visszatetsző jelenségek a felületesebb szemlélő előtt a sport lényeg-kisugárzásának tűnnek fel. Nem szorul a sport a körülötte végbemenő vad tohuvabohura, sokkal inkább méltó megbecsülésre és nemes lényegét megillető értékelésre van szüksége. Méltán vindikálhatjuk a sport részére a nemzeti véderőt, a hadsereg megillető tiszteletet. Meggyőződésünk, hogy minden igazi sportember a sport kibontakozó értékeiben ragadja meg tevékenysége jutalmát s elfordul attól a körülötte teremtett álkultustól, amely egy színvonalra helyezi az embert a versenylóval, vagy robbanó motorral.

Milyen távlatokba állíthatjuk be a sport jövőjét? Minden reményünk a mellett szól, hogy a modern sportkultúra helyes irányban fog fejlődni és kibontakozni. Reményeink legerősebb biztosítékát a modern állam sport iránti nagy érdeklődése alkotja, minél fogva bizonyosra vehető, hogy a sport rövidesen nemzeti intézménnyé alakul s a nemzetközi keretek és kapcsolatok is tökéletes formát öltenek. Jövőben a sport egyetemes és általános lesz. A jövő tökéletesebb munkamegosztású, fejlett technikai kultúrállamában jóval több szabad idő felett rendelkezik majd az egyén, mint ma s ekkor a sport lesz az ember szabad tevékenységének egyik legáltalánosabb formája.

Biztató és hívó távlatok tárulnak elénk; harmonikusabb akkorddal nem is zárhattuk volna le tanulmányunkat, mint a sport jövőjének vázolásával.

TARTALOM

	<i>Oldal</i>
I. Bevezetés	3
II. A sport cselekvésméleti jelentése.....	7
III. A sport lényege.....	15
IV. A sportétesz, a fair play és a drill.....	37
V. A sportolás lélektana.....	46
VI. A sport értékei.....	54
VII. A sport kultúrfilozófiai elvei.....	58
VIII. A sportantinómia.....	63